

Adolph Axell Wellingkin omaelämäkerta

The Autobiography of Adolph Axell Wellingk

**Kirjoittanut everstiluutnantti/Written by Lieut.-Col.
ADOLPH AXELL WELLINGK (1625–72)**

**Toimittanut ja suomentanut/Edited and translated by
ESA A. REIMAN**

Kirjoitettu saksaksi 1656–71, jäljennetty 1800-luvun loppupuolella, julkaistu osittain ruotsiksi 1930, suomennettu 1990–97, julkaistu 11.9.1997, korjattu viimeksi 15.11.2000.

Written in German 1656–71, transcribed in late 19th century, published partially in Swedish 1930, translated into Finnish 1990–97, published September 11, 1997, latest revision November 15, 2000.

Vantaa 2000

Preface

The Nature and Source of the Manuscript.

In the 1970s, my mother, **Inga Reiman, Wellingk** by her maiden name, was studying her genealogy and found out that **Adolph Axell Wellingk**, whose father is our ancestor, had prepared genealogical charts that are kept in **Ridderstad's** archive. In 1990, we visited *Riddarhuset* in Stockholm and obtained the address of **Soldan Ridderstad** in Stockholm. I wrote to him in order to find the mentioned charts, and soon **Christer Ridderstad** responded to my letter saying that he had the documents I had asked.

Through the Finnish National Archive, I obtained a copy of the German **Wellingk** manuscript, and I started to translate it into Finnish. However, the manuscript is not the original, but according to **C. F. Ridderstad**, it is a copy made in the latter part of the 19th century. Translation took a lot of time.

In July 1996, Mr. **Ridderstad** wrote me again after six years. He had noticed that the **Wellingk** manuscript had partially been translated into Swedish by **Erik Westman** and published in 1930. Although the translation was not complete and contained errors, it made my translation effort easier. I learned that both the German manuscript and its Swedish translation had their errors, but combining the information I had, I was able to produce the Finnish translation.

Who Was Adolph Axell Wellingk?

The author of the manuscript, **Adolph Axell Wellingk**, was a nobleman born in Riga, Livonia, now the capital of Latvia, in 1625. He left his parents' home in 1645, and he soon became a cavalry captain. He was promoted major in 1646 and lieutenant-colonel in 1655. After seeing many battlefields in Germany, he left the army in 1647. He stayed in the Netherlands in 1648, and a substantial part of the manuscript describes this journey. After returning to Livonia, he returned to his office as a major in 1649 and married **Hebla Drake** in 1650. He had eight children and died in 1672.

His father, **Gotthard Wellingk II**, was the mayor of Riga and the vice president of Dorpat (now Tartu) Court of Appeal. He had a number of real estates in south-west Finland. He is my ninth-generation ancestor, and my wife descends from his sister, **Wendula Wellingk**.

The Thirty Years' War.

The Thirty Years' War (1618–48) was initially a conflict between German Protestant princes and Catholic princes, but later it involved France, Sweden, and Denmark opposing the Holy Roman Empire and Spain. **Adolph Axell Wellingk** was born during this war, but Sweden was not involved before 1630 when Sweden redeemed her promise to help German Protestants. This

Esipuhe

Käsikirjoituksen luonne ja alkuperä.

Äitini **Inga Reiman**, tyttönimeltään **Wellingk**, tutki sukuaan 1970-luvulla ja sai selville, että **Adolph Axell Wellingk**, jonka isä on esi-isämme, oli laatinut sukutauluja, joita säilytetään **Ridderstadin** arkistossa.¹ Vuonna 1990 kävimme Tukholman ritarihuoneella ja saimme **Soldan Ridderstadin** osoitteen Tukholmassa. Kirjoitin hänelle löytääkseni mainitut taulut, ja pian **Christer Ridderstad** vastasi kirjeeseeni ilmoittaen, että hänellä oli kysymäni asiakirjat.

Kansallisarkiston kautta sain kopion saksankielisestä **Wellingkin** käsikirjoituksesta ja aloin suomentaa sitä. Käsikirjoitus ei kuitenkaan ollut alkuperäinen vaan **C. F. Ridderstadin** mukaan 1800-luvun loppupuolella tehty jäljennös. Käännöstyö vaati paljon aikaa.

Heinäkuussa 1996 **Ridderstad** kirjoitti minulle uudelleen kuuden vuoden jälkeen. Hän oli huomannut, että **Erik Westman** oli ruotsintanut **Wellingkin** käsikirjoituksen 1930 ja julkaissut sen. Vaikka ruotsinnos ei ollut täydellinen ja siinä oli virheitä, se helpotti minun käännöstyötäni. Huomasin, että sekä saksankielisessä käsikirjoituksessa että sen ruotsinnoksessa oli virheensä, mutta yhdistämällä käytettävissäni olevat tiedot pystyin tuottamaan suomennoksen.

Kuka oli Adolph Axell Wellingk?

Käsikirjoituksen kirjoittaja **Adolph Axell Wellingk** oli aatelismies, joka syntyi Riiaassa Liivinmaalla, nykyisen Latvian pääkaupungissa, 1625. Hän jätti vanhempiensa kodin 1645 ja nimitettiin pian ratsumestariksi. Hänet ylennettiin majuriksi 1646 ja everstiluutnantiksi 1655. Nähtyään monta taistelukenttää Saksassa hän jätti sotaväen 1647. Hän oleskeli Alankomaissa 1648, ja huomattava osa käsikirjoituksesta kuvaa tätä matkaa. Palattuaan Liivinmaalle hän palasi majurin virkaansa 1649 ja nai **Hebla Draken** 1650. Hänellä oli kahdeksan lasta, ja hän kuoli 1672.

Hänen isänsä **Gotthard Wellingk II** oli Riian pormestari ja Tarton hovioikeuden varapresidentti. Hänellä oli runsaasti kiinteistöjä Varsinais-Suomessa. Hän on esi-isäni yhdeksännessä polvessa, ja vaimoni polveutuu hänen sisarestaan **Wendula Wellingkistä**.

Kolmikymmenvuotinen sota.

Kolmikymmenvuotinen sota (1618–48) oli alun perin saksan protestanttisten ruhtinaiden ja katolisten ruhtinaiden välinen selkkaus, mutta myöhemmin siihen osallistuivat Pyhää saksalais-roomalaista keisarikuntaa vastustavat Ranska, Ruotsi ja Tanska sekä Espanja. **Adolph Axell Wellingk** syntyi tämän sodan aikana, mutta Ruotsi ei osallistunut siihen ennen vuotta 1630, jolloin Ruotsi

---

1 ”**Adolf Axel Wellingk**... f. ? 1625 i Riga. – – har uppsatt och efterlämnat en volym genealogista tabeller, numera bevarade i Ridderstadska arkivet på Bjerga.” (Ramsay, s. 506.) ”Genealogista tabeller. Den i *Personhist. Tidskr.* Årg. I sid. 207 omnämnde ’större volym genealogista tabeller, uppsatta af **Adolf Axel Wellingk**’ har sedan närmare femtio år tillbaka tillhört först **C. F. Ridderstads** manuskriptsamling samt derefter och numera **Ridderstadska** arkivet och biblioteket å Bjerga, dit den kommit från Ekenäs. **Anton Ridderstad**.” (*Personhistorisk Tidskrift* 1903, s. 63.)

part was called the Swedish War (1630–35).

Wellingk joined the cavalry in 1645, during the Swedish–French War (1635–48), in which the troops of Sweden and France defeated those of the Emperor in 1647. **Wellingk** took part in General **Königsmarck**'s attacks that year. Peace negotiations had started already in 1644, and peace was made at Westphalia in October 1648 when **Wellingk** had already left the army, visited the Netherlands, and returned to Livonia.

Acknowledgment.

I would like to thank Mr. **Christer Ridderstad** for making the manuscript available and especially for returning to the matter six years after our correspondence.

Vantaa, September 11, 1997

Esa A. Reiman

Ridderstad's Title

C. F. Ridderstads samlingar av handskrifter – ur: Arkivet på Ekenäs

Avskrift (från senare delen av 1800-talet) av bladen n:ris 78–115 i samlingsband härrörande från **Wellingk**, **Adolph Axell**, 1625–1672, överstelöjtnant, innehållande – omfattande tyskspråkig levernesbeskrivning – 50 s. folio

Tillhör C. F. Ridderstads historiska handskriftsamling, av medarvingarne inköpt år 1901 av Anton Ridderstad.

Wellingk's Manuscript

The German text of the manuscript is given in the left column. Mistakes in the manuscript have usually not been corrected, unless characters in brackets.

Letters **æ** and **œ** are substitutes of **a** with **e** superscript and of **o** with **e** superscript, respectively. They correspond to the *umlauted* **ä** and **ö**. I do not know why both **æ** and **ä**, and **œ** and **ö** are used in the manuscript. In the manuscript, the *umlauted* **ü** is also substituted by **y**. These may be changes made by the person who copied the manuscript in the 19th century.

The Finnish translation of the manuscript is given in the right column.

Genealogy

[P1³] Anno 1625 bin ich zu Riga im Lieflandt Von Adlichen Ehrlichen Eltern Gothard Welligen der abkunft aus dem Stift Munster. lauth meines sogleich Elter Vattere Phillipp Wellings Funhof genannndt ertheilten gehörigkeit von geburth, Brief von Burgermeister undt rath der Stats Wernel dal A^o 1541 vid Cop.det. Undt Catharina Kannen der abkuft aufs

lunasti lupauksensa auttaa Saksan protestantteja. Tätä osaa kutsuttiin Ruotsin sodaksi (1630–35).

Wellingk liittyi ratsuväkeen 1645 Ruotsin–Ranskan sodan (1635–48) aikana, jossa ruotsalaiset ja ranskalaiset voittivat keisarin joukot 1647. **Wellingk** osallistui tuolloin kenraali **Königsmarckin** hyökkäyksiin. Rauhanneuvottelut oli aloitettu jo 1644, ja rauha solmittiin Westfalenissa lokakuussa 1648, jolloin **Wellingk** oli jo jättänyt sotaväen, käynyt Alankomaissa ja palannut Liivinmaalle.

Kiitokset.

Kiitän **Christer Ridderstadia** mahdollisuudesta käyttää käsikirjoitusta sekä erityisesti siitä, että hän palasi asiaan kuuden vuoden kuluttua kirjeenvaihdostamme.

Vantaalla 11. syyskuuta 1997

Esa A. Reiman

Ridderstadin nimiö

C. F. **Ridderstadin**² käsikirjoituskokoelmat – Ekenäsin arkistosta

Jäljennös (1800-luvun loppupuolelta) lehdistä nro 78–115 kokoomateoksessa, joka on peräisin everstilutnantti **Adolph Axell Wellingkiltä** (1625–72) ja joka sisältää kattavan saksankielisen elämäkerran – 50 s. folio

Kuuluu C. F. **Ridderstadin** historialliseen käsikirjoituskokoelmaan, jonka **Anton Ridderstad** osti vuonna 1901 muilta perillisiltä.

Wellingkin käsikirjoitus

Käsikirjoituksen saksankielinen teksti on vasemmalla palstalla. Käsikirjoituksen virheitä ei ole yleensä korjattu paitsi hakasuluissa olevat merkit.

Kirjaimet **æ** ja **œ** vastaavat merkkiiyhdistelmiä **a** ja sen päälle kirjoitettu pieni **e** sekä **o** ja pieni **e**. Ne vastaavat kirjaimia **ä** ja **ö**. En tiedä, miksi sekä **æ** että **ä** ja sekä **œ** että **ö** esiintyvät käsikirjoituksessa. Käsikirjoituksessa myös saksalainen **ü** on korvattu **y**:llä. Nämä saattavat olla käsikirjoituksen 1800-luvulla jäljentäneen henkilön tekemiä muutoksia.

Käsikirjoituksen suomennos on oikealla palstalla.

Sukuluettelo

Synnyin Riiassa Liivinmaalla 1625 aatelisille, kunnollisille vanhemmille, nimittäin **Gotthard Wellingkille**, joka on syntynyt Münsterein hiippakunnassa Wernen kaupungin pormestarin ja raadin edesmenneen isoisäni isälle **Filip Wellingkille**, syntymästään saakka Funhof[f]iksi kutsutulle, antaman ja vuonna 1541 päivätyn todistuksen ja syntymätodistuksen mukaan, ja **Katharina Kannelle**,

-
- 2 **Carl Fredrik Ridderstad** (1807–86), ruotsalainen kirjailija, julkaissut historiallisia romaaneja, yhteiskuntaromaaneja, näytelmiä ja runoja.
  - 3 Saksankielisessä tekstissä hakasuluissa esiintyvät merkinnät, joissa on P-kirjain ja käsikirjoituksen sivunumero, on sijoitettu siihen kohtaan, josta kyseinen käsikirjoitussivu alkaa. Mahdollinen alaindeksi tarkoittaa ruotsinnoksen sivunumeroa.

Westphalen lauth meines Selige Grosvatters Otto Kannen eigen geger benes handlich so aus seinem Testamenta Transumiret vid. fob. negst andre meinen brydern undt Schwestren Gothardt Elysabeth Catharina Otto Michell, Gustaf Jacob undt Mauritz als negst die Jungste in diese weldt gebohren. folgig da ich in die Jahren komme fleislig deer Schulen gehalten, undt So weit Literis Meum bindt biß ad Gimnasium. alda ich auch publice peroriret welgche oration damaliger Gibernier in Riga Anderss Ericksson [Hästehufvud⁴] nebenst Burgermeister undt Rath daselbst, beigewohnet Sup. Johan Strubergio Philisoph et Eloquent Professor, gleich der Studys Geometriam Ingenior et Hyperboliam fleisig getriben bis ich zu meine Jahren gekommen A^o alda ich von meinem Vatter nach fremden Lande verschickt wir zu nachfolgend ersehen

Mein Patten der mirh zu Cristliche Taufe gehalten sindt folgendes gewesen.

[P2] Mein überelter Vatter Vätterlicher Linien ist

Adam Wellingh Burgermeister i[n] Statt Werne [-] Sophia von Undäb gewesen.

Phillipp Welling anders Funhof genant dieser ist in Liefland kommen von sich alda Verheirathen am Margareta Tepell d letzten Ebbatischen Susteer zu Riga

Gothard Wellingk I VD von Furstl. Kurländscher Stads – Wendula Rigeman die erste frau hatt zu Frau gehabt

Gothard Wellingk Königl. hofrath und President in oberconsisterie zu Dorpat in Liefland – Catharina Kanne

Elisabeth Wellingk [-] Didrik Fridriks, Gothard Wellingk Königl. Capit Aßeßor im Lieflandsche Landgericht [-] Cristina von Treiden, Mauritz der Jyngste [-] obyt¹⁸ Juuen

Gustaf Mauritz Wellingk zu Hofwa in Liefland geb. Oberster

joka on syntynyt Westfalenissa edesmenneen äidinisäni **Otto Kannen** tiedon mukaan, joka on omakätinen, kuten hänen testamenttinsa lyhennysotteesta ilmenee. Olin [toiseksi] nuorin veljeni ja sisarteni joukossa: **Gothard**⁵, **Elisabeth**⁶, **Katharina**, **Otto**⁷, **Michel**, **Gustaf Jacob** ja **Mauritz**. Myöhemmin kun olin tullut sen ikäiseksi, kävin ahkerasti koulua ja sain opiskella lukioon asti, missä myös julkisesti väittelin filosofian ja puhetaidon professorin **Johannes Strubergiuksen** edessä. Läsä oli silloinen Riian kuvernööri **Anders Eriksson Hästehufvud** yhdessä pormestarin ja raadin kanssa. Sen lisäksi harjoitin ahkerasti euklidisen ja hyperbolisen geometrian⁸ opintoja siihen asti, kunnes tulin aikuiseksi, jolloin isäni lähetti minut vieraaseen maahan kuten seuraavasta ilmenee.

Kummini, jotka pitelivät minua kristillisessä kasteessa, olivat seuraavat.⁹

Isoisänisaisäni *sukuhaara* on seuraava:

Adam Wellingk¹⁰, Wernen kaupungin pormestari – **Sophia von Undäss**¹¹.

Phillipp Wellingk¹², myös Funhof[f]iksi kutsuttu, tullut Liivinmaalle naidakseen siellä **Margareta Tepelin**¹³, viimeisen sisaren Riassa.

Gotthard Wellingk I¹⁴, Kuurinmaan ruhtinaallinen neuvos – **Wendula Rigeman**¹⁵, ensimmäinen vaimo

Gotthard Wellingk II¹⁶, kuninkaallinen hovineuvos ja Tarton ylikonsistorin puheenjohtaja Liivinmaalla – **Katarina Kanne**¹⁷

Elisabeth Wellingk¹⁹ – **Didrik Fridriks**; **Gotthard Wellingk**²⁰, kuninkaallinen kapteeni, asessori Liivinmaan maa- ja metsäministeriössä – **Christina von Treiden**²¹; **Mauritz** nuorempi, kuollut

Gustaf Mauritz Wellingk²², syntynyt Hofwassa Liivinmaalla, eversti

4 Käsikirjoituksessa lukee ”setste hinauf”. Nimi **Hästehufvud** lienee jäljennetty virheellisesti.

5 **Gotthard Wellingk III** (n. 1615–n. 1663), kapteeni, maa- ja metsäministeriön asessori, nro 384 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa.

6 **Elisabeth Wellingk** (s. n. 1618).

7 **Otto Wellingk I** (n. 1610–1656), eversti.

8 Ruotsinkielisessä käännöksessä sanat *Geometriam Ingenior et Hyperboliam* on käännetty ”i geometri (även hyperbolisk) samt i ingenjörveterskap” (geometriassa, myös hyperbolisessa, sekä tekniikassa).

9 Luettelo kummeista puuttuu.

10 **Adam Wellingk** tai **Welinck** oli Wernen pormestarina 1531, 1534, 1535, 1538 (BRUNS, s. 118–121). Nro 6 144 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa ja nro 9 736 Sirke Reimanin (s. Lorentz) esivanhempien taulussa (s. n. 1500).

11 Nro 6 145 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa ja nro 9 737 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa.

12 Nro 3 072 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa ja nro 4 868 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa (s. n. 1516).

13 Nro 3 073 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa ja nro 4 869 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa (s. n. 1520).

14 Nro 1 536 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa (**Gotthard Wellingk I**) ja nro 2 434 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa (1546–86).

15 Nro 1 537 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa ja nro 2 435 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa (n. 1552–85).

16 Nro 768 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa (**Gotthard Wellingk II**, 1576–1656).

17 Nro 769 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa (s. n. 1580).

18 Lat. *obitus* kuolema < *obire* kuolla.

19 **Gustaf Mauritz Wellingkin** (nro 192) sisar.

20 Nro 384 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa (**Gotthard Wellingk III**, k. 1663).

21 Nro 385 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa.

22 Nro 192 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa (s. 1642).

Otto Johan Wellink zu hofwa im Liefland geb. – Capellens Tochter

1 Elisabeth Welling imgleich alda gebo. Klinkenberg

2 Gothard Wellingk obyt Riga ibedem

3 Catharina Wellingk zu Gewa in Liefland geb. 7 Meil von Narf Spanken

4 Didrich Adolph Wellingk ibedem gebohren Genral-Majors Gallen Tochter

[P3] 1 Otto Wellingk aus Jamo Saglina Jamskowitz etc Oberste yber die Ingermandlandsche Ritterschaft welgscher auch alda wohnhaftig. hatt Zune Ehe Cristina Mannerscholds

2 Michell obyt Riga

3 Gustaf Jacob germ. et Sepultg Silenski

4 Adolph Axell Welling Oberst Leutnant Hæbla Drake wid. sol.

5 Cristian Wellingk zu Riga gebohren Margryth Wrangel von Figklitz

6 Catharyna Wellingk auf die ostsee gebohren Fennies Johan Brakel

8 Gothard Wellingk

9 Otto Wellingk in Ingermanl. zu Jama geb.

10 Mauritz Wellingk von Jlschen Welling im Ingermanland geb.

Geburts ung geseinis Brief meines seligen Elter Fatter Phillipp Wellingks Funhof genannt so ihm von Burgermeister von Rath der Stats Werne ertheilet da er sich im Liefland zu wohnen begeben im welgchen Original auf Pergament von Worth zu Worth also geschriben stehet wir folgendes zu lesen.

Wy Wessel Wolter Burgemeister Cristopher Engell

[P4] Kammer und Sämtliche Rath der Stats Werna in dem Stift von Munster belegent thun Kundt allen und Jdermanniglichen die diesen Brief sehen hören Lesen von vorkomst und insönderlichen auch ehrlohren frommen von achtbahren. hern Burgermeistrn und Rathsherrn sämtlichen gijldeherren die löhlichen Stats Riga von alle Obrikeiten in Liefland als Status grâdg und oditjon die sein daß von uns erschinen, findt da wir zu Radh Verga[tt]ert, wahren die ehrsamme herman Erichsholdt alter Burgermeister Bernt Streyholt und Gerdt Tegaler samst Willhelm Gotschalk, alter accis herrn gutte fromme Zeugglaubwürdige berönte Männer unserr mittburgerr

wir haben alda, ofendtlich bekant undt gesagt daß ihnen allen gungksam und voll bewust daß Phillippus Welligk anders Funhof genant sey alhier von Adam Wellingk unsern alten Burgermeister, seinen Vatter und Sophia von Unäs vorgeschribenen ehrlichen hausfraun

Otto Johan Wellink²³, syntynyt Jöhvissä Liivinmaalla – **Capellen** tytär²⁴

1 [**Catarina**] **Elisabeth Wellingk**²⁵, myös siellä syntynyt – [**Johan**] **Klingenberg**

2 **Gothard Wellingk**, kuollut Riiassa, samoin

3 **Catharina Wellingk**²⁶, syntynyt Jöhvissä Liivinmaalla 7 peninkulmaa Narvasta – [**Barmin Henrik**] **Spandekow**

4 **Didrich Adolph Wellingk**²⁷, syntynyt samassa paikassa – kenraalimajuri **Gallenin** tytär

1 **Otto Wellingk**²⁸, Jama, Saglina, Jamskowitz jne. Inkerin ratsuväen eversti, myös sieltä kotoisin, naimisissa **Cristina Mannerskiöldin** kanssa

2 **Michell**, kuollut Riiassa

3 **Gustaf Jacob**

4 **Adolph Axell Wellingk**²⁹, everstiluutnantti, **Hæbla Drake**

5 **Cristian Wellingk**, syntynyt Riiassa, **Margrita Wrangel von Figklitz**

6 **Catharina Wellingk**, syntynyt Itämerellä, **Fennies Johan Brakel**

8 **Gothard Wellingk**³⁰

9 **Otto Wellingk**³¹, syntynyt Jamassa Inkerissä

10 **Mauritz Wellingk**³², **Welling**, syntynyt Inkerinmaalla

Isoisänisäni **Phillipp Wellingkin**, **Funhofiksi** kutsuttu, syntymätodistus. Hän lähti Wernen kaupungin raadin pormestarin neuvosta Liivinmaalle, missä pergamentille kirjoitetussa alkuperäiskappaleessa lukee sana sanalta seuraavasti:

”**Wessel Wolter**, pormestari³³, **Cristopher Engell**

”Wernen kaupungin kamari ja raati Münsterin hiippakunnassa tekee kaikille ja jokaiselle tietäväksi tämän kirjeen, nähtäväksi, kuultavaksi, luettavaksi, pidettäväksi nähtävillä ja erityisesti pantavaksi merkille. Koko Liivinmaan esivallan Riian kaupungin herra pormestari ja raatimiehet, kaikki metsäisen Riian kaupungin ammattikuntien herrat. Ilmoitamme ja toteamme raatiin kokoontuneina, kunnioitettavat **Herman Erichsholdt**, vanha pormestari, **Bernt Streyholt** ja **Gerdt Tegaler** sekä **Willhelm Gotschalk**, jumalaapelkäävät, luotettavat, tunnetut miehet, kansalaiset.

”Olemme julkisesti todenneet ja sanoneet kaikessa kohtuudessa ja täydessä tietämyksessä, että **Phillippus Wellingk**, myös **Funhofiksi** kutsuttu, täältä, vanha pormestariimme **Adam Wellingk**, hänen isänsä, ja **Sophia von Unäs**, edellä mainitun kunnollinen vaimo, hänen äi-

23 **Gustaf Mauritz Wellingkin** (nro 192) veli (1641–88).

24 **Catherina Cappel de la Chapelle**.

25 **Gustaf Mauritz Wellingkin** (nro 192) sisar (s. n. 1645).

26 **Gustaf Mauritz Wellingkin** (nro 192) sisar (s. n. 1647).

27 **Gustaf Mauritz Wellingkin** (nro 192) sisar (n. 1644–70).

28 **Otto Wellingk I** (n. 1610–56) on **Gotthard Wellingk III:n** (nro 384) veli.

29 **Gotthard Wellingk III:n** (nro 384) veli (1625–72), tämän omaelämäkerran kirjoittaja.

30 **Otto Wellingk I:n** poika.

31 **Otto Wellingk II** (1649–1708), kreivi, ratsuväenkenraali, kenraalikuvernööri, **Otto Wellingk I:n** poika.

32 **Mauritz Wellingk** (1651–1727), kreivi, jalkaväenkenraali, kenraalikuvernööri, **Otto Wellingk I:n** poika.

33 **Wessel Wolter** oli Wernen pormestari 1541–43. (MAETZKE 1997.)

seiner Mutter die fromm und unberichtigt wahren aus einem ehrlichen Brautbett nach Sägung der heiligen Kristlichen Kirchen, ehrlich undt recht getauft undt frej gebohren niemand eigenhörig, und gemelter Phillippus er sei keines Myllers Zölners kein webers Barbirss schäfer Pfeifers noch Badt Stybners also dass er seiner geburth halben aller Empter frejheiten von gerichtikeiten wyrdiglich beqwemlich haben von gebrauchen möge, undt die willman gezeignis dass warheith im rechten niemandt entsagen mag haben ist gemelte. Herman Berent Gert und Wilhelm nach unser anseichnung die vorgeschribne geburth gedchten Phillips und ihre gethne Gezeignisse und Kundtschaft mitt ihrer vorderer Handt und aufgerichteten fleischlichen Fingeren bewahret undt yber Gott undt seine heiligen geschworen daß diese Kunschaft wir vorgeschriben sein wahr von die Eide sein Stam, von nicht meneidig ohne alle gefährde betrag

[P5] undt arglist bitten auch undt begiren von ider menlichen gemelten Phillipp der sich alhier allezeit from undt ehrlich gehalten gunstig behelflich undt beforderlich sein wollen dass sindt wihr imgleichen undt mehren umbieder männiglichen zu verschulden geneigt wan den dieses alles wir vorgeschriben ist vor uns Burgermeister undt Statt vorgemet also geschehen undt gethan ist so haben wihr zum zeignitz der Wahrheit unser Statt Sigill wi semtlich unter an diesen Brief gehangen Datum Anno Dni 1541 am Donnerstag nach dem Sontag Jnuocaut. (LS)

Jm Sigill den Statt wafen ist S Christoffer mith dem Kristkindlein auf den linken Schulter, mith ein Baum in der Rechten Handt.

Mutterliche Linie

Geschlogt undt unterichtung woher mein Seliger Grosvatter Otto Kanne so er mith eigen Handt geschriben Transumpt d Testamente Dn Ottonis Kanne.

Ano 1549 der Montag nach Estomihi bin ich zuur Neuenburg mitt den Grafschaft Hoya von Adlichen ehrlichen Eltern Mauritz Kanne der abkunft aus Westphalen undt Catharina von der Horst. aus daß Grafschaft Pierholtz negst Zwejer meinen uterinis aus der erste Ehe Gerharten undt Didrichen die Kurken genant von andre meinen Fratribo Germanis³⁵ Harmen undt Albrecht als die Jyngste in dieser Weltdt gebohren folgich Ano 1564, 65, 66, 67 undt 73 in Lybeck Brunswyck Jena Erfort Rostock in Kunsten undt Sprachen erzog

[P6] Anno 1573 post St Michaelis ist er en Liefland gekommen. Ano 1576 mitt Jungfr Elysabeth Fegesack zu Reugft [Reval?] in Lieflandt gebohren, sich verheiratett von 24. Jahr mith ihr in Ehestande lieblich undt freundlich gelebet 5 Kinder gesegget Ottonem Catharynam Elysabetham Maurytium undt Catharynam Adam

Otto Kanne.

Mein Mutter bruder, und Schwester

Elysabeth Kanne hatt zuur Ehe gehabt Linens Rigeman Mauritz Kanne Auf Brgl. undt Heidhof Consily Generalis daß grose Sweden undt mitt vereinigter Bunds Ständer in E[s]tland Aßeßor Furst. Brandenburgischer

tinsä, jotka olivat jumalaapelkääviä ja oikeamielisiä, kunnollisesta morsiusvuoteesta, pyhän kristillisen kirkon siunaamia, jalosukuisia ja oikein kastettuja ja vapaana syntyneitä, ei kenellekään kuuluvia. Mainittu **Phillippus** ei ole myllärin, tullimiehen, ei kutojan, parturin, kokin, pilliiparin, siis että hän syntymästään on vapaa, arvollinen ja sopiva, ymmärrykseltään voimakas, ja tämän totuudellisuus tahdotaan todistaa. **Herman, Berent, Gert ja Wilhelm**. Edellä oleva **Phillipin** syntymä ja heidän todistuksensa ja tietonsa ja toistaiseksi ja oikeamielisin lihallisin sormin osoitettu todeksi ja Jumalan ja hänen pyhän valansa kautta, että tämä edellä oleva ilmoitus on totta ja ilman vilppiä.

”Rukoilemme ja haluamme, että mainittu Filip on kaiken aikaa jumalaapelkäävä ja kunnollisesti käyttäytyvä, taitava, auttavainen ja aikaansaava. Tämä kaikki edellä kirjoitettu on pormestariimme ja kaupungin edessä merkitty muistiin, siis tapahtunut ja tehty, minkä totuudellisuuden todistukseksi kaupunkimme sinetti tähän kirjeeseen kiinnitetään. Päiväys: torstaina rukoussunnuntain jälkeen 1541. (L.S.³⁴)”

Sinetissä on kaupungin vaakuna, jossa P. Kristoforos Kristus-lapsi vasemmalla olallaan, puu oikeassa kädessä.

Äidin sukuhaara

Sukuselvitys, jonka edesmennyt isoisäni **Otto Kanne** on omakätisesti kirjoittanut, **Otto Kanne** testamentin lyhennysote:

”Laskiaissunnuntain jälkeisenä maanantaina 1549 synnyin tähän maailmaan Neuenburgissa Hoyan kreivikunnassa jalosukuisista vanhemmista **Mauritz Kannesta**, joka saapui Westfalenista, ja **Catharina von der Horstista**, [Diepholtzin] kreivikunnasta. Kaksosina ensimmäisestä avioliitosta **Kurke’iksi** kutsutut **Gerhart** ja **Didrich**, toisesta omat veljeni **Harmen** ja **Albrecht** nuorimpana syntyivät tähän maailmaan, vuosina 1564, 1565, 1566, 1567 ja 1573 Lyypekissä, Braunschweigissa, Jenassa, Erfurtissa, Rostockissa saanut kasvatusta taiteissa ja kielissä.

”P. Mikaelin päivän [29. syyskuuta] jälkeen vuonna 1573 hän saapui Liivinmaalle. Vuonna 1576 hän nai neiti **Elisabeth Vegesackin**, joka on syntynyt [Tallinnassa] Liivinmaalla, eli hänen kanssaan 24 vuotta aviosäädysssä rakastaen ja ystävällisesti ja sai viisi lasta: **Otto, Catharina**³⁶, **Elisabeth, Mauritz** ja **Catharina, Adam**.

”**Otto Kanne**”

Äitini veljet ja sisaret:

Elisabeth Kanne oli naimisissa **Rigemanin** suvun jäsenen³⁷ kanssa. **Mauritz Kanne**, Suur-Ruotsin porvariston ja Heidhofin maapäivien ja Viron liittosäätäjien

34 Lat. L.S. = *locus sigillo* sinetin paikka.

35 Lat. *frater* veli (mon. veljekset, sisarukset), *germanus* täysi, aito, oikea, todellinen.

36 Nro 769 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa.

37 **Vincens Rigeman**.

Geheimer R[ath] von Hofmeister Starb d 7 Januari Ano 1634 in Frankfurt am Mein nach dem er in die 16 Wochen langk an der Swind undt Lungsucht Krank gelegen d 18 ist er alda begraben in die Kirche Zu St Catharyna undt von vielen Furstlichen gesandten Grafen herren undt vom Adell Krist undt Ritter mäsig biß an sein ruhe Bettlein begleitet satt zuur Ehe gehabt erstlich die wohle, gebohrne frau Maria Barbara von Schaumberg starb Ano 1625 d 6 Nowember ihres alters 36 Jahr im Ehestande mitt ihren Manne Mauritz Kanne 16 Jahr glebet 10 Kinder gezoget wir volget

Phillipp Christof Kanne ist Captain gewesen undt gestorben in dem Nordlinger Schlacht

Augustus Mauritz von 11 Jahren starb

Anna Maria Kanne Ano 1638 gestorben

Meine Mutter braut kind inado Gradu Soesanguine tatis

Magdalena Sophi Kanne hwar Furst. Säck Cammer Jungfrau [P7] zu Dresden Hertzogk Johan Georg Gemählin welche istverme

Elysabeth Louwisa Kanne ist bej ihr Furst. genade frau Maria gebohren undt vermehlte Marg Gräfw in Brandenburg in Preisen Hertzogin Kammer Jungfrau gewesen.

Augusto Mauritz Kanne welgcher bej die Schwediche arme Kornet wahr Verheuratheth imgleichen einer Tauben in Sachsen von Juni andre mahl am Furstl. Altenburgshen hofwe eine Jungfrau von Kamelen geheirathet Eet gewesen an

Caspar Hinrich Taube hs Hinrich Taube zu Dresden Kuhrfurstl. Säckscher Hofmarskak einiger Sohn. Ano 1646 d 23 Februari ist die Hochzeit auf den Schlos in Dresden gehalten w m bej sein J J. Kuhrfurstliche gnaden und Princen Stadlich vollertzen aber baldt darauf eodem³⁸ Anno d 23 Majo gestorben nach dem er im Ehestande mitt ihr gelebet in [1]3 Wochen undt 2 Tage

Jost Hinrich Taube Oberst Leutnant zu Roß ist in Polen bej die Schwediche arme gestorben. dieser Taube hatt ihr zu Dresden geheurathet undt mitt sich in Liefland gefyredt. ettliche meihl von Dörpet wohnhaftig.

Nach absterbung ihres mannes Jost Hinrich Tauben ist sie von Rewall auser Liefland auf [P8] Schreiben ihres vorigen Schwiger Fatters Hofmarschaliken welgcher ihr dahin verscriben wegen des unfrides in Lieflandt, viele die ihrige vom Moskwyter beraubt undt mitt ihren Kinderschens sich nacher gezogen Dresden Anno 1654

Nachdem sie von Dresden und nacher Lifland kommen ist sie zum dritter mahl Verheirathet an Generall Major undt Landshöfding z Dorpat in Liefland Koskull

Nach absterbung Mauritz Kanne seiner ersten Fraun ist er zuur andern Eho geschritten undt mitt die auch wollt dolen Jungfrau Anna Maria Langen sich verheirathet

Mein elter Vatter von Mutter Vatters wegen ist

Mauritz Kanne die abkunft aus Westphalen Elter Mutter Catharina von der Horst aus die Grafschaft Diebhotz

Gros Fatter Otto Kanne zu Neuenburg in die Grafschaft Hoya gebohren 1573 in Lieflandt gekommen

Gros Mutter Elisabeth Fegesak

assessor, Brandenburgin Hofmeisterin ruhtinaallinen salaneuvos, kuoli 7. tammikuuta 1634 Frankfurt am Mainissa sairastettuaan keuhkotautia 16 viikkoa. 18. päivänä hänet haudattiin P. Katariinan kirkkoon. Monet ruhtinaan lähettämät, kreivit, aatelismiehet ja ritarit saattoivat hänen lepovuodettaan. Naimisissa ensin jalosukuisen rouva **Maria Barbara von Schaumbergin** kanssa, joka kuoli 36-vuotiaana 6. marraskuuta 1625, oli aviossa miehensä **Mauritz Kanne** kanssa 16 vuotta ja sai kymmenen lasta, jotka ovat seuraavat:

Phillip Christof Kanne, kapteeni, kaatui Nördlingenin taistelussa

August[us] Mauritz [Kanne], kuoli 11-vuotiaana

Anna Maria Kanne, kuollut 1638

Magdalena Sophia Kanne, oli Dresdenin herttuan, Saksin ruhtinaan **Johan Georgin** puolison kamarineitona

Elisabeth Lovisa Kanne, Hänen Ruhtinaallisen Armonsan rouva Marian, syntyperäisen ja avioliiton kautta Brandenburgin maakreivittären ja herttuattaren, kamarineito

August[o] Mauritz Kanne, joka oli kornetti Ruotsin armeijassa, naimisissa erään Tauben kanssa Saksissa kesäkuusta, naimisissa toisen kerran ruhtinaan hovissa Altenburgissa neiti **Kamelenin** kanssa

Caspar Hinrich Taube, Hinrich Tauben poika Dresdenistä, Saksin vaaliruhtinaallisen hovimarsalkan ainoa poika, 23. helmikuuta 1646 vietettiin Dresdenin linnassa häitä, joissa Hänen Vaaliruhtinaallinen Armonsan ja Prinssi oli läsnä, mutta [sulhanen] kuoli pian sen jälkeen 23. toukokuuta samana vuonna [1646] oltuaan aviosäädissä kolme[toista] viikkoa ja kaksi päivää.

Jost Hinrich Taube, ratsuväen everstiluutnantti, kuollut Puolassa Ruotsin armeijassa. Tämä Taube nai hänet³⁹ Dresdenissä ja vei mukanaan Liivinmaalle, asui muutaman peninkulman päässä Tartosta.

Miehensä **Jost Hinrich Tauben** kuoltua hän kirjoitti Tallinnasta Liivinmaalta entiselle apelleen hovimarsalkalle, joka kirjoitti hänelle vastauksen. Liivinmaan rauhatomuuksien aikana moskoviitit ryöstivät hänen omaisuutensa, ja hän palasi pienen lapsensa kanssa Dresdeniin 1654.

Tultuaan Dresdenistä Liivinmaalle hän meni kolmannen kerran naimisiin Liivinmaan Tarton maaherran, kenraalimajuri **Koskullin** kanssa.

Ensimmäinen vaimonsa kuoleman jälkeen **Mauritz Kanne** meni toisen kerran naimisiin neiti **Anna Maria Langenin** kanssa.

Äidinisäni vanhemmat:

Mauritz Kanne, lähti Westfalenista, isänäiti **Catharina von [der] Horst**, Die[p]ho[l]tzin kreivikunnasta.

Isoisä **Otto Kanne** Neuenburgista, syntynyt Hoyan kreivikunnassa, tullut Liivinmaalle 1573.

Isoäiti **Elisabeth Vegesack**

38 Lat. adv. *eodem* samanne, samaan paikkaan, siihen myös.

39 **Magdalena Sophia Kanne**.

Mutter Bruder und Schwester Mauritz Kanne auf Brgll undt Heidhof Furslich Brandenburgischer Geheimrath etc. zu Riga begohren aber in Franken Landt gewohnet undt zu Frankfort am Mejn gestorben undt alda begraben wie im vorigen blade zu Lesen hatt zur Fraun gehabt mith die erste 10 Kindergezeuget mith die andre keine

Mutter Bruders Frau 1 Maria Barbara von Schaumberg 2 Anna Maria v Langen

Mutter Bruders Kinder

Philipp Cristof August Mauritz Kanne Anna Maria Kanne

Kanne ist Capitein gewesen und in die Norlingar Schlacht umkommen

Taube [P9] Otto Kanne; Elisabeth Kanne, [Vi]ncens Rigemann; Catharina Kanne auf Murikas, Gothardt Welling auf Gewa undt Murikas Königliche Hofraths

Louwisa Kanne, Kurfurstlich Brandebursche Kammer Jungfrau; Magdalena Sophia, Casper Hindrich Taube, Kurfurstlich Kammeherr Jost Hinirich Taube; Otto Welling auf Jamo Oberster, Crystynna Mannerskjeldt; Adolph Axsell Welling Oberst Leutnant, Hæbla Drake

2io Grada Chrystya Wellingk, Mauritz Wrangell, Major; Gothardt Welling; Hans Wellingk; 3tio Gradua

Äidin veljet ja sisaret. **Mauritz Kanne** porvariston ja Heidhofin, Brandenburgin ruhtinaallinen salaneuvos jne., syntynyt Riiassa mutta asunut Ranskassa ja kuollut Frankfurt am Mainissa ja haudattu sinne. Kuten edellisellä lehdellä lukee, hänen ensimmäinen vaimonsa synnytti kymmenen lasta, muut eivät yhtään.

Enon vaimo: 1. **Maria Barbara von Schaumberg**, 2. **Anna Maria v. Langen**.

Enon lapset:

Philipp, Cristof, August, Mauritz Kanne, Anna Maria Kanne.

Kanne oli kapteeni ja menehtyi Nördlingenin taistelussa.

Taube. Otto Kanne; Elisabeth Kanne, [Vi]ncens Rigemann; Catharina Kanne Murikasista, **Gothardt Welling[k]** Jöhvistä ja Murikasin kuninkaallinen hovineuvos

Lovisa Kanne, Brandenburgin vaaliruhtinaan kamarineito. **Magdalena Sophia, Casper Hindrich Taube**, vaaliruhtinaan kamariherra **Jost Hinrich Taube. Otto Wellingk** Jöhvistä, eversti. **Cristina Mannersköld. Adolph Axsell Wellingk**, everstiluutnantti. **Hæbla Drake**.

Cristina Wellingk, Mauritz Wrangel, majuri. **Gottard Wellingk. Hans Wellingk**.

1645

Ein kurtz bericht von mein Leben Handel undt Wandell, von die Zeit ab da ich von Hause abgereiset biss im Jahr 1656 da ich dieses zu Schreiben anfingk.

Ano 1645 den 15 Maj wurde ich von meinem Vatter im Nahmen Gottes von Hause neher Teutschland gesandt mich zu versuchen von 19 Jahren meines Alters undt von Riga zu Wasser nach Lybeck gangen von dannen auf Hamburg Minden Nickenborg undt Osnabryck von welgchen orth ich mich auf ein Rathnung sur Excelentz Graf Johan Oxsensterna als als gevollmächtiger Legatt deß Friedens Tractaten alda, nacher Hollandt begeben weil die dahin ich gesonnen wahr zu gehen zu weith hinaufwertz Marschyrd hatte undt wegen unsicherheit feintlicher parteien nich fuglich hinkommen könte

ich unterdessan mein Zeit in Hollandt pasgrte biß die Arme sich auf Böhmen hiruunterwertz zugh undt die vornehste stätte besehen als Swoll Amsterdam Harlem Leiden Utrecht Hage undt Rotterdam von Amsterdam wieder zu Schiff auf Harling [P10₅₃] gangen undt weiter nach Osnabryck von donnen wider auf Neuenburg und Minden undt daselbst mitt damaligen Major Mannedkjeldt auf Magdeburg geritten alda ich den Oberstleutnant Knorr angetroffen welgcher mitt sein Eskwadron Reuther zuur Koenigs Marckhen Arme Marschyrt dahin ich gefolget undt bemelte Arme von Kochlitz auf Majsen Marschirt angetroffen alda ich zu meinem Bryder auf Majsen Marrschirt angetroffen alda ich zu meinem bruder Otto [kame⁴¹] welgcher Selbige

Lyhyt kertomus elämästäni ja toimistani siitä lähtien, kun matkustin kotoa, vuoteen 1656, jolloin aloin kirjoittaa tätä.

15. toukokuuta 1645 isäni lähetti minut Jumalan nimen kotoa Saksaan koettamaan onneani 19 vuoden iässä, vesitse Riiasta Lyypekkiin, sieltä Hampuriin, Minderiin, Nienburgiin ja Osnabrückiin. Sieltä lähdin siellä täysivaltaisena rauhansopimuslähettiläänä oleskelevan Hänen Ylhäisyytensä kreivi **Johan Oxenstiernan**⁴⁰ kehoituksesta Hollantiin. Sotaväki, johon aioin astua, oli nimittäin marssinut niin kauas ylöspäin, etten voinut päästä sinne vihollispartioiden aiheuttaman epävarmuuden takia.

Ollessani Hollannissa odottamassa, että sotaväki vetäytyisi Böömistä alaspäin, katselin tärkeimpiä kaupunkeja, kuten Zwollea, Amsterdamia, Harlemia, Leidenia, Utrechtia, Haagia ja Rotterdamia. Amsterdamissa astuin taas laivaan ja matkustin Harlingeniin ja edelleen Osnabrückiin sekä Neuenburgin kautta Minderiin. Sieltä ratsastin yhdessä majuri **Mannersköldin** kanssa Magdeburgiin, missä tapasin everstiluutnantti **Knorrin**, joka ratsueskadronansa kanssa oli marssimassa kohti **Königsmarckin**⁴² armeijaa. Sitä minun pitäisi seurata. Mainittu armeija kohtasi vaikeuksia marssiessaan Rochlitzista Meisseniin, missä tapasin veljeni **Otton**, joka oli siihen aikaan everstiluutnantti kreivi **Stenbockin** ratsuväkiryk-

40 Rauhanneuvottelut kolmikymmenvuotisen sodan lopettamiseksi alkoivat 1644 Osnabrückissä Saksan keisarin, Saksan valtakunnansäätyjen ja Ruotsin sekä Münsterissä Saksan keisarin ja Ranskan välillä. Ruotsin huomattavimmat edustajat neuvotteluissa olivat **Johan Oxenstierna** ja **Johan Adler Salvius**. (IT, s.v. Westfalenin rauha.)

41 Saksankielisessä käsikirjoituksessa lukee ”Kanne”, mutta sana liene väärin jäljennetty. Oikea sana voisi olla *kame* (suom. tulin), ja näin asian näyttää ruotsintajakin tulkinneen. **Otto Kanne** (s. 1549) ei ollut kirjoittajan veli vaan äi-

zeit Oberstleutnant von Graf Stenbock Regiment zu Ros wahr undt mich etliche wochen So lange die Arme vor Majsen lagh bei ihm aufgehalten

in wehrender zeit wurde daß Schlos Majsen als ein Kloster Elba wardt belägert an den 14 Juli daß Schloß mitt groser force angegriffen darauf in der Nacht die Besätznung mitt Granaten undt Stejnwerfen also abgemättet wurden daß bei anfangh Prehche [Bresche] zu Schiesen daß wolcker desto mehr ermudete welche von Morgens 4. biß gegenst 6 im 7 Uhr zu Abendts geföllet wurde da sie dan durch daß otinuirliche Schiessen die Kagone wohr aufs dem mittlenen hoff zu unterlassen zu fordedest weil ein heufe Kugell, so selbige wohnung gleich im wollem Brand brachte dazu behylflich wahr unte der zeit wurden die Musquetierer angefyrt da sie auf dem Schloß die dritt retirad auß die Kirschen auch verlaßen undt den senern Stock angegriffen musten gleichfall begehrt sie nicht zu acordieren alß ihnen aber kahn Quartir zu geben gedrauet wurde wen sie weither sich defentyren wurden hatt derKommendant letylich der accord auf grad undt ungnade angenommen undt ist herauß gangen

unterdessen blieb durch vermittelung daß Kuhrwrietzen dahin gebracht uns. muntliche oferentz zu halten undt umb Neutralitet zu handlen worauf ihr Excelly Köning Marck den Obristen Sarafyn Obersteleuntant Naring undt der Aßistentzrath Paull Hofnären zu [P11₅₃] dem Tractaten deputiret welche folgendes Tages auß Majssen auf bestimmten orth verreisten sie vorbei ich alß ein Woulentair mitt wahr die erste unterredung gescha zu Kosbant die andre undt dritte zu Ketzberg worzu auf Kuhrfurst Sachsche seiten deputieret wohnen der Hofrath appell Gen. Wachtmeister Arnheim undt Obrister Phorte

unterdeßen wardt zu Maißen yber die Elbe ein Brycke verferdieket wie im gleicher der Elbschantz reparieret im zwischen eß zu wyngklicher oferents kam wurde ein stillstandt auf 6 Monaths plarediret dabej man sich dan deß quanti halber so zu die Schwediche Quarnisonen monatlich unterhaltung erfodert wurde vergleichen solte undt blieb dieser werkllich d 27 Augusti getroffen nach dieses ist die Arme yber die Elbe bej Majßen gangen die die Säckste länder geraumt undt zwichen Bautzen undt Littau gegenst Böhmen gangen interium folgte ich die Arme

d 31 Augusti bin ich Rittmeister blieb unter Kinssky

d 31 Augusti blieb ich Rittmeister unter ihr gnaden Jaroßlaus von Kinsky undt Tettau auf recomanditjon meines lieben Bruder Otto welgcher mich auch dah maslen etliche Mundryrte Reuther zu Compani gegeben undt mitt Mundryrung an Pferden Wagen undt Kechten geholfen.

den 11 September im Lager fir Friedlandt gestanden in obeschlesien haben wir mitt unsren Arme daß Veste

mentissä ja piti minua luonaan joitakin viikkoja eli niin kauan kuin armeija oli Meissenin edessä.

Meissenin linnaa, linnoitettua Elben ylikulkupaikkaa, piirrettiin siihen aikaan, ja 14. heinäkuuta [1645] se joutui voimakkaan hyökkäyksen kohteeksi. Seuraavana yönä miehistö uupui yhä enemmän kranaattien ja kivenheiton takia, kun alettiin ampua aukkoja, mikä alkoi aamulla kello 4 ja kesti illalla kello 6:een tai 7:ään. Jatkuvan ampuksen takia miehistön oli jätettävä keskiosa, varsinkin koska paloammus sytytti juuri sen osa rakennuksesta. Samanaikaisesti muskettisoturit etenivät ja pakottivat vihollisen jättämään myös itse linnan. Kolmannessa vetäytymisessä vihollinen luopui myös kirkosta sekä pakotettiin etsimään turvaa linnoituksen sisäosasta. He eivät tahoneet neuvotella, mutta kun heillä ei enää ollut paikkaa, missä he voisivat puolustautua, komendantti antautui ehtoita ja marssi ulos.

Sillä aikaa vaaliruhtinas sai aikaan välitysratkaisun, jonka mukaan pidettäisiin suullisesti neuvoa ja harkittaisiin puolueettomuutta. Hänen ylhäisyytensä **Königsmarck** nimesi edustajikseen eversti **Sarafijnin**, everstiluutnantti **Nöringin** ja apulaisneuvos **Paul Hofnärenin**, jotka matkustivat seuraavana päivänä Meissenista määrättyyn paikkaan. Minä seurasin mukana vapaaehtoisena. Ensimmäinen keskustelu pidettiin Kossebaussa, toinen ja kolmas Ketzbergissä, jolloin hovineuvos **Oppell**, kenraali **Wachtmeister**⁴³, **Arn[he]ljin** ja eversti **Phorte** edustivat Saksin vaaliruhtinaan puolta.

Meissenin luokse valmistui sillä aikaa silta Elben yli, minkä lisäksi joen rannan vallitukset (der Elbschantz) kunnostettiin. Vähitellen kokoontui todellinen konferenssi, ja aselepoa ehdotettiin kuudeksi kuukaudeksi. Lisäksi vaadittiin, että ruotsalaista varuskuntaa ylläpidettäisiin kuukausittain puolella tarpeellisesta määrästä. Tämä sopimus saatiin aikaan 27. elokuuta, minkä jälkeen armeija ylitti Elben Meissenin kohdalta, evakuoiti saksilaiset alueet sekä meni Bautzenin ja Zittaun välistä kohti Böömiä. Seurasin armeijaa.

31. elokuuta [1645] minusta tulee Kinsskyn alaisuudessa ratsumestari.

31. elokuuta [1645] minusta tuli ratsumestari hänen armonsa **Jaroslaus von Kinsky undt Tettaun** alaisuudessa rakkaan veljeni **Oton** suosituksesta. **Otto** antoi minulle myös varustettuja ratsumiehiä komppaniaan sekä auttoi minua hevosten, vaunujen ja sotilaiden varustamisessa.

11. syyskuuta [1645] olimme paikoillamme Friedlandin leirissä. Ylä-Sleesiassa valtasimme armeijan kanssa

---

dinissä. Kirjoittajalla oli kuitenkin **Otto Wellingk** -niminen veli (n. 1610–56).

42 Saksalaissyntyinen **Hans Christoffer von Königsmarck** (1600–63), kenraalimajuri 1640, kenraaliluutnantti 1644, ratsuväenkenraali 1646, sotamarsalkkaluutnantti 1648, kreivi ja valtaneuvos 1651, sotamarsalkka 1655; miniä s. **Wrangel**.

43 **Hans Wachtmeister** (1609–52), luutnantti 1627, ratsumestari 1630, everstiluutnantti 1631, eversti 1637, kenraalimajuri viimeistään 1643, valtaneuvos 1646, vapaaherra 1651; äiti s. **Wrangel**.

Schloß Teschen daß Stättlein Wiskirch Leipnick Jabluncka Freidenthall Jägerndorff fast ohne Schaden eingenommen wir auch Kutzwitz bedienten unß den Winter Quartier auch haben. wir selbigen zeit Ulmitz in Märtzen auf ein lange zeit ausprouiantyret alda der Oberst undt Commendant Pajkull zu unsren Armee kam undt Generall Major wardt der Oberstleutnant Winter Commendant in deßen stelle zu Ulmitz blieb nach geschen dieses ist mein Regimente nebenst noch etlichen nach den haupt Armada von der Köningks-Märckschen [P12₅₄] Arme ab comandyret,

1646

Ano 1646 haben wihr daß Weste Schloß Brixen mitt geringer myhe eingenommen welgsches mith 12 halbe Karttaunen undt 2 Feur Mörser beschoßen unter Commando Pfeldt Marschalk Wrangell welgcher zu dieser zeit in ihr Excellense Torstenson stelle kam dahmahlen blieb unser Armee in selbigen gegendt alß in dem Saatzer Komthaur undt Kader Kreutz ein qurtyret auf 2 Brickens yber die Eger geschlagen undt die Pagasy yber den Präntzer unß fortgehen laßen hingegenstundt 300 Schwedichs Steuther 3 Stunde von Prage negst Melburg so biß lang Generall Major Wittenberg mith die Armee dasest yber die Moldau passieret da dan unser Arme 4 Meihl Weges gegen dem Sautzer Kreiss undt verner auf Kommandant avansyret.

Von Bryde Marschirten wihr nach der saahle die Kajserlichen aber nach der Eger um zu versuchen damith wihr nicht in der oberpflatz embrochen köntten undt Marschyrtten von Schneberg Suickau undt denen örtern nach der Saahl um Jena und Kade daß haupt Quartyr so damahlen in Jlm da die Armee delogiret wahr brach auf undt Marschyrtten auf Gotha selbige zeit hatt unser Regemente neben Axsell Lillis Regiment ihr Quartier in Rode 3 Meihl von Jena wie wohl wihr wegen besorgung einiges einfalß nicht nicht lang alda verblieben sonderen unß naher Jena gezogen undt da selbsten auf ein Dorff deLogieret

von Gotha auf Mylhausen nach Höxter an die Weser undt der Werra Strohm gegen Hessen ehs wurd zu Caßell ein Schiff Bricke. Verfertieget um die Arme yberzufyren allem sie hatte sich geteudet undt ihren curs auf Minden gerichtet da sie dan zwar unfern von Cassell iedoch im Braunschweigkchen [P13₅₄] Teretorio im obergericht sich nieder gelaßen die Cawallarie wahr bereittz vorhin undt hatt Hoxter berent daher die Infanterie yber die zu Minden verserdigte Schifsbrycken folgen sollte undt wurd zu Cassell auß noch zum uberfluß drei halbe Kanonen undt ein gutte quanditet Ammunitjon daß Waßer hinunter in begleitung einer starken Conwoj gefyhret nach erobrung die Statt blieb es demutieret daß haupt Quartyr wahr auf diese seith dem

melkein ilman tappioita Teschenin linnan sekä pikkukaupungit Weisskirchen, Leipnik, Jablunkau, Freudenthal ja Jägerndorf, jotka, kuten myös Kuschwitz, toimivat talvileireinä. Lisäksi hankimme muonavaroja samaan aikaan Olmützistä. Sieltä tulivat paikallinen eversti ja komendantti **Pajkull**⁴⁴ sekä kenraalimajuri **Ward** armeijaan, ja everstiluutnantti **Winteristä** tuli tämän sijaan Olmützin komendantti. Vähän myöhemmin rykmenttini komennettiin joidenkin muiden kanssa **Königsmarckin** armeijasta pääarmeijaan.

Vuonna 1646 valtasimme sotamarsalkka **Wrangelin** komennossa suuremmitta vaikeuksista Brüxin linnan, jota tulitettiin 12 puolikartaunilla⁴⁵ ja kahdella tulimörssärillä. Sotamarsalkka **Wrangel** oli tuohon aikaan tullut Hänen Ylhäisyytensä **Torstenssonin** sijaan. Suunnilleen samanaikaisesti armeijamme majoitettiin samalle alueelle eli Saazin, Komotaun ja Kaadenin piireihin. Kaksi siltaa rakennettiin Egerin yli, minkä jälkeen kulku jatkui Pressnitzin vartiopaikan yli. Tämän suojana seisoi 300 ruotsalaista ratsumiestä kolmen tunnin marssin päässä Prahasta, Melburgin lähellä, kunnes kenraalimajuri **Wittenberg** siellä olevine armeijoinen oli ylittänyt Moldaun. Sen jälkeen armeijamme marssi eteenpäin neljä peninkulmaa kohti Saazin piiriä ja edelleen Komotauhun.

Brüxistä marssimme Saalen suuntaan, keisarilliset siltävastoin Egerille estääkseen meitä pääsemästä Oberpfalziin. Marssimme Schneebergistä, Zwickausta ja Jenan ja Kaden seutujen kautta Saalelle. Esikunta oli silloin Ilmissä, jonka seudulle armeija oli majoittunut. Liikkeelle lähdön jälkeen se marssi Gothaan. Samaan aikaan meidän ja **Axel Lillien** rykmentit olivat majoittuneet Rodaan kolmen peninkulman päähän Jenasta, missä emme tosin hyökkäyksen vaaran takia viipyneet kauan vaan vetäydymme Jenaan, missä meidät majoitettiin erääseen kylään.

Gothasta marssimme Mühlhausenin kautta Höxteriin Weserin varrelle ja edelleen Werrajoelle kohti Hesseniä. Kasselin kohdalla rakennettiin laivalaituri armeijan kuljettamiseksi yli, mutta kun lähestyttiin kaupunkia, käännyttiin ja otettiin marssisuunta Mündeniin, jotta samalla päästäisiin Braunschweigin alueelle. Ratsuväki oli jo edellä ja oli saartanut Höxterin, ja jalkaväki voisi seurata sitä Mündeniin valmistetulle laivalaiturille. Kasselista lähetettiin alas virralle kolme puolikanuunaa ja suuri erä ampumatarvikkeita vahvan saattueen suojaamana. Valtauksen jälkeen [Höxterin] kaupunki tuhottiin. Esikunta oli siihen aikaan Korveyn⁴⁶ luostarissa Weserin varrella.

44 **Göran Pajkull** eli **Paykull** (1605–57), soturi, kenraalimajuri 1647, Erfurtin kuvernööri 1648, vapaaherra, kenraaliluutnantti ja sotaneuvos 1651, valtaneuvos 1654. Haavoittui Wolfenbüttelissä 1641 ja tuli Olmützin komendantiksi 1642. Äiti **Margareta von Treyden (Treiden)**.

45 Kartauni on iso tykki.

46 Vuonna 822 vihitty Uus-Korvey (Corbeja nova) oli benediktiiniluostari Westfalenissa lähellä Höxteriä. Ruotsalaiset tuhosivat luostarin kirjastoineen 1632.

Waßer strohm in Kloster Korfej alda der art zu stelle gewesen

Von dannen auf Patterborn welgche von den Gen Majoren Duclas berenet wahr undt selbige Nacht noch die Batteryen verferdiget worden undt folgendes tages mith stycken zu Spielen, anfangen welgches immerhalb 8 Stunden so viel gewirket da daß Hornwerk fir den Osterpforten gantz niedergeleget undt dadurch noch selbiegen Abend uhm ein accord durch ein Trummeschläger angehalten gemötiget welgches aber abgeschlagen undt auf diseretion sich ergeben solten auch selbigen Abend acceptiret undt ybergeben undt die darin gelegne 3 Companien z Pferde also baldt hinaus geliefert welgche unter gesteckt worden die 400 zu fus aber wurden biß foldenden Morgon darin gelaßen immittelß doch von Swedichen 600 von Heßen 24 Rothen zu fuhs zu ienen hineingeleget undt die Posten damith versehen folgendes Morgens hatt so wohl officirer alß Knecher sampt die geistlikeith undt Regirung gefänglich angenommen auch iedem Officiren einem Burger zum unterhaltung undt ausstafsierung deß wegen afsigniret

Selbige zeidt bekamen wihr mith unserm Regement unser Quartyr in Lipping nicht nicht with von Patterborn.

[P14₅₅] die Stats Brakell hatte sich auch auf disertjon ergeben deßen Commendant undt obristerLeuten undt Hundert undt dreizig Soldaten nacher sorwei in unsern haupt Quartir bej Höxter gefänglich eingeracht wurden

Ebner maßen haben sie die Heuser Dringenberg Beckump Neueltzburg undt andren so im stift Patterborn gelegen sich auf Diseertjon ergeben als mihe solgeben gestalt wihr die gatze stift Patterborn bemächtiget haben wir darauf venner die Weste ort Statt Bergen genant mitt 4000 Pferden berenent undt andrem Tages von die gantze Armada beschloßen worden welgcher platz nach dem es häftig beschloßen ein Thurm im Schloß geföllet undt an die Statt Maur bresche gemacht auf worigen gedachten Patterborn undt Höxter Accordo ybergangen dieses wardt umb ursach rein aus geplundert Verbrent und gantz demolliret.

Diese zeidt wahr der Pheltmarschalck Wrangell sampt Genneral Leuten Mortaignie nebenst die Frauen zimmer nach Caßell eingeladen undt in dehn Furstlichen Schloß Logieret undt biß in 3 Tagen stattlich Tractieret worden warauf sie wieder zum Arme kamen

Nach verrichtung dieses sindt wihr ausgebrochen undt mitt den Arme auf Marburg Marshirt von dannen auf Gießen von dort auf Wetzlar alda wihr unß gesetzet undt Verschautzet welgche 2 kleine meihlen von Frankfurt an Meyn wahr

d 31 Maj habe ich vom Regiment ins Feltlager bej Wetzlar abgedangket lauth ertheilten ehrlichen abschts wid Jot von dannen auf Marburg nacher Lemgan gegangen alda mein Bruder mith sein Regemente, im Qwartyr lag ein Compang wider unter ihm angenommen [P15₅₅] undt Elster Rittmeister blieben unser Quartyr hatt 3 Monatt gewehret vom 1 Junj ab biß den letzten Augusti

den 1 September sindt wihr mitt unsren Regiment auß Lemgau Marschiret undt order gehabt nach den Wittenberschen Armee zu gehen welche sich im Slesien sich aufhielt undt haben unsern March folgendes durch die Grafschaft Schaumburg Furstenthum Lynenburg Meklenburg undt Kurfurstenthum Brandenburg ge-

Sieltä rivistö kulki Paderborniin, jonka kenraalimajuri **Douglas** oli saartanut. Samana yönä patterit olivat valmiita, ja seuraavana päivänä kanuunat alkoivat ampuu. Nämä saivat kahdeksassa tunnissa aikaan sellaisen vaikutuksen, että itäpörtin sakarat ammuttiin kokonaan alas. Täten puolustautujat pakotettiin jo samana iltana rummunlyöjän avulla pyytämään neuvottelua, mihin ei kuitenkaan suostuttu. Sen sijaan esitettiin vaatimuksia, että heidän pitäisi antautua ehdoilta. Tähän suostuttiin jo samana iltana, minkä jälkeen linnoitukseen sijoitetut kolme ratsuväki-komppaniaa tulivat pian ulos, mutta 400 jalkamiestä saivat jäädä sisään seuraavaan aamuun asti. Sillä välin jätettiin 600 ruotsalaista ja 24 punaista hesseniläistä jalkamiestä vartioon. Seuraavana aamuna otettiin vangeiksi niin upseerit kuin miehistö sekä papisto ja hallinto. Jokaiselle upseerille osoitettiin kaupunkilainen ylläpitoa ja vaunujen varustamista varten.

Samana aikaan rykmenttimme majoitettiin Lippspringeen lähelle Paderbornia.

Brakelin kaupunki oli myös antautunut ehdoilta. Sen komendantti, eräs everstiluutnantti, sekä 130 sotamiestä lähetettiin vankeina esikuntaamme [Korveyhin] Höxterin lähellä.

Samalla tavalla antautuivat ehdoilta linnoitetut Dringenberg, Beckum, Neuerburg ym., kaikki Paderbornin hiippakunnassa. Kun nyt olimme saaneet valtaamme koko Paderbornin hiippakunnan, saarroimme 4 000 ratsulla linnoitetun Stadtbergen, joka seuraavana päivänä joutui koko armeijan piirittämäksi. Kun tätä paikkaa oli tulitettu kiivaasti ja yksi linnan torneista oli kaatunut ja aukkoja ammuttu kaupunginmuuriin, ehdotettiin sovintoa, etenkin ajatellen Paderbornia ja Höxteriä. Tämä kuitenkin torjuttiin, minkä jälkeen kaupunki ryöstettiin ja poltettiin poroksi.

Niihin aikoihin kutsuttiin sotamarsalkka **Wrangel** sekä kenraaliluutnantti **Mortaigne** naisväen kera Kasseliin. Heidät majoitettiin ruhtinaan linnaan, ja heitä kohdeltiin vieraanvaraisesti kolme päivää, minkä jälkeen he palasivat armeijaan.

Sen jälkeen lähdimme liikkeelle ja marssimme armeijan kanssa Marburgiin, sieltä Giesseniin sekä edelleen Wetzlariin, missä pysähdyimme ja linnoittauduimme. Tämä paikka sijaitsee vain kahden peninkulman päässä Frankfurt am Mainista.

31. toukokuuta [1646] jätin rykmentin kenttäleiriin Wetzlarin lähellä saatuauni kunniallisen eron. Sieltä matkustin Marburgin kautta Lemgauhun, missä veljeni oli majoittuneena rykmentinsä kanssa, ja otin vastaan hänen alaisensa komppanian ja nimityksen vanhimmaksi ratsumestariksi. Siellä olin kolme kuukautta kesäkuun ensimmäisestä päivästä elokuun viimeiseen.

1. syyskuuta [1646] marssimme rykmenttimme kanssa Lemgausta saatuaamme käskyn liittyä Wittenbergin armeijaan, joka oli Sleesiassa. Marssireitti kulki Schaumburgin kreivikunnan, Lüneburgin ruhtinaskunnan, Mecklenburgin sekä Brandenburgin vaaliruhtinaskunnan kautta.

nommen.

Folget unser March so wihr mith dem Regiment auß Westphalen nacher Slesien gethan Die erste nacht bej Rintelom gelegen die andre Nacht zu Steinbergen in die Grafschaft Schomburg dritte Nacht z Hagenburg ist Heßips die 4. Nacht zu Hornau an der Lekne die 5 undt 6te Nacht zu Stejn undt von da in Lyneburger Landt still gelegen den 7te undt 9te Nacht zu Wickenberg der 10te Nacht zu Harmansburg gelegen, zu wiesen yber die aller gegangen die 11 undt 12. Nacht zu Bergen an der duhm ein Tach still gelegen den 12 Tag sindt wir bej wisen herzogen die 13 Nacht sindt wihr bej Demitz yber die Elbe gegangen die folgende Nacht sindt wihr zwichen Demitz undt Grabo in Mecklenburg landt ihm dorf gelegen folgende ein Brandenburger landt durch Grabo gezogen von da auf Partenburg auf Kyritz. Wuster Lausan auf Rappin Sedenick von dannen auf Baßendahl.

d 24 September bin ich Major geblieben

fir diesem stattlein welgches wahr d 24 September bin ich vor ein Major dem Regemente forgestellet worden, vernerß auf Bernau Strsberg vorsennen daß Regiment ein nacht gelegen andre Tages auf Muncheberg vorsenen die Offiesieren daß Regiment daraußen ein Tag still gelegen

d 29 September sindt wihr an St Michaelis tage z Frankfurt yber die Oder gegangen undt die folgende Nacht zu Ollim dorf gelegen die andre Nacht sindt wihr zu Croßen im dorf [P16₅₆] gelegen

den 2 Ochttober sindt wihr zu Croßen wieder yber die Oder gezogen die folgende Nacht zu Lesplen im dorf gelegen die 4. undt 5. Nacht sindt wihr zu Schweinitz im dorf still gelegen alda der freiherr von Kitlitz wohnt die 6 Nacht sindt wir bej Freistadt im dorff ein Nacht gelegen die 7d Nacht im einen dorff bej Groß Gloga gelegen die 8 Nacht haben die Offiesieren in Liden daß Regiment aber darauß gelegen deß andren Tages durch Pargewitz Marschytet. die zeit da wihr auf dem Marsch mitt den Regemente wahren zwichen Lemgau undt Jaur war 6 Wochen

die 9d undt 10 Nacht sindt wir zu Betwitz gelegen die 11 undt 12 Nacht zu Landßunth im vorstatt verblieben undt folgendes d 13 October z Jaur angekommen worin wihr vom Gennerall Wittenberg mitt unsern Regyment Quartyr bekamen weil viele auf dem March ausgerißen undt daß Regemente dadurch wirdt sehr gesuuchet wahr deßhalben wihr zu Recretierung iedert Compani 500 Rk bekamen worfur wihr 12 Reutsers werben undt 3 Monatt die Quartjeren genießen solten

den 14 October Morgens fryhe da wihr in die Vorstadt for Jaur Lagen biß die Quartjeren darein gemacht, haben wihr unß mitt dem Regiment for Lignitz sehen laßen welches Feintlich war

d 17 October abermahl nach der Lignitz gewehsen undt die vorstadt aufgereumt

d 22 dito wahren wir mitt den Regiment nach der Neumark.

d 2 Nowember haben wir mitt unsern Regiment

Rykmenttimme marssireitti kulki Westfalenista Slesiaan. Ensimmäisen yön vietimme Rintelnin luona, toisen yön Steinbergissä Schaumburgin kreivikunnassa, kolmannen yön Hagenburgissa ja Hessenissä⁴⁷, neljännen yön Hornaussa Leinen varrella sekä viidennen ja kuudennen Stein[ufer]issa Lüneburgin maalla paikallamme, seitsemännen ja yhdeksännen yön Wiekenbergissä, kymmenennen yön Harmensburgissa ja menimme Winsenin kohdalta Allerin yli. Yhdennentoista ja kahdennentoista yön vietimme ollen yhden päivän paikallamme Bergen an der Duhmissa. Kahdentenatoista päivänä etenimme Ültzeniin, kolmantenatoista yönä [olimme Dannenbergin lähellä kylän ulkopuolella ja seuraavana päivänä]⁴⁸ menimme Elben yli Dömitzin kohdalta. Seuraavan yön olimme Dömitzin ja Grabowin välillä Mecklenburgissa lähellä kylää, ja seuraavana päivänä marssimme Brandenburgiin Grabowin kautta ja edelleen Perlebergiin, Kyritziin, Wusterhauseniin, Ruppiniin, Zehdenickiin ja sieltä Biesenthaliin.

24. syyskuuta [1646] minusta tuli majuri.

Tuossa pienessä kaupungissa minut esiteltiin 24. syyskuuta rykmentille majurina. Marssi jatkui Bernaun ja Strausbergin kautta, missä rykmentti viipyi yön ja seuraavan päivän, Münchebergiin, missä rykmentti oli päivän paikallaan, upseerit kaupungissa ja joukot ulkopuolella²⁹. syyskuuta [1646], P. Mikaelin päivänä, menimme Oderin yli Frankfurtin kohdalta ja viivymme seuraavan yön Oldendorfissa. Seuraavan yön olimme Krossenin kylässä.

2. lokakuuta [1646] siirryimme Krossenin luona takaisin Oderin yli ja olimme seuraavan yön Liessenin kylässä. Neljännen ja viidennen yön olimme paikallamme S[ch]weinitzin kylässä, missä vapaaherra **von Kitlitz** asuu. Kuudentena yönä olimme Freistadtin lähellä kylässä ja seitsemäntenä eräässä kylässä lähellä Gross Glogauta. Kahdeksantena yönä upseerit olivat Lübenissä ja rykmentti ulkopuolella, ja seuraavana päivänä marssimme Parchwitzin läpi. Aika, jonka marssimme rykmentin kanssa Lemgausta Jauriin, oli kuusi viikkoa.

9. ja 10. yönä olimme Boswitzissa, ja 11. ja 12. yön vietimme Landshutsin esikaupungissa. Seuraavana päivänä, 13. lokakuuta, saavuimme Jauriin, missä rykmenttimme sai majapaikan kenraali **Wittenbergiltä**. Koska monet olivat karanneet marssin aikana ja rykmentti oli siten huomattavasti heikentynyt, saimme värväykseen 500 riikintaalaria komppaniaa kohti, millä rahamäärällä värväisimme 12 ratsumiestä ja saisisimme majoituksen kolmeksi kuukaudeksi.

Aikaisin aamulla 14. lokakuuta [1646], kun vielä olimme Jaurin esikaupungissa odottamassa, että majoitus jäisi järjestykseen, näyttäydymme rykmentin kanssa vihamielisen Liegnitzin edustalla.

17. lokakuuta [1646] olimme uudestaan Liegnitzissä ja puhdistimme esikaupungin.

22. samaa kuuta [lokakuu 1646] olimme rykmentin kanssa Neumark[t]issa.

2. marraskuuta [1646] rykmenttimme sekä **Gottbe-**

47 Ruotsinnoksessa ”i Hägerburg i Hessen”.

48 Hakasuluissa olevat sanat puuttuvat saksankielisestä käsikirjoituksesta mutta esiintyvät ruotsinnoksessa.

Gottbeken mitt sein Esquadron nach die Arme ofugiret undt bej Jägerndorff alda unß der Feindt Gennerall Monte Cuculi mitt seiner gantze Cawallerie erhaschet gleichwohl Gott zu danken davon kamen unt unß unter die stycken reteriret deß Oberstleutnant Caroß so im stich blieb wi[e]wohl die Pferde gerettet

d 19 December sindt wihr mitt den Regymente erstlichwieder zumm Jaur von der Arme angelanget

d 21 Dito haben wihr mith dem Regyment der Gennerall Major [P17₅₇] Paijkull biß nach der Oder hin afygieret.

ken⁴⁹ ja hänen eskadroonansa liittivät armeijaan. Jägerndorffissa vihollinen, kenraali **Montecucoli** ja koko hänen ratsuväkensä, yllätti meidät, mutta – Jumalalle kiitos – selvisimme siitä ja vetäydyimme tykkitulessa siten, että everstiluutnantin umpivaunut jäivät mutta hevoset pelastuivat.

19. joulukuuta [1646] saavuimme rykmenttimme kanssa armeijan luota jälleen Jaueriin.

21. päivänä samaa kuuta [joulukuu 1646] seurasimme rykmentin kanssa kenraalimajuri **Paijkullia** Oderille saakka.

1647

Anno 1647 auß Jaur marschirt.

D 28 Januari sindt wihr auß Jaur nach die Armen marschyret Dockwitz im dorff 2 meihl vom Breslau gelegen von donnen auf Reusenbach ald 14 Tage mith die Arme ungefehr still gelegen nachdem auf Politz da Gallgorim gewohnt. Marschyret unßer Pugahn undt Infanterie aber daselbsten stehen laßen undt mitt die Cavallerie durch die Nacht ybern dem Wälde fortgange weil bericht einkam undt man kundschafft hatte daß der Feind Monte Cuculi nicht wirth mith sein Cawallerie sich finden

ließ dem selben zu yberumplen sindt wihr in die hast fortgegangen selbige zeit ich die vortruppen von die ganzen Cavallerie commandieret und auf Niegrode Marschyret alda etliche Tropfen vom Feinde angetreffen nach kurtz Scharmutzirung die ersten Truppen die in die wohnung afsien geruthen wegen vieler Officirer Knechter so nicht Commandyret gleichwohl sich bej die Truppen sich funden welgche albo baldt da sie den Feind vernehmen daspenhiret undt darüber gefangene ließen wiwohl auch gefangene bekamen

weil ich aber sehe daß die Parthei mihr zu Starck wie die gefangen berichteden undt nicht recht wißen könte alß imm hinterhalt verhanden weil man kundtschafft daß die Feiendes Arme nicht weil stunde auch mein order also geläntet da ich zwar mich allezeit dem Feinte anhängig machen solte jedoch nicht zu weit nicht fertieffen damitt ich von die Armee welgche mihr afen Fuß folgen wolte ensatz haben konte dam der Feindt mitt die gantzen Force nicht weith stundenauch solten ich for alle dingen zu sehen die ich gefangen bekommen konte alß habe ich mich da ich etliche gefangene ersaget auf die Feindens Truppen gewichen die meinung ich solte sie folgen welgches kein Stat⁵¹ wahr auch nicht beordent weil unser Cavallerie nach weit zuryck undt weil deß eigen wegens nicht for wohl folgen konte nicht meine Truppen biß yber eine Paß zu Ruck gegen welgchem Paß ich mitt Dragunern [P18₅₇] besetzte auf allen fall da sie mihr wehren zu stark gewehsen ich mich auf ihnen hatte reteriereth können undt die Draguner ihnen durch daß Paß zu kommen abgehalten.

Nachdehm mihr ihr Excellentz Wittenberg mith die

Vuonna 1647 marssi Jauerista

28. tammikuuta [1647] marssimme Jauerista armeijan luokse. Asetuimme ensin Dockwitzin kylään kahden peninkulman päässä Breslausta. Sieltä marssimme Reichenbachiin, jossa olimme paikallamme noin 14 päivää armeijan kanssa, ja edelleen Politziin, missä **Gallgorim**⁵⁰ asui. Kuormastomme ja jalkaväki jäivät paikalleen, mutta ratsuväki jatkoi yöllä metsän läpi, koska tiedustelulta tuli ilmoitus, että vihollinen **Montecucoli** ratsuväkineen ei olisi kaukana.

Yllättääksemme vihollisen jatkoimme kiirehtien marssia, ja minä komensin koko ratsuväen etujoukkoa. Marssimme Neurodeen, missä tapasin joitakin vihollisosastoja. Lyhyen yhteenoton jälkeen ensimmäisten osastojen kanssa ne joutuivat epäjärjestykseen, jolloin monet upseerit eivät komentaneet miehiään, vaikka olivat joukkojensa luona. Joukot hajotettiin, koska ne eivät huomanneet vihollista ja antautuivat vangeiksi sekä myös saivat vankeja.

Kun näin, että vihollispartio oli minulle liian voimakas, kuten vangit kertoivat, enkä oikein tiennyt, mitä taempana olisi, koska tiedustelun mukaan vihollisen armeija ei olisi kaukana. Käskyni kuului, että minun tosin piti koko ajan pysytellä kosketuksessa viholliseen, mutta ei kuitenkaan edetä liian syvälle, jotta voisin saada viime hetkellä apua armeijalta, joka seurasi jäljessäni jalan. Vihollinen ei nimittäin ollut kaukana kaikkine voimineen. Ennen kaikkea minun piti varmistaa, että voisin saada vankeja. Kun olin saanut kaikenlaisia vankeja ja vihollinen oli perääntynyt, olin sitä mieltä, että minun pitäisi seurata perässä, mitä tosin ei ollut annettu ohjeena eikä käskynä. Koska ratsuväkemme oli vielä kaukana takana eikä voinut edetä helposti huonon tien takia, vedin aluksi takaisin joukkoni katkaisemalla tien, jonka miehitin rakuunoilla voidakseni joka tapauksessa vetäytyä suojaan, jos vihollinen osoittautuisi minulle liian voimakkaaksi, ja rakuunat estäisivät vihollista pääsemästä asemien läpi.

Kun Hänen Ylhäisyytensä **Wittenberg** lähestyi ratsu-

49 Ruotsinnoksessa nimi on **Holtacker**.

50 Ruotsinnoksessa nimi on **Hellhorn**.

51 Saksankielisessä käsikirjoituksessa lukee ”Stat”, mutta ruotsinnoksesta päätellen alkuperäinen sana olisi voinut olla *Rat* (ohje).

Cawallerie sich gemahet bin ich mitt die vortruppen bej fortgangen undt bej Braun etlicher Feindes Troupen wirdt vor[g]enommen worauf ich in einem Curier fortgangen undt sie biß ein Stättlein alda Monte Cuculi der Gennerall mith seiner gantzen Cawallerie undt Pagahz gehalten verfolget biß auf dem Berge so form Stättlein lag da sich die Feindeß Troupen gegetzet undt unß den Korpff geboten weil ich mir nicht gewust daß ihr gantze Armee hinterm Berge hielte alßo habe ich meine Troupen auch zusammen gezogen undt in dem wihr mith einander gesennen zu tarffen undt sie auf eins bej awansyrten undt ich mich zu ruck gewandt, zu awansyren meine Truoppnen angerufen haben sie alle daß refugium genommen undt mich nebenst nach einem Majoren von Dragunern imm stich gelaßen da wihr eins dan haben muße Reterieren sie uns verfolget biß yber einem Paß entlich for von ein schlacht beritten geschoßen etliche gefangen genommen wiewohl nicht viele Meinem Stritknecht so dahmahlen bej min Rith blieb im meine seiten durch den Schinkell geschoßen welchem ob er in Leben geblieben nich wirdt geschen

auf die zeith den Paß da wihr die Steielher wirdt Colligiret, hab ich mith gesetzt undt nach die Armee gewartet undt nach dem sie ankommen wirdt vorangangen undt mich auf dem Berge Worm Stättlein Poulitz geletzet alda ich erstlich deß Feindes Armee gesehen in großen Confusion stehen undt nachdem sie vernommen daß wihr mitt unsren gantzen Cawallerie unn händen daß Refugium genommen undt nicht eher aufgehört biß nach Nachot die Pagasy aber alleß imm stich gelaßen

wir etliche vorgabens die gemeinigliche yber eine sache so lang siderinen biß rechtes auswirdt undt ihnen den glyck so ihren Gott zu viele i die Händer gibt aus die Nasen gebet

weil wijr deß Abendt sich mahete alß hatt man auf einige ofidratjon undt Kriegs gefunden zu ihnen fortgehen laßen wiewohl [P19] sie ihrer Weinig hette können davon kommen dan sie Gottes bestandt in unsern händen waren dieselbe Nacht sindt wihr mitt unser Armee vorm Stättlein im Felde stehen blieben undt ich mitt meine Troupen die Voraufs gehabt, Meine buthe so ich vor all die stritten den gantzen Tag hatte wahren undt Pfeldt Stojhle, deß andre Tages sindt wir biß nach Nachott Marschyret alda wihr sehen konten alß vorein Feintlichen marsch sie genommen so manning Kneckten so manning rkrgtten von dannen sindt wieder auf den zuryck Stättlein Polnitz zu gegangen alda mitt die gantzen Cavallerie gelegen undt Logieret von dannen wieder auf Braun dieselbe Nacht in ein lang Dorff Lagieret mitt den gantze Cavallerie den andren Tage auf Reichenau auf Tiegenhalß Polniß Nevgstättlein Crapitz alda die von Rederen wohnen

Crapitz alda wihr yber die Oder gegangen von dannen auf Oppelen Marschyret welches Orthß heruml die Armee auf die Dörfen verleget wurden

d 17 Februari mitt der Bibliothek Commandiert

andre Tages bin ich mitt den Ulmytsehen Bibliothek

väkineen, jatkoin etenemistä etujoukon kanssa ja sain Braun[au]ssa jälleen kosketuksen vihollisosastoihin. Tuolloin jatkoin nelistäen täyttä vauhtia sekä seurasin niitä aina [Politzin] pieneen kaupunkiin saakka, missä kenraali **Montecucoli** oli koko ratsuväkensä ja kuormastonsa kanssa. Seurasin jäljessä vielä ylös vuorelle, joka oli kaupungin edessä, missä vihollinen asettui asemiin ja ryhtyi vastarintaan. Koska en tiennyt, että sen koko armeija oli vuoren takana, kokosin joukkoni. Kun neuvottelimme keskenämme, vihollinen hyökkäsi meidän kimppuumme. Silloin käännyin takaisin huutaakseni joukkoni etenemään, mutta kaikki pakenivat ja jättivät minut ja erään rakuunamajurin pulaan. Jouduimme vihollisen seuraamina perääntymään vartiopaikalle. Joitakuita meistä, jotka olivat huonosti ratsailla, ammuttiin. Toiset joutuivat vangeiksi, mutta eivät monet. Ratsumiestäni, joka ratsasti vieressäni, ammuttiin jalkaan. Jäikö hän eloon, sitä en nähnyt.⁵²

Vartiopaikan tällä puolella, kun ratsumiehet kokoontuivat, istuuduin odottamaan armeijaa. Kun se saapui, menin uudelleen eteenpäin ja otin asemat vuorelta Politzin pikkukaupungin edestä, missä olin aikaisemmin nähnyt vihollisen armeijan suuressa sekaannuksessa. Kun ne olivat havainneet, että me olimme siellä koko ratsuväen kanssa, ne pakenivat aina Nachodiin saakka, missä he jättivät koko kuormastonsa pulaan.

Kuinka jotkut uskottelevat niitä tavallisia yhdestä asiasta niin kauan, että oikeus loppuu, ja he saavat nenälleen siitä onnesta, että Jumala on antanut liikaa heidän käsiinsä.

Koska ilta lähestyi, sallittiin [vihollisen] jossakin määrin perääntyä sieltä, vaikka he tuskin selviytyivät siitä, sillä he olivat Jumalan avulla meidän käsissämme. Samana yönä armeija jäi paikoilleen kentälle pienen kaupungin eteen, ja minun joukkoni olivat etuvartiona. Koko se sotasaalis, jonka olin kaikissa sen päivän taisteluissa saanut, oli telttatuoleja.⁵³ Seuraavana päivänä marssimme Nachodiin, missä voimme nähdä, miten mutkikkaasti vihollinen marssi. Teitä oli yhtä monta kuin ratsumiehiä. Sieltä marssimme takaisin pieneen Pol[n]itzin kaupunkiin, johon koko ratsuväki oli majoitettuna. Sieltä marssimme edelleen Braunahun. Samana yönä koko ratsuväki majoittui pitkään kylään. Seuraavana päivänä jatkoimme Reichenahun, Ziegenhalsiin, Polnisch Neustadtiin ja Krappitziin, jossa **von Redernit** asuvat.

Crapitzista menimme Oderin yli sekä marssimme edelleen Oppelniin, jonka ympärille armeija majoittui kyliin.

17. helmikuuta [1647] komennuksella kirjaston kanssa.

Seuraavana päivänä [17. helmikuuta 1647] eversti

52 Ruotsinnoksessa lukee tämän virkkeen tilalla: ”honom har jag aldrig sedan återsett.” (Häntä en ole koskaan sen jälkeen nähnyt.)

53 Ruotsinnoksessa mainitaan telttatuolien määräksi 12.

nacher Drachenberg Comandyret wurdte Oberste Böge welgcher die Parthei fyhrte von dannen die Armee aufgebrochen undt auf Saur Marschyrt weiter auf Freistadt alda daß haupt Quartihä war die Armee herumb delogieret wardt in 14 Tage still gelegen

unser Reggement lag in ein Dorff Petter Wytz

im Oderßberg wahr daß hauptquartyr unser Regement in ein Dorff Hermunitz aber andre Tages in Feldt Rucken musten undt auß Tranchementieret

nachderauf Oderberg alda wihr unß verteuchementieret undt ungefeh 8 Tage still gelegen wieder aufgebrochen undt 3 Mesn Marschyrt biß auf Ratibur alda 4 Tage still gelegen nachdiesem haben wihr alle zeit compieret undt wieder auf Oppelen 10 Myhl zu gehehen von hierab zwischen beiden Feindeß Garnisonen Brick undt Braslau durch Marschyret undt auf Hunsfeldt zu kommen 8 Tage alda still gelegen.⁵⁴

hierab bin ich week Komanandyrt worden nach Weide die Schantze so mith Bräslauschen Musketirer besetzt gewehsen ein genommen undt weiter nach Auris zu gangen daß Schoß besetzt von dannen nach Rejsyck undt wieder zuryck nach die Armee wegche zu Auris ihr haupt Quartyr hatte 2½ Woche all da still gelegen von dannen bin ich wieder Comandyret worden mith 180 Pferden undt 32 Draguners nach Kloster Leibuß der Major von Getzky abgeleset 14 Tage, alda Commandyret nac[h]dem mitt meine Commandyrten yber die Oder gegangen undt die Armee gefolgt die ich angetroffen lieg Nejmark

durch die 6 Städte

weiter auf Jaur [P20₅₉] 4 Meile habe ich die hauptwacht gehabt den andren Tage auf Goltberg 3 Mejhle daselben yber die Schaße gegangen auf Lemburg 3 Meihl auf Lauben 3 Meihl auf Gerlitz 4 Meihl auf Reichen Reichenbach 3 Meihl auf Beitzen 2 Meihl auf Kamitz Kinßberg alda ein Heillbrun im dorff ist auf großen hafn da ich die Armee Quardi⁵⁶ Commandyret undt selbige mahl etliche Crabatan gefangen bekommen von dannen yber die Elbe gegangen bej Haustein auf Debeln Rochelitz alda dem Superrindendenß ein hypsche Tochter hatt selbigen mahl wirdt die Armer Quardi gehabt.

Fabell Deysing Lytitz Caden

Donnerstag d 19 September Marschyrtten wihr mith Armee nach Verbrennung deß lagerß bej Töpell vor Deusing auf Lutitz undt Caden undt d 10 styl N undt d st V ankommen folgendeß Tages den Succurß unterm Commando Gennerall Major Hammerstein von König Marck ankommen mith etliche Squadron z fuß undt zu Pferd von Caden Marschyrtten wihr auf Satz alda daß haubt Quartyr

nach Schlacke wurde hin Partiret Brikz Commotau Brannestof Preusnitz Annaberg Suikau Ronenburg Gera Koda Zetz Wißenfeltz Mörsburg Erfurt Fam Langensaltz Thomasbryck Myhlhausen Dengelstad Heilingstad

Böge, joka johti partiota sieltä, missä armeija murtui [Oppelnissa], komensi minut Olmützin kirjaston kanssa Tranchenbergiin, Sauriin ja edelleen Frestadtiin, jossa armeijan esikunta oli. Armeija oli ympäristössä paikallaan 14 päivää.

Rykmenttimme oli Peterwitzin kylässä.

Oderbergissä rykmenttimme esikunta oli Hermunitzin kylässä, mutta seuraavana päivänä meidän täytyi lähteä liikkeelle.

Sen jälkeen marssimme Oderbergiin, missä linnoit-tauduimme ja olimme paikallamme noin viikon. [Esikun-ta oli Oderbergissa, meidän rykmenttimme Hermenitzin kylässä, mutta meidän täytyi jo tuloa seuraavana päivänä lähteä kentälle tekemään vallituksia.]⁵⁵ Toistuvien läpi-murtojen ja kolmen peninkulman marssin jälkeen saa-vuimme Ratiboriin, missä olimme noin neljä päivää. Tä-män jälkeen yövyimme taivasalla koko ajan ja marssim-me edelleen Oppelniin 10 peninkulmaa. Sieltä jatkoimme molempien vihollisvaruskuntien Briegin ja Breslaun vä-listä ja saavuimme Hundsfeltiin, missä olimme kahdeksan päivää.

Sieltä minut komennettiin valtaamaan Weid[a]n valli-tus, joka oli Breslaun musketöörien miehittämä, ja edel-leen Aurasin linna ja sieltä Re[i]j[s]ig[ig]kiin ja takaisin ar-meijan luokse, jonka esikunta oli Aurasissa. Olin siellä paikallani 2 ½ viikkoa, minkä jälkeen minut komennettiin jälleen 180 ratsun ja 32 rakuunan kanssa Leibnisiin luos-tariin vapauttamaan majuri **von Gertzki**. Olin komennuk-sella siellä 14 päivää, minkä jälkeen menin komennus-kuntani kanssa Oderin yli ja seurasin armeijaa, jonka kohtasin Neumarktiin luona.

Kuuden kaupungin läpi.

Marssimme edelleen neljä peninkulmaa Jauerin kaut-ta, missä minulla on päävartio, seuraavana päivänä kolme peninkulmaa Goldbergiin, missä ohitimme Katzbachin ja Löweniin kolme peninkulmaa, Laubaniin kolme penin-kulmaa, Görlitziin neljä peninkulmaa, Reichenbachiin kolme peninkulmaa, Bautzeniin kaksi peninkulmaa, Ka-menziin, Kinsbergiin, missä kylässä on terveyslähde, Grossenhainiin, missä komensin jälkijoukkoa ja sain muutamia kroaatteja vangeiksi. Sieltä menimme Elben yli Haussteinissa sekä Döbelnin kautta Rochlitziin, missä yli-intendentillä oli kaunis tytär. Marssin aikana johdin use-ampaan kertaan jälkijoukkoa.

Fabell – Deysing – Lytitz – Caden.

Torstaina 9./19. syyskuuta [1647] poltettuumme leirin Teplissä marssimme armeijan kanssa Teusingista Ludit-zin kautta Kaadeniin, jonne saavuimme 10./20. päivänä [syyskuuta 1647]. Seuraavana päivänä saapui **Königs-marckilta** vahvistuksena joitakin ratsu- ja jalkaväkieska-droonia kenraalimajuri **Hammersteinin** komennossa. Kaadenista marssimme Saaziin, missä esikunta sijaitsi.

Salakuljetus Schlackeen – Brikz – Commotau – Bran-nestof – Preusnitz – Annaberg – Suikau – Ronenburg – Gera – Koda – Zetz – Wißenfeltz – Mörsburg – Erfurt – Fam – Langensaltz – Thomasbryck – Myhlhausen – Den-

54 Saksankielisessä käsikirjoituksessa kappale on seuraavalla sivulla (s. 20), mutta oikea paikka on merkitty rastilla.

55 Virke puuttuu saksankielisestä käsikirjoituksesta ja on suomennettu ruotsinnoksesta.

56 Ruotsinnoksessa *arriärgardet* (jälkijoukko).

Göthingen Höxter

und Sonnabertz hernach d 18 N undt st V 28 kam ein unvermuthlich Post undt Schreiben [P21₅₉] vom Churfursten aus Bajren. vorein er die Neutrahlitet auflaget undt nah[m] die fre[u]ntschaft ein ende diese auskundung der Neutralitet verursachte unß von hier mith die Armee zu Mauiren aufsaget undt Sontags d 19–29 seint die Pagli undt Styrcke fortgefant undt folgendeß Tages auf Brikz Commotau Braestorf undt Presnitz yben selbiegen Paß nach den lande zu Majßen gegengen bej Schleta undt Annberg voryber auf zikau Ronenburg Gereu lode zeit Weisenfelß Mörsenburg alshier wih [ü]ber die Sahle gegangen von dannen weither nach die Weher zu in etwaß ruhe zu schöpfen welgcheß auf die noth also erforderte, hierauf ist die Marche durch daß Lnivt Donenburg undt Eckartzberg gegenst Erphurt gegangen

imm vorbei Marschyren ditto ihr Excell Wrangell den 13–23 Ochtbris in Erffurt entlich auf Tam LangenSaltz Thomasbrycte Myhlhaußen weither nach Dengelstadt [ü]ber die Eichs Feldt auf heiligen Statt Göttingen undt also gahn biß an die Weher nach Höxter zu alda wih[r] [ü]ber die verfertigte Schifsbricken pasieret

daß haupt Quartyr in Höxter der Pheltmanschlck aber imm Closter Corfej ein Logieret undt die Regementen ihr Quartyr hin undt wirdt sonderlich aber in denen Furstenthumer Braunschweig Lienenburg behalt denen Stiftern Magdeburg Hildensheim Halberstatt undt Minden so auf denen Grafschaften Schauffenberg undt Hoya aßignieret worden damitt sie in die yhle die unberittene wieder aufstaffieren undt beritten machen könten zu welchem ende der Pfeldt Marschalk mith den Fursten zu Leunenburg tractiren laßen daß die selbe zu viel auf staffirung die Armee einbezahlt Pferde Tuch undt ein Summa geldeß hergebett solte;

in dieser zeit bej Höxter bin ich von der Arme gegangen nebenst meinem Bruder Otto welcher sein Regyment Quitieret undt andre hoher undt niedrige Officierer mehr weil fast die gantze Armee male otant wahr

in Minden bej Rolof Bull Rathsherrn Logieret

auf [P22₆₀] Minden zu gehen alda ich etliche Wochen an ein heitziges Fieber häftig Kra[n]kgelegen Doctor Drejer welchem ich dahmahls gebrauchte diese Krankheit ex fundamento nicht curieret sondern mich nach Brechmen begeben moechte welcheß wahr imm anfang Nowember undt von Dockter Armend durch Gotteß hylfe im ethlichen Tage zu meiner vollen kumne gesundheit verholffen

alshier in Bremen hab ich ein Stattlichen gewinst welgcher verspielt blieb gewonnen undt meinem Bruder geschänkt

vom hierab bin ich nach Kloster Osterholtz welgches dahmahls wahr mein Bruder gehörig, gezogen von dannen nach Boxteheude alda mein Bruder Otto mith seiner Beritteschaft undt gantze gefolge angetroffen undt etliche Wochen am diesem orth verblieben unte die zeit nach Hamburg gewehsen.

gelstad – Heilingstad – Göthingen – Höxter.

Seuraavana lauantaina 18./28. päivänä [syyskuuta 1647] tuli odottamatonta postia Baijerin vaaliruhtinaalta, joka irtisanoi puolueettomuuden ja lopetti ystävyuden. Tämä sai meidät murtautumaan täältä läpi armeijan kanssa, ja sunnuntaina 19./29. [syyskuuta 1647] lähetettiin kuormasto ja tykistö etukäteen. Seuraavana päivänä menimme Brüxiin, Komotauhun, Branestorffiin ja Pressnitziin. Sieltä etenimme Schlettau ja Annabergin käytävien kautta Meissenin maa-alueille, Zwickauhun, Ronneburgiin, Geraan, Rodaan, Zeitziin, Weissenfelsiin ja Merseburgiin, missä ylitimme Saalen. Sieltä jatkoimme Weserin suuntaan löytääksemme lepopaikan, mitä tilanne edellytti. Marssimme sen jälkeen Dorensburgin ja Eckartzbergin [maakuntien] läpi kohti Erfurtia.

Marssiessamme sen ohi Hänen Ylhäisyytensä **Wrangel** näyttäytyi 13./23. lokakuuta [1647] Erfurtissa. Jatkoimme Thamin, Langenzazan, Thamsbrückin, Mühlhausenin, Dingelstedtin, Eichsfeldin ja Heiligenstadtin kautta Göttingeniin sekä edelleen Weserille Höxteriin, missä marssimme yli sinne rakennetun laivalaiturin.

Esikunta oli Höxterissä, mutta sotamarsalkka oli asetunut Korveyn luostariin. Rykmenteille osoitettiin majotus Braunschweigin, Lüneburgin ja Anhaltin ruhtinaskunnissa, Magdeburgin, Hildesheimin, Halberstadtin ja Mindenin hiippakunnissa sekä Schauffenburgin ja Hoyan kreivikunnissa, jotta ratsuttomat voisivat joutuisasti jälleen varustautua. Tämän vuoksi sotamarsalkka neuvotteli Lüneburgin ruhtinaan kanssa siitä, että armeijan varustaminen maksaa liian paljon ja että tämän tulisi antaa hevosia, varusteita ja tietty määrä rahaa.

Siihen aikaan jätin armeijan Höxterissä yhdessä veljeni **Ott**on kanssa, joka jätti rykmenttinsä, ja sen lisäksi monet muut vanhemmat ja nuoremmat upseerit, koska melkein koko armeija oli tyytymätön.

*Mindenissä raatimies **Roloff** Bullin luona.*

Menimme Mindeniin, missä makasin joitakin viikkoja sairaana kovassa kuumeessa. Tohtori **Breyer**, jonka kutsuin, ei hoitanut sairautta vaan halusi lähettää minut marskuun lopussa Bremeniin, missä tohtori **Amend** paransi minut täysin muutamassa päivässä Jumalan avulla.

Täällä Bremenissä minulla oli komea ori, joka menetettiin pelissä ja annettiin veljelleni.

Täältä menin Osterholtz[in] luostariin, joka silloin kuului veljelleni, ja sieltä Buxtehudeen, missä veljeni **Otto** tapasi läheisensä ja heidän seurueensa. Viivyin siellä muutaman viikon ja kävin silloin tällöin Hampurissa.

1648

Ertzlich bin ich auß Boxteheude gezogen welgches in

Jonkin ajan kuluttua, tammikuussa 1648, lähdin Bux-

andren Jahr 1648 Monath Januari wahr undt meine Reise nacher zu Holland vorgenommen undt da ein zeitlang mich aufgehalten wi[e] aus folgende Hollandschen Reise beschreibung zu ersehen

Beschreibung meiner Hollandischen Reise auß Stade auf Bremenferde

Ano 1648 d 14 January bin ich auf Boختهude gereiset undt zum Nounen Kloster die Nacht verblieben ein Spatzier wegh von der Statt d 15 sindt wihr zu Stade angekommen 3 meihl auf dem March beim Golthschmied Logieret

d 19 sindt wihr aus Stade auf Bremerferde mith den Fagen gegangen 3 Meihl welcheß ein Vest Schloß ist da der Ertzbischoff resedieret hatt undt gegen Abendt mith ihm inn einer Comitaht gezogen auf Basdahl ein großes Dorff 1½ Meihl von Bremerfeldt alda der Oberst die Nacht da verblieb ich aber zu Stunde einen Wagen gemietet undt durch die Nacht auf Bremen gefahren weil ich da zu werichten hatte welgcheß 5 Meihl wahr

Bremen

d 20 zu Brehmen angekommen imm gryne Jäger [P23₆₀] Logieret die Mahlzeit gehalten undt Kloch eins mith dem Pferde auf Recum geritten auf dem Abend angekommen alda ich den Obersten wi[e]d vom mihr gefunden

d 21 huig inn einer Companie zu Waßer auf Borenhorst gegangen 3 Meihl eodem mith den Wagen auf Bleckshaus gefahren alda die Nacht geblieben

d 22 huig mith ein Wagen auf Bur gefahren 2 meihl von dannen mith ein klein both auf Dietren und Styckhaußen weiter eodem die eine grose meihle auf Liere gegangen undt alda die Nacht verblieben

Emden ist ein Fyrtreffliches Fortificatjon

d 23 huig mith den frysten zu Waßer auf Emden gegangen 2 Meihl undt vorbej gesiegelt Haustov Nord ein Hyscheß Vest Schloß welches die Staden besetzt mitt Waßer ybef[r]all umgefloßen Gemmyngen Oldeson welche auch braf Fortiefieciert Selbigen Tages zu Emden ankommen

Delffyl fortificiret

d 24 vom Emden auf Delffyll zu Waßer gegangen um 3 Uhr Fahren Eodem die mith die Schuthe auf Gryningen gegangen 3 meihl

Lewarden die haupt Stadt in Westfriesland

d 25 huig mith den fryhesten z Waßer auf Lewarden gegangen 7 meihl von Grinningen die Glocke 9 aufs Abends angekommen

Gryningen Franiker Harling

d 26 Morgens Klk 4 zu Waßer auf Franiker 2 meihl gegangen weither auf Harling 3 meihl

Eodem die vom Harling mith einem Schiff 14 meihl auf Amsterdam gefahren Enchysen ist deß halbwegh wegehes wihr vorbej Gesirgelt

[P24₆₁] den 27 fryhe morgens glycklich angekommen

tehudesta ja matkustin Hollantiin, missä olin jonkin aikaa, kuten seuraavassa kuvauksessani Hollannin-matkastani kerron.

Kertomus Hollannin-matkastani Bremervörden kaupungista.

14. tammikuuta 1648 matkustin Buxtehudesta Neuen Klosteriin. Yövyin vähän matkan päässä kaupungista. 15. päivänä matkustimme kolme peninkulmaa ja saavuimme Stadeen. Asetuin *Golthschmiedin*⁵⁷ torin laidalle.

19. päivänä [tammikuuta 1648] matkustin kolme peninkulmaa vaunuilla Stadesta Bremervörden linnoitukseen, missä arkipiispa asui. [Illalla saapuessani löysin sieltä eversti **Kniphausenin** rakkaansa kanssa matkalla Emdeniin.]⁵⁸ Samana iltana lähdin everstin kanssa matkaseurueen luokse Basdahlin, joka on iso kylä puolentoista peninkulman päässä Bremervördestä ja jossa eversti yöpyi. Minä taas vuokrasin vaunut ja jatkoin samana yönä Bremeniin viiden peninkulman päähän, missä minulla oli asioita hoidettavanani.

Bremen.

Saavuin Bremeniin 20. päivänä [tammikuuta 1648] ja asetuin *Grüne Jägeriin*. Ruokailtuani ratsastin klo 1 [13] hevosella Recumiin, jonne saavuin illalla. Tapasin siellä eversti **Wiedin**⁵⁹.

Matkustin 21. päivänä [tammikuuta 1648] vesitse Borrenhorstiin kolme peninkulmaa ja samana päivänä edelleen vaunuilla Bleckshausiin, missä yövyin.

Matkustin 22. päivänä [tammikuuta 1648] vaunuilla Apeniin⁶⁰ kaksi peninkulmaa ja sieltä pienellä veneellä Deterniin ja Stückhauseniin sekä edelleen samana päivänä runsaan peninkulman Leeriin, missä vietin yön.

Emden on oivallinen linnoitus.

Aikaisin 23. päivänä [tammikuuta 1648] matkustin vesitse Emdeniin kaksi peninkulmaa, missä purjehdin ohi *Haustow Nordin*, vahvan linnoituksen, joka on kokonaan veden ympäröimä. Matkustin edelleen Gemmüngenin ja Oldersumin ohi, jotka myös olivat linnoitettuja. Samana päivänä saavuin Emdeniin.

Delffyl linnoitettu.

24. päivänä [tammikuuta 1648] matkustin vesitse Emdenistä Delfzyliin. Matka kesti kolme tuntia. Sieltä jatkoin samana päivänä rahtialuksella Groningeniin kolmen peninkulman päähän.

Leeuwarden, Länsi-Friisinmaan pääkaupunki.

Aikaisin 25. päivänä [tammikuuta 1648] matkustin vesitse Leeuwardeniin, joka sijaitsee seitsemän peninkulman päässä Groningenista. Saavuin sinne kello 9 illalla *Gryningen – Franiker – Harling*.

Matkustin 26. päivänä [tammikuuta 1648] kello 4 vesitse Franikeriin kaksi peninkulmaa ja edelleen Harlingeniin kolme peninkulmaa.

Samana päivänä matkustin laivalla Amsterdamiin 14 peninkulmaa. Puolivälissä ohitimme Eukhuizenin.

Aikaisin aamulla 27. päivänä [tammikuuta 1648] saa-

57 Ruotsinnoksessa nimi on ”Holtschmied”.

58 Hakasuluissa oleva virke puuttuu saksankielisestä käsikirjoituksesta mutta esiintyy ruotsinnoksessa.

59 Nimi *Wied* on otettu ruotsinnoksesta. Saksankielisessä käsikirjoituksessa on verbi *wird*.

60 Paikannimi Apen on otettu ruotsinnoksesta.

in die zwar Seeleuten Logieret

Leiden Harlim – Schallier Baudius Salmahius

d 4 St V d 14 St N Monaths Februari nach Lejden mith ein Wagen gereiset 6 meihl auf Harlim 4 meihl von dannen auf Lejden undt bej Madam Schallier Logieret vor mihr undt einen Jungen wochentlich 5 RM gegeben an diesen orth ist ein berymte Academie wie auch imm imgleichen hochgelehrte beryhmte leute die Profitiret haben unter andren die hochgelehrten männer Schallier welcher daselbsten Anno 8 Gestorben wie auch Baudius welche Profeßor am den orth geweßen welgcher meiniglich bekant ist Anno 1619 gestorben bej meiner zeit wahr Salmahius wohnhaft auf deß Printzenhof ein hochgelehrter Man

Beschreibung meiner

den 23 Martz Klk 11 von Lejden nach Hage mith dem Wagen gefahren 3 Uhr abgefahren eodem die Klk 5 auf Delf ein Uhr gefahren alda auf den march nach die großen Kircken daß Fustliche Kunststyk den Printzen von Wrannien Grafen vom Nasaus begäbniß zu sehen wie auch der Alte Printz Wilhelm von Wrannien Anno 1584 alda von einem Meichel Mörder Verrätischer weise erschossen aber auf anordnung die ist Staden von Holland daselbst begraben seines Sohns Printz Mauritzen so 1625 gestorben begräbniß ist auch gleichfalß ald zu sehen im gleichen seon wohlerbrachtes Rathaus

Rotterdam

Eodem dien d 23 zu Rotterdam mitt die Schute auf die Nacht umm 2 Uhr gefahren Klk 9 angekommen undt i die beiden Schlößellen Logieret ist negst Amsterdam fyr die vohr nehste Handelstatt z achten alß welgch sich nicht wenieger durch die Schifsfahrt alß einer bekant gemadet sie lieget an [P25₆₁] der Maas undt hatt einem sehr sirobern Hafen.

der furtriefllicher undt gelehrter Man Desiderius Erasmus ist alda gebohren am den Marck imm Lebenß gröse von Metall am Weur deß Waßers gegoßen, sein Haus ist nicht weit davon nicht gros forn yber die Thy stehet dieser Worf geschriben Atibus his ortus Mundum decoanit – Erasmasus – Artibus Ingeni Religione Fida

Dortad Dortrech Kyle Sitio Loci

d 24. huig umb 3 Uhr nach Dort oder Dortrech mith den Schute gegangen undt daselbst Klk 5 angelanget um 2 Uhr gefahren 7_Q auf dem Abend ein Schute gefrachted biß auf Lillo Klk 8 auf dem Abend zuur Siegell gegangen biß zur Kyle um 3 Uhr gefahren biß toor Folen in welche Statt die verblieben gegen yber liegt Bergen op Qoom meihl selbige gantze neuige hierab biß zuur See ist nicht⁶⁵

vuimme onnellisesti Amsterdamiin, ja minä asetuin *Zwee Seereutheriin*.

Leiden – Harlim – Schallier – Baudius – Salmahius.

4./14. helmikuuta [1648] matkustin vaunuilla Leideniin: kuusi peninkulmaa Harlimiin ja sieltä neljä peninkulmaa Leideniin. Majoituin *Madame Schallieriin*. Maksoin itsestäni ja yhdestä palvelijasta viisi riikintaalaria viikossa. Tuolla paikkakunnalla on kuuluisa akatemia sekä oppineita, kuuluisia ihmisiä, jotka siellä ovat opettaneet, mm. oppinut **Schaliger**, joka kuoli siellä vuonna [160]8, sekä **Baudius**, joka oli professorina paikkakunnalla ja erittäin tunnettu mies ja joka kuoli 1613. Minun aikamani oli Prinzenhoffissa asuva **Salmasius**⁶¹ erittäin oppinut mies.

Kuvaukseni.

23. maaliskuuta [1648] matkustin klo 11 Leidenista maantietä Haagiin vaunuilla kolme tuntia ja samana päivänä klo 5 [17] Delftiin yhden tunnin. Siellä suuressa kirkossa torin luona on esillä edustava taideteos Oranian prinssien, Nassaun kreivien, hautauksesta. Vanha prinssi **Vilhelm Oranialainen**⁶², jonka palkkamurhaaja kavalasti ampui siellä 1584, on haudattu sinne Hollannin valtion päätöksen mukaisesti. Myös hänen poikansa, 1625 kuolleen prinssi **Moritsin**⁶³ hauta on nähtävissä. Lisäksi kaupungissa on kauniisti rakennettu raatihuone.

Rotterdam.

Samana eli 23. päivänä [maaliskuuta 1648] matkustin Rotterdamiin rahtialuksella kaksi tuntia. Saavuin sinne klo 9 [21] ja asetuin *Die beide Schlüsseliin*. Rotterdam on Amsterdamin jälkeen huomattavin kauppapaikka ja merenkulussa kumpikaan ei ole vähemmän tunnettu kuin toinen. Se sijaitsee Maasin rannalla, ja siellä on erinomaiset satamat.

Mestarillinen ja oppinut **Desiderius Erasmus**⁶⁴ syntyi siellä. Hänen patsaansa on metallista valettuna luonnollisessa koossa torin luona joen rannalla. Hänen talonsa ei ole kaukana eikä kovin suuri. Oven yläpuolella lukee: ”*Aedibus his ortus, Mundum decoravit Erasmus. Artibus Ingenius, Religione fide.*”

Dortad – Dortrech – Kyle – Sitio Loci.

24. maaliskuuta [1648] kello 3 lähdin Dortrechtin rahtialuksella ja saavuin sinne klo 5 matkustettuani kaksi tuntia. Samana iltana matkustin Lilloon, ja klo 8 [20] jatkoimme purjehtimista ja saavuimme kolmen tunnin matkan jälkeen Küleen, missä yövyimme. Vastapäätä on Bergen op Zoom. Peninkulma täältä merelle asti on linnoitettu vahvasti. Dortrecht on [läänin] pääkaupunki, ja sillä on

61 **Claudius Salmasius** eli **Claude de Saumaise** (1588–1653), ranskalainen filologi, kutsuttiin Leideniin 1631. Kuningatari **Kristiina** kutsui hänet Ruotsiin 1650, mutta hän palasi Leideniin 1651.

62 **Vilhelm (Willem) I Oranialainen** eli **Vilhelm I Vaitelias** (1533–84), Oranian prinssi, Alankomaiden (Hollannin, Seelannin ja Utrechtin) maaherra. Kääntyi ensin luterilaiseen ja sitten reformoituun uskoon. Teki veljensä **Juhanan** avustamana 1579 Utrechtin unionin, johon yhtyivät Hollanti, Seelanti, Utrecht, Geldern, Friisinmaa, Overijssel ja Groningen ja joka on Alankomaiden tasavallan perustus. Kiihkokatolinen **Balthasar Gérard** surmasi hänet Delftissä 1584.

63 **Morits (Maurits)**, 1567–1625), Oranian prinssi, Alankomaiden maaherra.

64 **Desiderius Erasmus Rotterdamilainen** (1465/66–1536), alankomaalainen humanisti. Meni luostariin 1486 harjoitukseen tieteitä ja varsinkin tutkiakseen klassillisia kieliä. Vihittiin papiksi 1492. Opiskeli Pariisissa. Julkaisi kirkankielisen Uuden testamentin latinankielisin käännöksin Baselissa 1516. Hyökkäsi **Martti Lutheria** vastaan kirjallaan *De libero arbitrio* (Vapaasta tahdosta, 1524).

65 Jäljennettäessä saksankielistä käsikirjoitusta sana *mith* lienee muuttunut sanaksi *nicht*. Muuten lauseesta puuttuisi pre-

festen Schantzen versehen Dortrecht daß haptt als welgche bej allgemeine Versamlung die erste stimme hatt sie liegt wie ein Insell an einen gantz bequemen orth da unteschiedne Waßren zusammen kommen undt ein gewaltige hantierung undt Kaufmanschaft veuhrsachen sie ist inn die längerbauet undt ihres natürlichen Lagershalber nicht weniger alß durch die konst befestietget

Lillo Regl 5 Eck St Ambros Schantze Heinrich Fridrich Schantze alte Lellaur Schantze volig gesegelt

den 26 sehr Fryhe mitt guten Wind St Ambrosy Schantze Henrich Fridrich Schantze nach den Printzen von Wranien den sie Anno 1627 erbaute laßen also genennet alte Lillaur Schantze auch andre mehr vorbej gesiegelt undt eodem die Klk 10 glycklich zu Lillo angekommen Ein gewaltige Festung ist Regl 5 Eck liegt am kante deß flußes Scheld so wih auch gegen yber die von kunst undt Natur yberauß Veste Schantze Liefkenshöeck Sttadich

Lilskenhock ein Vester Schantz – Krgt Schatze – St. Phillip Schantze Perle Schantze St. Marien Schantze vobei gesiegelt – Antwerpen

Eodem die Klk 2 mith Schnuten auf Antwerpen gegangen [P26₆₂] Kreutz Scha[n]tze welcher die letzte Fro[n]tier der h_c Staden in Holland zugehörig vobei gesiegelt hinaufwärts auf der linken seite St. Phillip Schantze auf der rechte seite die werle undt St. Marien Schantze auf welcher Spanische Soldaten am daß Schiff mith ein Cufer ansiegelten umb zu wisetieren waß vir Folk auf den Schiff wahren selbieger zeitt auch ich so lange ich Brabant undt Flandren gereiset; habe ich mich vir einen Student aufgegeben undt vohr einen Preusiche vom Adell will ich nicht bekant dyrft sejn daß ich ein Schwedicher Offetzier wahr dan ich kein freien Paß von die Spanjonon hatte gleichwohl so unbekanter weise unter 3 Mons. Johan Dawid Hilechen Mons. Meck undt ich durch kam unser Paß so wih auser Hage; mitt uns nahmen lauthete auf 3 Pre[u]sche vom Adell Klk 4 mitt grosen Sturmwinde jedoch wohlbehalten zu Antwerpen angekommen in deßen der Ertzhertzog Leopoldo Von Brißell auf daß Castell zu Antwerpen ang[e]kommen bei seiner ankuft sie höftig wiell stöcken gelöbet.

Einf[l]ugk Ertzhertzog Leopoldi

d 27 K[l]ock 3. blieb der Ertzhertzog Leopold mith groser Pompe undt herlich proces von daß Castell in die Statt begelitedt

voran Marschyrtten ein Paar brafe woll berittne Companie [R]euther mitt Karbyner disem volgte die Paukensehlagen undt 8 Trumpeters. mitt Silberene Trompet Schwartzen Sammet Roth undt Weis Lieberg nach diesem deß Ertzhertzogs Swigh dem folgden die Hoffjunkers sj auch Graffen nach diesem der Marschalk auf beiden seiten auch vorn die Pachen Lakquein auf

lakiasäätävässä kokouksessa ensimmäinen ääni. Se sijaitsee saarella sopivassa paikassa, missä useimmat vesistöt yhtyvät, ja siksi siellä käydään runsaasti kauppaa. Kaupunki on muodoltaan pitkänomainen ja sekä luonnonolosuhteita että taitoa hyväksikäyttäen linnoitettu.

Purjehdus: Lillo – säännöllinen viisikulmio – P. Ambrosiuksen linnoitus – Heinrich Fridrichin linnoitus – vanha Lillaun linnoitus.

Aikaisin 26. päivänä [maaliskuuta 1648] purjehdimme hyvällä tuulella monen linnoituksen ohi. Näitä olivat P. Ambrosiuksen linnoitus, **Heinrich Friedrichin** linnoitus, joka on nimetty Oranian prinssin mukaan, joka rakennutti sen 1627, vanha Lillaun linnoitus ja monet muut. Saavuimme perille Lilloon samana päivänä klo 10. Lillo on vahva linnoitus. Se on rakennettu säännöllisen viisikulmion muotoiseksi ja sijaitsee Scheld[e]virran rannassa. Vastapäätä on sekä luonnollisesti että taidokkaasti vahva Liffkenshöeckin linnoitus.

Purjehdus: Lilskenhock vahva linnoitus – Kreützschanzen linnoitus – P. Filipin linnoitus – Perlen linnoitus – P. Marian linnoitus – Antwerpen.

Samana päivänä [26. maaliskuuta 1648] klo 2 [14] matkustimme rahtialuksilla Antwerpeniin ja ohitimme Kreützschanzen, joka oli viimeinen linnoitus Hollannin alueella. Purjehdimme suoraan eteenpäin. Vasemmalla on P. Filipin linnoitus ja oikealla Perlen linnoitus ja P. Marian linnoitus, josta purjehti espanjalaisia sotilaita laivalle kuffilla⁶⁶ tutkiakseen, millaista väkeä laivalla oli. Niin kauan kuin olin matkustanut Brabantissa ja Flanderissa olin esiintynyt opiskelijana ja preussilaisena aatelismiehenä, koska en voinut kertoa olevani ruotsalainen upseeri. Siitä huolimatta, että minulla ei ollut vapaata passia espanjalaiselle alueelle, me kolme, monsieur **Johan David Hilchen**, monsieur **Meck** ja minä, pääsimme kuitenkin tuntemattomasta syystä läpi. Haagissa annettu passi, jossa oli meidän nimemme, oli nimittäin kirjoitettu kolmelle preussilaiselle aatelismiehelle. Klo 4 [16] saavuimme rajussa myrskyssä hyvässä kunnossa Antwerpeniin. Myös arkkiherttua **Leopold**⁶⁷ oli tullut Brysselistä. Hänen saapuessaan Antwerpenin linnaan ammuttiin paljon kunnialaukauksia.

Arkkiherttua Leopoldin saapuminen.

27. maaliskuuta [1648] kello 3 arkkiherttua **Leopold** lähti erittäin loistokkaasti ja suuren juhlakulkueen saatamana linnasta kaupunkiin.

Edessä marssi pari urheaa ratsukomppaniaa karbiinien kanssa. Heitä seurasi rummunlyöjiä ja kahdeksan trumpetinsoittajaa, joilla oli hopeiset trumpetit. He olivat pukeutuneet mustaan samettiin ja puna-valkoiseen liveriin. Näiden jälkeen tuli arkkiherttua ratsastaen, ja häntä seurasivat hovijunkkarit ja kreivit. Näiden jälkeen tuli marsalkka. Molemmilla sivuilla ja myös edessä kulkivat ho-

---

positio ilmaisusta *mith etwas versehen* (varustaa jollakin). Myös ruotsintaja on kääntänyt ilmaisun *förse med* (varustaa jollakin).

66 *Kuffi* eli *koffi* (< saks.) on pyöreäkeulainen, tasapohjainen ja kaksimastoinen (iso- ja keulamasto) salkopurjeilla ja las-kuköylillä varustettu purjealus.

67 **Leopold Vilhelm** (1614–62), keisari **Ferdinand II:n** nuorempi poika, käskynhaltija Espanjan Alankomaissa 1647–55.

welgche der Ertzhetzog ritten neben ihm auf beiden seiten gingen die Burger mitt Waxlicht ihrer 48 man stark mitt Schwartzten Taläär Rocken undt Schwa[r]tz atlasehen Ermlen

Herunterwertz dem Theatro

auf den rechten [P27⁶²] Schulter deß Wapen von Antwerpen auser diesen von beiden seiten vor Leopoldo gingen 48 Drabanten gelb Roth undt Weis Lieberg die hosen von gelben Taft auf die Spaniche art gemacht der Graf von Schwarzborgh undt andre vornehme herren mehre folgten dem Ertzhetzogh nach diesem folgte wieder 2 brafwe berittne Companien auf denen die Burgerschaft in ihren gewehr

vor dehne Seniors [T]ohre da der Ertzhetzogh einritte. sasen 15 Junge Jungfrau auf ein hocherbautes Theatrum 12 unter ihnen präsentyrten die Tugendt undt Laster die eine die inn ihre [T]rohne sahs zu bejden sieten die 14 Jungfrau undt vor ihr ein Kabe auf Romaniehes gekledet referyrte mith großer neuerentz dem Ertzhetzoghs welcher sich sich zu dem Theatro nahete einen großen Goldnen Schyßel von Antwerpen in einer goldnen Becken der Knabe ein kurtz oratjon machte aber wegen groß geschrej man nicht mehr gehört alß wiwat Leopoldo welcheß er mith lauter stimme gerufen

der Ertzhertzog nach geendigter oratjon der Kopf geneiget der Schyßel mittgenommen undt mitt dem Prosesjon fort geritten im allen gaßen hatt vor allen th[o]ren wurden Pechtunnen der einer auf dem andren gegetzet welche auf den Abend wurde ang[e]zundet umgleich auf die lieben Frau [Thurm⁶⁸] sint bej etliche 100 so mehre Lichte gehörcket welche da die große Klocke gezog wurden ang[e]zunden so man hatt weit undt breith sehen können auf dem vornehmsten gaße welgche man daß Mehr nennet stand daß Pernasyberg auf welchem die 9 Musikanten mitt herlichen Musik sich hören liesen auf allen Ecken die Straßen standen allehandt fömyrte herliche Waßerkunste auf dem Marck foren am Rathaus ständ dieseß auf ein großer Taffell mith goldenen Buchstaben geschriben

[P28⁶³] Serenibimo et invictibimo Principi / **Leopoldo** / **Gvilhelm[o]** / Duci **Ferdinandi I** [pron: / Duci **Ferdinandi II** fil: / Imp: cæsar: **Ferdinandi III**]⁷¹ fratri / Unico / Archiduci Austriæ Duci / Burgundiæ / Styriæ, Charintiæ, Carniolia, Wirtembergiæ / Comiti Tirolis et Gortyæ etc: / Cæsarianorum Exercituum [per] Germaniam / Superiorum nuper Präfactus Supremus / Nunc Germanie Inferioris Belgiarum[ue] / et Burgundiorum / pro / **Phillipo VI** / Hispaniarum Indiniarum[ue] Regi / Aus[s]picatibimo Bono Ref[i]publicä Christianä / Natä, qu[i]od Serenitas.

Gegen yberstandt ein andrer Taffell aufgerichtet in den mitte deß Ertzhertzoghs Conterfeg lebens große.

daß Notabelt wahr zu sehen aufstandt ein Kerll auf den Spitzen vom Hause unser lieben Frau Kirche genant wardt undt Swängde ein groser Spaniche Fa[h]n[e] welches zu bewundren wahr undt der Thurm zie[m]lich hoch

zu St. Michals Kirche Logierte der Ertzhetzog d 29 blieb er mitt einer Prosesjon nach der Minnen Bruders Clohster begleitet ein schöne herliche Kirche undt wurde alda ein [ü]berauß Kunstreiche Musik gehört der

vipojat ja lakeijat, joiden vierellä arkkiherttua ratsasti, sekä samoin molemmilla puolilla 48 porvaria kantaen vahakynttilöitä. He olivat pukeutuneet mustiin kaapuihin, joissa oli mustat satiinihihat.

Kohti lavaa.

Oikealla olkapäällä oli Antwerpenin vaakuna. Näiden lisäksi molemmilla sivuilla ja arkkiherttuan edessä kulki 48 henkivartijaa kelta–puna–valkoisessa liverissä ja keltaisissa housuissa, joiden tafti oli tehty espanjalaiseen tapaan. Kreivi **von Schwar[t]zberg** seurasi arkkiherttua muiden ylhäisten herrojen kanssa. Näiden jälkeen seurasi taas kaksi urheaa ratsukomppaniaa, ja näiden jälkeen tuli porvaristo aseineen.

Senioriportin edessä, mistä herttua ratsasti sisään, istui 15 nuorta neitoa erityisellä lavalla. Näistä 12 esitti hyveitä ja paheita. Yksi heistä istui valtaistuimella, ja molemmilla puolilla lavan ympärillä olivat muut 14. Hänen edessään seisoj roomalaisessa puvussa nuori poika, joka suurin alamaisuudenvakuutuksin luovutti lavaa lähestyvälle arkkiherttualle suuren kultaisen avaimen Antwerpeniin kultaisessa päällyksessä. Poika piti lyhyen puheen, mutta metelin takia ei kuulunut muuta kuin ”Eläköön **Leopold**”, minkä hän huusi kovalla äänellä.

Puheen päätyttyä arkkiherttua kumarsi, otti avaimen mukaansa⁶⁹ ja ratsasti juhla-kulkueen kanssa eteenpäin. Kaikilla kujilla kaikkien porttien edessä oli päällekkäin tervatynnyreitä, jotka sytytettiin illalla. Rakkaan Rouvan [kirkon tornissa] oli joitakin satoja kynttilöitä, jotka sytytettiin ison kellon lyödessä ja jotka näkyivät hyvin kaikkialle. Lähimmällä kujalla, jonka nimi on *das Meer*, oli Pernasyberg⁷⁰, jolla yhdeksän muusikkoa soittivat kaunistamusiikkia. Kaikissa kulmissa ja kaikilla kaduilla oli monenlaisia komeita suihkulähteitä. Torin vieressä raatihuoneen edessä oli seuraava kirjoitus suuressa taulussa kultakirjaimin:

Vastapäätä oli toinen taulu, jonka keskellä oli herttuan kuva luonnollisessa koossa.

Oli merkittävää nähdä, kuinka eräs miesparka seisoj rakkaan Rouvamme kirkon huipulla heiluttaen suurta Espanjan lippua. Tämä oli yllättävää, koska torni on melko korkea.

Arkkiherttua majoittui P. Mikaelin kirkkoon. Juhla-kulkue saattoi hänet 29. maaliskuuta [1648] Minnenin munkkiluostariin, kauniiseen, ihastuttavaan kirkkoon, missä hän kuunteli poikkeuksellisen taiteellista musiikkia.

68 Käsikirjoituksessa on sana *Eure* (Teidän), joka ei ole tässä looginen. Ruotsinnoksessa se on säännönmukaisesti käännetty *torn*, -et (torni), joten alkuperäinen sana *der T[h]urm* (torni) lienee säännöllisesti jäljennetty väärin.

69 Ruotsinnoksen mukaan arkkiherttua ei ottanut avainta vastaan (”utan att emottaga nyckeln”).

70 Ruotsinnoksessa ”berget Parnassos”.

71 Hakasuluissa oleva teksti puuttuu saksankielisestä käsikirjoituksesta, mutta se esiintyy ruotsinnoksessa.

Ertzhertzog Kniete die gantze zeit vor dem Alter nieder nach volenter Sermonie blieb er undt mitt procesjon nach St. Michalis abteg begleitet

[P29₆₄] Erstlich ginck ein Mungh mitt Francisky gebelot uns gemahlet in einer Fahne diesem folgte 28 Mänschen nach diese folgte die gantze Pa[ß]jon welche yberauß schön durch die Jugendt vorgebildet wurde auf beiden Sejten gingen ein par Hundert mith Waxlicht diesem folgden viele Jungen Jungfraun welcher die Paßjon trugen nach diesem wur[d]te die Mutte[r] Gottes getragen mith Silbern Stycke angethan nach diesem folgden die Pagyen Hofjunkern undt vornehme Herren auf dennen blieb den Bischofliche Stab getragen daß apt trug der Monstrans unterm Himmell welgches von 6 vornehme Herren getragen wurthe nach diesem der Bischoff zu der rechten seiten ein Buch zu den linken Ein Bischofliche [Mütze⁷²] getragen der Ertzhertzog folgte dem Bischoff inn der rechter Handt ein Flambey in der andre sein Huuth nach ihm der Graf von S[chw]artzborg undt 2 andre vornehme herren

Beschreibung von Antwerpen – die [Thürme] in Antroorp – Jesuitter Kirche – Capell in daß libe Frau bruder Kirche

Die Statt Antwerpen wirdt von allen Grogaphis unter die Edelsten undt mächtigsten imm gantze Europa gerechnet undt alß ein Perle deß Niederlandeß gehalten liebe Frau Kirche [Thurm] wirdt vor dem den schönsten Prechtigsten Kunstreichsten undt högsten [Thürme] gehalten einer schöne grose Kirche in sonderheit ist die Jesuiter Kirche die Edelste undt vor die kost bareste zu halten sie ist vom klaren Marmoll undt Alabaster die Altern undt Capellen sindt so wohl wegen konst alß konstbarkeit weit undt breith bereumt die Marien Bilder seit von klaren Silber lief daß Meer in die liebe Frau bruders Kirche ist ein fortrefliches Capell auch von Marmell die Mutter Gottes Lebens gröse vom klaren Silber

Begrä[bn]iß in St Michal Kirche – Oster Hauß – Berse Rathauß – die werke die Festung N 3

[P30₆₄] imgleichen leuchterß zu St Michals Kirche ist Hertzog Carls [G]ämählin begräb[un]iß im Mäsing mitten imm Chor welche die Holländer inn er[ob]erung Antwerpen ihr die Hände abgehauen daß Oster Haus undt die Berse ist alda auch sehen zu sehen im sonderheit ein trefliches Rathauß Unten ein Man hoch undt mehr ist von Marmell aufgemaurt daß oberste vom Rathauß Quadrat ist auß Stein yberauß vollgebauett die Werke die Fästnung sindt auf den alten manier mitt Caßematten ann etlichen orten sindt die Graben geluttert wir auch die euserliche löschung deß Walles aufgemaurt treflich hoch ehs können auf obern Wallgang od Terre plein 3 Carößen neben ein ander fahren

Druckerej Myntshaus Castell zu Antwerpen

auch die Druckerej undt Mynt[z]haus vor allen andren bereumt Im sonderheit ist daß Castell zu Antwerpen wirth weit undt Breit beryhmt we[ilc]heß der He[r]tzog von Alba erbaut mitt Caßematten auf die alten manierehs hatt 5 Bastjonen so beideß der Statt undt dem Felde gebieten kan die besetzung ist Spanich die Statt ist gleich

Arkkiherttua polvistui jatkuvasti alttarin eteen. Seremonian päätyttyä juhlakulkue saattoi hänet takaisin P. Mikaelin [kirkkoon].

Ensimmäisenä kulki munkki lipun kanssa, ja lippuun oli maalattu Franciskuksen kuva. Häntä seurasi 28 ihmistä⁷³. Näiden jälkeen seurasi koko kärsimyshistoria nuorison erityisen hienosti esittämänä. Molemmilla sivuilla kulki pari sataa ihmistä vahakynttilöiden kanssa. Näiden jälkeen seurasi nuoria neitoja, jotka kantoivat kärsimyskuvaelmaa. Sen jälkeen kannettiin Jumalan äitiä hopeakankaaseen puettuna. Sitten seurasivat hovipojat, hovijunkkarit ja ylhäiset herrat, jotka kantoivat piispansauvaa. Apotti kantoi rippileipäsäiliötä katoksen alla, jota kantoi kuusi ylhäistä herraa. Näiden jäljessä kulki piispa. Hänen oikealla puolellaan kannettiin kirjaa ja vasemmalla piispan[hiippaa]. Arkkiherttua seurasi piispaa soihtu oikeassa kädessään ja hattu vasemmassa kädessään. Hänen jälkeensä kulki kreivi **von Schwartzberg** ja kaksi muuta ylhäistä herraa.

Antwerpenin kuvaus – Antroorpin tornit – Jesuittakirkko – rakkaan Rouvan veljen kirkon kappeli.

Kaikki maantieteilijät pitävät Antwerpenin kaupunkia jaloimpana ja voimakkaimpana koko Euroopassa sekä Alankomaiden helmenä. Rakkaan Rouvan kirkon [tornia] pidetään yhtenä kauneimmista, erinomaisimmista, taiteellisimmista ja korkeimmista [torneista]. Iso, kaunis kirkko on Jesuittakirkko, jota pidetään jaloimpana ja arvokkaimpana. Se on rakennettu puhtaasta marmorista ja alabasterista. Alttarit ja kappelit ovat laajasti tunnettuja kuten myös taidearteet. Marian kuvat ovat puhdasta hopeaa. *Das Meerissä* rakkaan Rouvan veljen kirkossa on hieno kappeli myös marmorista sekä Jumalan äiti puhtaasta hopeasta luonnollisessa koossa.

Hauta P. Mikaelin kirkossa – Osterhaus – Pörssi – Raatihuone – Linnoituksen nro 3 varustukset.

P. Mikaelin kirkossa kuorin keskellä kynttiläkruunussa on messinkinen veistos **Carl**-herttuan puolison hautajaisista. Antwerpenin valtauksessa hollantilaiset ovat hakanneet naiselta kädet. Näkemisen arvoisia ovat Osterhaus ja pörssi sekä erityisesti mainio raatihuone, jonka alaosa on suunnilleen miehenkorkeuteen saakka muurattu marmorista ja yläosa suorakulmaisista kivistä, yleisesti hyvin rakennettu. Linnoituslaitteet kasematteineen on rakennettu vanhalla tavalla. Joissakin paikoissa haudat on peitetty kuten myös seinien yläosat on muurattu erinomaisen korkeiksi. Ylemmällä vallikäytävällä eli *terre pleinillä* kolmet umpivaunut voivat ajaa rinnakkain.

Paino – rahapaja – Antwerpenin linna.

Ennen kaikkea paino ja rahapaja ovat kuuluisia. Antwerpenin linna on erityisen laajasti tunnettu. Sen kasematteineen rakennutti Alban herttua vanhalla tavalla. Siinä on viisi bastionia, joista sekä kaupunkia että taistelukenttää voidaan hallita. Miehistö on espanjalainen. Kaupungissa [taas miehistö koostuu porvareista. Lähellä Os-

72 Käsikirjoituksessa lukee ”Mutter” (äiti). Sana *Mütze* (hattu) lienee jäljennetty virheellisesti.

73 Ruotsinnoksen mukaan ”28 andra munkar” (28 muuta munkkia).

ein Castell welcheß mitt Wall[on]en umbgeben

Caroßen – Castell pleng

Es giebt alhir tr[e]flich viel Caroßen undt ein reisende Cawalier vor ein [P]atekon auf einen halben Tag auch wohl gantzen die b[e]sten Caroß zu seinen Diensten wohin er fahren will bekommen kan mith [P]ag[en] undt Lakein die ihm folgen undt aufwahrten wiewohl man dennen aparto bezahlen muß Ehs ist ein grosen platz von dem Castell wehlcheß Castell pleng genant wirdt auf welchem platz die Caroßen wan ehs schon wetter sich meistentheils mitt Cawalieren undt Jungfraun sehen laßen, [P31₆₅] von dannen fahren sie auserhalb die Statt welcheß ein Ture allamode genent wirdt

Bastro Do[r]tmund – Gent

den 30 huio Klk 6 auf dem Abend bin ich von Antwerpen mith Schuuthe auf Bastro etliche Schantzen vorbei geselgelt d 31 Klok 9 zu Bastro angekommen stuntlich 3 Quartyr zu fuß gegangen nach Dortmund ein kleines Stättchen alda die Mahlzeit gehalten einem Wagen gefrachted Klok 2 nach Gent gefahren 5 Uhr gefahren die Klk 6 auf den Abend glycklich angekommen imm Spiegel nicht nicht weit von Bawonis Kirche Logieret

Gent ist die haupt Statt inn Flandren – Cuas von Gent – Castell in Gent

Gent ist der hauptstadt inn Flandren undt magh mitt recht unter die grösten im [E]uropa gerochnet werden alß welcher inn ihren umkreits wohl 6 Uhrs gehens hatt ade 3 Deutsche meilen darinnen sindt 26 Inseln undt 98 Brycken gleich wie inn Amsterdam da die Schiffen durch fahren können undt laufen 3 Waßer die Schelde die Eis undt die Eyw dadurch von welchen die Statt grosen nutzen erhattedt auch hatt ehs yber mette 3 Fluße nach eine grosen Canahl gegraben mitt Menschen Hände gemacht so ins gemein die Nieuve vaert van Gent opt [Z]as genent wirdt mitt 4 meihl inn die Selandsches Mehr gehet bej deßen ausfluß liegt die fortrefflige Schantz die Gentische [Z]as oder Sas welgche die Stadt gegen die Holländren yberfall genau versichert yber dieses hatt ehs am Ende die Statt gegen Andorff ein gewaltiges Castell mitt 5 Bollwärken auf [l]etzige manier gebauet so bejdes die Statt undt dem Felde gebieten kan

Caroln 5 tus gebohren

Kajser Carl d 5 ist Ano 1500 d 25 Februari in dieser Statt auf den Prints Haus gebohren im ein kleinen Kammerschen umgefähr vom 4 Ellen breith undt lang

[P32₆₅] oben undt ann die seiten ist mitt Bretten bekleidett ehs stehen viele Nahmens vom Reisende Cavalieren an die T[ü]ren geschrieven undt geseichnet so woh[l] von Graffen undt vornehmen herrn oben an die selbige T[ü]ere stehet auch dieses auf Brabansch geschrieven In dees Kamer nytuercoren is den grosen Carl gebohren

terhausia]⁷⁴ on myös linna, joka on miehitetty valloneilla.

Umpivaunut – Plengin linna.

Umpivaunuja on paljon, ja matkustava herrasmies voi *patekon*ia varten saada parhaat vaunut puoleksi tai koko päiväksi ja matkustaa omilla asioillaan minne haluaa. Hovipojat ja lakeijat voivat seurata ja olla valmiina palvelemaan, koska näille täytyy maksaa erikseen. Plengin linnan edessä on suuri aukio, jolla kauniilla säällä näkee umpivaunuja herrasmiehineen ja neiteineen. Sieltä he lähtivät jopa kaupungin ulkopuolelle, mitä kutsutaan nimellä *Ture allamode*.

Bantro – Dortmund – Gent.

30. maaliskuuta [1648] klo 6 illalla lähdin Antwerpenistä rahtialuksella, purjehdin joidenkin linnoitusten ohi ja saavuin Banttoon 31. päivänä kello 9. Melkein väliättömästi jatkoin jalan $\frac{3}{4}$ peninkulmaa pieneen Dortmundin kaupunkiin. Siellä söin, minkä jälkeen klo 2⁷⁵ matkustin vaunuilla Gentiin. Matka kesti viisi tuntia. Saavuin sinne onnellisesti klo 6 illalla ja majoituin *Spiegel*in lähelle [P.] Bavon kirkkoa.

Gent on Flanderin pääkaupunki – Cuas von Gent – Gentin linna.

Gent on Flanderin pääkaupunki, ja se voidaan oikeutetusti laskea Euroopan suurkaupunkien joukkoon. Sen kiertämiseen kuuluu kuusi tuntia, eli matka on kolme saksalaista peninkulmaa. Kaupungissa on 26 saarta ja 98 siltaa, jotta alukset voivat purjehtia läpi kuten Amsterdammassa. Kolme vesistöä virtaa kaupungin läpi: Schelde, Lys ja Liwe, joista kaupungille on suurta hyötyä. Näiden kolmen virran lisäksi on kaivettu suuri kanava, joka on ihmiskäsin rakennettu ja jota yleisesti kutsutaan nimellä *Nieuwe vaert van Gent opt Zas*. Se johtaa neljän peninkulman matkan Seelanninmereen. Suulla on erinomainen linnoitus *Gentische Zas* eli *Sas* [Sas van Gent], joka suojaa kaupunkia hyökkäykseltä Hollannin puolelta. Lisäksi kaupungin toisessa päässä Antorffia vastapäätä on valtava linna viisine vallituksineen, jotka on rakennettu nykyäikäisesti ja jotka hallitsevat sekä kaupunkia että maastoa.

Kaarle V:n syntymä.

Keisari **Kaarle V**⁷⁶ syntyi 25. helmikuuta 1500 tässä kaupungissa Prinzenhausissa pienessä, noin neljä kyynärää leveässä ja pitkässä kamarissa

Yläosa ja sivut on peitetty lankuilla. Paljon matkailuvien herrasmiesten nimiä on kirjoitettu oviin. Joukossa on sekä kreivejä että muita ylhäisiä herroja. Ylimpänä itse ovelsa lukee brabantiksi seuraavasti: ”Tässä kamarissa syntyi suuri **Kaarle**.”

74 Hakasuluissa olevat sanat puuttuvat saksankielisestä käsikirjoituksesta mutta esiintyvät ruotsinnoksessa.

75 Ruotsinnoksessa ”vid tolvtiden” (kello 12:n aikoihin).

76 Saksalais-roomalainen keisari **Kaarle (Karl) V** (1500–58) eli Espanjan kuningas **Kaarle (Carlos) I** eli Napolin ja Sisilian kuningas **Kaarle (Carlo) IV** peri isänsä arkkiherttua **Filip Kauniin** kuoltua 1506 Alankomaat ja Franche-Comté (Burgundin ”vapaakreivikunta”) ja tuli äidinisänsä **Ferdinand Katolilaisen** kuoltua 1516 Espanjan ja Napolin, Sisilian sekä Espanjan Amerikassa olevien alusmaiden hallitsijaksi. Sai isänsänsä **Maksimilian I:n** jälkeen 1519 Itävallan, mutta luovutti sen veljelleen 1521. Voitti keisarinvaalin Frankfurtissa 1519 ja kruunattiin Aachenissa 1520. Hänen aikanaan tehtiin Augsburgin uskonrauha 1555. IT:n mukaan keisarin syntymäpäivä on 24. päivä.

Selbieges hauß ist mitt waßer Umbflaßen vorbei schöne Lustga[r]tens diese Statt muß alla zeit 2 lebendige Löfwen halten so baldt sie Sterben oder keine haben können sie keinen zu Tode condameiren, bej meiner zeit wahren ein paar Löfwen gestorben worumb sie hoch sich bemyhet andre wieder zu schaffen

Carolo 5de getauft

den 7 Marts ist Carolo d 5de in St Bawons Kirche getauft worden auf den Keisen Marckt ist er inn Lebensgröße vom Meßing gegoßen auf ein hoher Seill vom Stein aufgesetzt auch ist ein Drache auf der Spits von Thurm Belfort we[l]gcher von Constantinopell alshier gebracht, wirdt f[ü]hr ein rarietet gehalten

Ahllost oder Alst – Bryssel im Flandren

den 1 Aprilis haben wihr Mons Meck undt Mons Hileken welgche mith mihr diese reise nachen Brabant undt Flandren auser Leiden gethan Pferde gefyhret vor welches Pferd ein Patekon biß auf Bryßell 10 Meile von Kloch 9 mitt die Post biß auf Allost oder Alst geritten 5 meihl von Gent den halber Wehg alda gegeben undt Klk 2 wieder fort geritten Eodem die um[ ]gefähr 6 Uhr zu Bryßell angelanget undt inn Paradajßer nicht weit vom Stats hauß Logieret

Beschrfeibung die Statt Bryßell

Bryßell ein schöner groser undt prächtieger orth ist wegen den Fürstlichen Hoff haltung weit undt breit bekant aber nicht sonder fest ehs hatt keine aufgezogne Brycken, die die Burgers be[w]achen die [P33₆₆] Statt gleich wie zu Antwerpen

Printsenhof Raunstein

der fluß Senna lauft dadurch so hatt ehs auch einen neuen Canall durch welchen die Schiffe nach Andorff kommen können derselbe wirdt die Neute fahrt genennet Ehs giebt alda viele ansehliche Pallaste unter welchem deß Printsen Hof der förtreflich ist allerhandt shöne Fontainen Thiergarten auch vielerlej Vögeln gezieret daß hauß vom Raunstein liegt mitt im die Statt vom die Kirschen ist St. Michaell oder Gudula Kirche die vohrnehmste fortreflich groß ehs stehen die 12 Apostlen vom Stein großer Lebensgröße an die Pilaren in der Kyrsche Ertzhertzog Ernestus lieget da begraben in Cohr vom Allerbaster lebensgröße auß gehauen der Handt unterm den Ko[ ]pf die Caskett undt Handschuen zum Fußen auf die seiten wahr folgendes Grabschrift auf ein Meßing Tapfell

Memoria[e] Ser:mi Principis / **Ernesti** Archiducis Austriä, **Maximiliani** [2:]di / Imperat Filius, Ex **Maria Caroli** quinti: / Imperat: Fil: **Ferdinandi I** Nep. **Maximiliani I** Abn. **Rudolphi II** fratris. Qui cum Regnum Hungariä, et fin[ ]itima loca, per annos XVII fortiter, feliciterq[ue], administraßet, ad Belgi[i] Gubernacula, [A Philippo II Rege Avanculo vocatus, easdem provicias]⁷⁸ etsi brewi XVII Mensium Spatio, cum äterna Suä laude, et gratia Rexit, in avita Religione, i[n] Pace, in Imperio Reducendo intento, in ijsq[ue] curijs Mortuus, A_{no} [M]DXCVX [sic] Cal. Martij cum vixißet annos XLI, Menses VIII, D^s V. Po[s]uit Albert[o], Archidux Austriä, Belgij Princeps, singulari, in Fratrem, affectu. Eius Corp. ex adverso in Tumulo, Ducum Brabantia[e], Rel[i]quit Monumentum, Hic voluit extare.

Brabanscher Teuf

[P34₆₆] der Brabantsche Teuf stehet mith in Chor vom Meßing gegoßen auf ein Schwarzen Marmoll Tarfell yber dem Altar im Chor stehen alla die Hertzogens Wapen die inn Brabant Regieret haben unter welgchen

Itse talo on veden ja kauniin puutarhan ympäröimä. Tämän kaupungin täytyy aina pitää kahta elävää leijonaa. Jos ne kuolevat tai niitä ei muuten ole, ketään ei voida tuomita kuolemaan. Minun siellä ollessani pari leijonaa oli kuollut, joten uusia yritettiin kovasti hankkia.

Kaarle V:n kaste.

Kaarle V kastettiin P. Bavon kirkossa 7. maaliskuuta [1500]. Keisarintorilla korkean kivipilarin päässä on hänen patsaansa, joka on luonnollista kokoa ja valettu messingistä. Belfried-tornin huipulle on asetettu lohikäärme, joka on tuotu sinne Konstantinopolista ja jota pidetään harvinaisuutena.

Ahllost eli Alst – Bryssel Flanderissa.

1. huhtikuuta [1648] me, monsieur **Meck** ja monsieur **Hilchen**, jotka matkustivat kanssani Leidenista Brabanttiin ja Flanderiin, vuokrasimme hevoset, joista maksoimme *patekonin* hevoselta, tarkoituksenamme mennä Brysseliin kymmenen peninkulman päähän. Kello 9 ratsastimme Alostiin viisi peninkulmaa ja puoliväliin Gentistä. Siellä söimme ja ratsastimme edelleen klo 2 [14]. Noin klo 6 [18] samana päivänä saavuimme Brysseliin ja majoituimme *Paradiesiin* lähelle kaupungintaloa.

Brysselin kaupungin kuvaus.

Bryssel on iso, kaunis ja suurenmoinen paikkakunta, joka tunnetaan laajasti ruhtinaan hovin sijaintipaikkana. Sitä ei ole linnoitettu erityisesti vahvasti. Siellä ei ole nostosiltoja. Porvarit vartioivat kaupunkia kuten Antwerpenissä.

Prinzenhof – Raunstein.

Sennejoki virtaa läpi, minkä lisäksi on uusi kanava, jota pitkin alukset voivat tulla Antorffiin. Sitä kutsutaan nimellä *Die Nieuwe Farth*. Kaupungissa on monia näyttäviä linnoja, joista Prinzenhof on kaunein. Siinä on monia kauniita suihkulähteitä ja eläintarhoja, joissa on monenlaisia lintuja. Kaupungin keskellä on Raunsteinin linna. Kirkoista P. Mikael ja P. Gudule ovat merkittävimmät ja suurimmat. Kirkon pylväiden luona seisovat kiviset kaksitoista apostolia luonnollista kokoa suurempina. Arkkiherttua **Ernst**⁷⁷ on haudattu kuoriin. Hänen kuvansa on veistetty alabasterista luonnollisessa koossa käsi pään alla ja lakki ja käsineet jalkojen vieressä. Sivuilla on seuraava hautakirjoitus messinkitaulussa:

Brabantin [leijona].

Brabantin [leijona] seisoo messingistä valettuna kuorin keskellä mustalla marmorijalustalla. Alttarin yläpuolella kuorissa on kaikkien Brabantin herttuoiden vaakunat, niiden joukossa **Kaarle V:n** vaakuna keskellä, koska,

77 **Ernst** (1553–95), Itävallan arkkiherttua, saksalais-roomalaisen keisarin **Maksimilian II:n** (1527–76) poika, Alankomaiden käskynhaltija 1594–95.
78 Hakasuluissa olevat sanat puuttuvat saksankielisestä käsikirjoituksesta mutta esiintyvät ruotsinnoksessa.

Caroli 5ti welgcher in der mitte Stehet welgches voraus gesagt ist zu Gent geböhren wahr

den 2 Aprilis haben wihr ein Caroß gemihtedt vor den halben Tag ein Patekon gegeben zu verlusten auser Thor gefahren alda de[r] Hetzog vom Antwerpen wirdt ankommen dehm wihr biß nachdem Hof gefolgt zu St Nicolajus Thurm Spielen die Klk yber all malij voll beßer alß einem orth inn gantz Nederland Curanten Saraban alß wan man auf ein Poßytif oder instrument Spielen hörte Pro Mem Klock halb 12 da wihr zu Tiche geseßen hatt einer auf die Klk gespielet die Melodie Muß ich den nicht klagen yber dich etc. daß es zu bewundren wahr wie herlich undt liebliches gelautet

die gaßen in der Statt sindt an etlichen örtern alß die hochste Bergen auf zu gehen sie lieget fast recht in die Bergen da die gaßen Bergh nieder gehen als die Fontainen anlanget so giebt ehs an keinen orth imm gantz Nederlandt so viel undt schon als ann dehn orth in der in derselbe Statt die Autores schreiben von 7 000 wi[w]ohl es zu glauben den ein jeder in seinem Hause fast [e]nn Fontein oder ein waßerkunst hatt ehs giebt auch hier [v]iele Carroßen alß an keinem orth imm gantze Nederland

Louen imm goldne Sonne Logieret

Den dritten huio von Bryßell klock 4 eins mith den Tag nach Löven gefahren 4 meihl Klk 7 auf dem Abendt angelanget imm goldne Sonne Logieret

Deskriptio

[P35₆₇] Löwen wie die Authres davon melden so wirdt allen Statten imm gantzen Brabant vor daß haupt gehalten alß in welgcher die He[r]tzogen zu Brabant um aller ersten den Standen zu ehren m[ü]ßen außer der Statt Thor wan man nach Bryßell will ein Quartys Uhr gehens lieget ein Kloster mitt Nahmen Banck neben dem Kloster ein kleines Capell auf dem rechten Handt vor welgches der He[r]tzogh der zum Gebernier deß Landeß gesezte wirdt absteigen muß undt von einer alten Frauen auß dem Chloster andr[e] Sp[o]r[n]en angespannen wirdt ein andreß Pferd vom lande alda Schweren muß dem Schließel vom gantzen Lande von die Frau präsentieret wirdt auch hatt diese Statt inn allen Statshandlungen aus[g]enommen wen man von hylfsmittelen fyhr den König de[bit]iret dem vorzug undt die erste stimme

Der [je]tzige⁸¹ Printz von Wranien neber der Fra[n]tzö[si]schen Marschalck von Caßtillon hatt sie imm Jahr 1635 belägert gehabt aber vor verhindrung nichts fruchtbarliches schaffen können Ehs hatt auch hier ein vernehmeß Un[i]versitet der hochgele[h]rter Lipsius ist in die 15 Jahre Profeßor gewehsen er lieget Minnenbruderß Kloster begraben sein Ephetaphium ist vom Schwartz Allebaster oben den Ephetaphium stehet er inn weisen Allebaster biß unter dem Schulter aufgehauet auf welgchen Ephetaphio dieses geshrieben stehet

Quis hic Sepult[a] queris? ipse et Edisceram, / Nuper locuto [et stylo]⁸² et lingua fui, / Nune altero Liecebit, Ego sum **Lipsius** / Cui Litterau dant nomen et[ ]tuus favor. / Sed[ ]nomen ipse Abiet, abibit, hoc quoq[ue] / [P36] Et nihil

79 *Sarabande* (ransk. < pers.), hidas espanjalainen tanssi kolmijakoisessa rytmissä.

80 Ruotsinnoksessa ”avlägga eden till ständerna” (tehdä vala säädyille).

81 Käsikirjoituksessa lukee ”witzige” (sukkela), ruotsinnoksessa ”nuvarande” (nykyinen). Sana *jetzige* (nykyinen) lienee jäljennetty virheellisesti.

82 Hakasuluissa olevat sanat puuttuvat saksankielisestä käsikirjoituksesta mutta esiintyvät ruotsinnoksessa.

kuten sanottu, **Kaarle V** oli syntynyt Gentissä.

2. huhtikuuta [1648] vuokrasimme umpivaunut yhden *patekonin* hinnalla puoleksi päiväksi lähteäksemme huviajelulle kaupungin ulkopuolelle, mutta kun arkkiherttua jälleen saapui Antwerpenistä, seurasimme häntä pihaan. P. Nikolauksen tornissa kellot soivat ylivertaisesti, kauniimmin kuin missään muualla Alankomaissa. Juoksevat sarabande’it⁷⁹ kuulostivat paremmilta kuin posetiivilla tai jollakin instrumentilla soitettaessa. *Pro mem*: kello puoli kaksitoista, kun istuimme pöytään, joku soitti kelloilla melodiaa *Muß ich denn nicht klagen über dich* jne. Kuinka ihmeelliseltä ja ihanalta se kuulostikaan.

Kaupungin kujat kulkevat joissakin paikoissa kuin kiivettäisiin korkeimmille vuorille. Kaupunki sijaitsee melkein vuorella, jota alas kujat juoksevat. Missään muualla Alankomaissa ei ole niin monta suihkulähdettä kuin täällä ja aivan varmasti missään ei ole niin monta itse kaupungissa. Kirjailijat kirjoittavat seitsemästätuhannesta – uskoako tuota – mutta melkein jokaisella on suihkulähde talossaan. Täällä on myös enemmän umpivaunuja kuin missään muualla Alankomaissa.

Majoittuneena Kultaiseen Aurinkoon Louvainissa.

3. huhtikuuta kello yksi päivällä matkustimme vauuilla Brysselistä Louvainiin neljä peninkulmaa. Saa-uimme perille klo 7 illalla ja majoituimme *Kultaiseen Aurinkoon*.

Kuvaus.

Kirjailijoiden mukaan Louvain’ia pidetään Brabantin tärkeimpänä kaupunkina. Brabantin herttuoiden on tässä kaupungissa kaikista ensimmäisenä kunnioitettava⁸⁰ sää-tyjä. Noin neljännestunnin matkan päässä kaupunginpor-tin ulkopuolella Brysseliin päin on Banck-niminen luostari ja sen oikealla puolella pieni kappeli. Sen edessä täytyy maan kuvernööriksi asetetun herttuan nousta ratsailta ja vanhan naisen luostarista kiinnittää toiset kannukset toi-seen hevoseen. Edelleen herttuan täytyy tehdä vala maal-le, minkä jälkeen nainen ojentaa koko maan avaimen. Kaupungilla on myös etuoikeus ja ensimmäinen ääni kai-kissa valtakunnan asioissa päitsi silloin, kun päätetään veroista kuninkaalle.

Tämänhetkinen Oranian prinssi piiritti yhdessä ranskalaisen marsalkka **von Castillonin** kanssa kaupunkia vuonna 1635 saamatta vastustuksen takia aikaan mitään hyödyllistä. Kaupungissa on arvostettu yliopisto, jossa oppinut **Lipsius** toimi professorina 15 vuotta. Hänet on haudattu Minnenin munkkiluostariin, jonne on asetettu muistotaulu mustasta alabasterista. Sen päällä on valkoisesta alabasterista hänen patsaansa, joka on veistetty olkapään alapuolelle saakka. Muistotaulussa lukee:

hic orbis quod per[e]nnet posidet / Vis al[t]iore voce me tecum loqui / Humane cuncta [sum] fum[o] umbra vanitas. / Et s[c]ænæ, Ima[]go et verbo ut absoluta[m] Nihil[um]. / Extremum hoc te alloquor / Æternum ut gaudemur tu apprecare / **Justus Lipsius** vixit Annos LVIII, menses V / obijt A_o Christi CICICCVIX⁸³ Cal. April

auf seinem grabe stand dieses geschrieben

Hänen haudallaan lukee seuraavasti:

Justi Lipsi / Quod Claudi potuit / Hic jacet / S P Q ANTVERP / Inglijtii [Vi]ri Famæ / ORBI NOTA / Virtuti C[æ]lo receptæ / H M P

Ein viertell tages von der Statt lieget ein Kloster mith den Nahmen Heulern welgches [P37₆₈] der Hertzog Arschot hatt erbauen laßen ein uhralter geschlecht undt berymlichen herkomst deßen Genealogia in Chor daselbsten zu sehen undt Demonstrieret wirdt ihr Mounementa zu begräbnissen sindt yber die maßen Kynsterlich undt kostbart gemacht theils vom Allerbaster theils aus Steine, ehs hatt der Hertzogh dem Kloster bej die 40 St Mäßgettandt gesch[e]ngket die alle so kostbahr theils von Rothen zammet Silbern undt Goldne Stacke mitt Perlen bezetset undt brodyrt

daß zu bewunderen auch ist ein Pönningk von der 30 Silberling alda zu sehen mith welgchen Judas unsern heiligen Christus [v]erkaufet undt verrathen hatt ehs ist 18 Steur oder ein Cardoeij wurden ohngefähr die große wie ein Margine zu sehen imgleichen deß Hertzogs von Arschotz [Mütze⁸⁴] welche[r] daß Kloster hatt erbauen laßen sie ist auf den alten Römer arth vom Braunlicht vom Flockseyden förtreflich weit scheint daß sie grosen verstandt m[ü]ßen gehabt haben alß bei dieser zeit biß den letzten Hertzogen vom Arschotts Grab vom Meßingk stehet dieses folgendes umbher geschrieben

Caroly æ Croij Nuper Duse Croij / et **Arschoti** ex magna progenie nat[us] / Nunc putredo terræ et cib[us] vermiculo[rum] / obijt in Dno expectans resurrectionem mortuorum / A_o Dni MDCXII die XIII Juni

Auf ein Tapfell vom Schwartz Alebaster stehet er inn Krets mith seiner Gemahlin in weisen Alerbaster aufgehaun gegen ihm yber ein Krusefix unten am taphel liegen sie beiden von weisen Allebaster gahr Konstlich aufgehaun

Carthuser Closter

daß Castell so die Arschotten zu stehen ist neghst beim Kloster an einem lustigen orth belogen mith schönen gänngen welgche noch biß dato in Eße die Fontainen Lustgarten, [P38₆₉] wie auch all daß andre worauf der woriegen He[r]tzog gahr ein großes Umkosten gewendet vergebet weil keiner deß Nahmens mehre ybrig ist daß sichs annemieret die alte Hertzogin lebte bei meiner zeit noch Ein deß Furstlichen geschlecht undt Nahmens Arschott soll in Spanien Capusiner Munkh sein inn Summa ehs sindt an dem orth neh[m]lich in bemelten Kloster die elsten geschlechte so sie von Adam her demonstrieren können wiewohl alle Adams Kinder danach S[chw]jehr undt fast unnutzlich alla zu beweisen unser vorväter ehe wihr an Adam kommen die vortreffliche Monumienta fast im gantz Niederlandt undt die Reich[s]ten Hertzogen in [E]uropa wi[e] gesaget alda zu sehen Carthuser Kloster ist gan[z] schön undt

Neljännespäivämatkan päässä kaupungista on Hewerin luostari, jonka rakennutti herttua **Arschot** ikivanhasta ja tunnetusta suvusta, jonka kuuluisa syntyperä ilmenee kuorista. Hautamuistomerkit ovat poikkeuksellisen taiteellisia ja arvokkaalla tavalla tehtyjä, osittain alabasterista ja osittain kivistä. Herttua on lahjoittanut luostarille noin 40 arvokasta punaisesta sametista, hopeasta ja kullasta valmistettua messukasukkaa, jotka on koristeltu helmillä.

Lisäksi siellä on nähtävänä kukkaro ja 30 hopearahaa, joista Juudas myi ja kavalsi pyhän Kristukseemme. Rahaäärä on 18 *stiveriä* tai yksi *cardokij*. Kolikot olivat suunnilleen senkokoisia kuin marginaalissa.⁸⁵ Luostarissa oli lisäksi sen rakennuttaneen **Arschotin** herttuan hatu. Hattu on roomalaista mallia, vaaleanruskeaa karikesilkkiä ja erittäin leveä, mikä osoittaa, että siihen aikaan on täytynyt olla suurempi pää ja enemmän älykkyyttä kuin nykyään. Arschotin viimeisen herttuan messinkisen haudan ympärillä lukee tämä seuraava kirjoitus:

Mustassa alabasteritaulussa herttua on polvistuneena puolisonsa kanssa veistettynä valkoisesta alabasterista. Vastapäätä taulussa alhaalla on ristiinnaulitunkuva, ja molemmat on veistetty taiteellisesti valkoisesta alabasterista.

Kartusiaaniluostari.

Linna, joka myös on kuulunut **Arschotin** suvulle, sijaitsee luostarin lähellä kauniissa paikassa. Kauniit käytävät ovat vielä kunnossa samoin kuin suihkulähteet ja puutarhat. Kuten kaikki muukin, mihin muinaiset herttuat ovat kuluttaneet paljon rahaa, tämäkin unohtuu, koska kukaan tämänniminen ei enää ole jäljellä huolehtimassa kaikesta. Vanha herttuatar eli vielä minun aikani. Joku **Arschotin** ruhtinaallisen suvun jäsen on kuulemma kapusiinimunkkina Espanjassa. Näin tällä paikkakunnalla, nimittäin tässä luostarissa, on joitakuuta vanhimpien sukujen jäseniä, jotka voivat osoittaa polveutuvansa **Aadamista**. Vaikka kaikki olemme **Aadam**in lapsia, on kuitenkin vaikeaa ja melkein hyödytöntä osoittaa, että esisämme polveutuvat **Aadamista**. Koko Alankomaiden kauneimmat muistomerkit ja Euroopan rikkaimmat herttuat ovat, kuten sanottu, täällä nähtävinä. Kartusiaaniluostari on erittäin kaunis ja kunnolla rakennettu, ja – kuten

83 1500–1700-luvun kirjoissa esiintyvissä roomalaisissa luvuissa CIC = 1 000 ja IC = 500. (*Pikku jättiläinen*, s. 236.)

84 Käsikirjoituksessa lukee ”Mutter” (äiti). Sana *Mütze* (hattu) lienee jäljennetty virheellisesti.

85 Marginaaliin on piirretty halkaisijaltaan n. 15 mm:n ympyrä, jossa lukee: ”Silberling” (hopearaha).

ordentlich gebauet undt wie Cesaro Schreibet so ist sie daß lustigste Kloster vom gebuhrt undt orth inn gantz Niederlandt

Rathshaus – die große deß Stats – Sitto Lowi

Daß Rathshaus imgleichen ybertritt vom Kunst auch arbeith allen in gantz Niederlandt Ceilar schreibet Frankreich Spanien Niederlandt Deutschlandt undt Englandt siehett ehs mitt verwundrung an sonsten saget man daß diese Statt nehmlich Löven ybertreffen an die große Cöln an Rein undt Paris in Frankreich imm der mitten ungefähr liegett hoch der andrer imm grunde eß hatt meer halb deß walles noch eine Maure zwischen dem Wallen undt die Mauren ist wenig bebaut inwendig die Mauren aber beßer

Castrum Cäsari auf welchem Julius Cäsar gewohnet hatt St Peterß Kirche recht gegen den Statshaus yber ist die vohrnehmste Kyrche in Löuen

Mecheln d 5. Aprilis angel

den 5. Aprilis sindt wihr von Löuen Klock 1 [P39₆₉] mith den Wagen auf Mechelen gefuhren uhm 4 Uhr gerfahren Klock 7 auf den Abendt sonder einiege Partheien die wihr gesehen wehr dahmahls unsicher, zu Mecheln angelanget undt imm Goldnen Engell auf den Kohr Markt Logieret

Schreibung d Rath

Dise Statt Mecheln lieget fast mitten inn Niederlandt alda ein Ertzbischoflicher Sitz auch daß högste Parlament oder daß Königliche Rath in gantz Niederlandt ist, dahin man fast auß dem meisten Prouinsen appellieret auch die Ritter deß G[o]ldnen Vliebes zu fadderen pflieget sie ist fest undt können die Burger wen eine Feindt für Verhanden daß Waßer anlauffen laßen daß ehs einen großen See umb die Statt gibt die Schade so A_o 1546 durch [Anzü]ndung⁸⁶ deß Pulwerß geschoßen ist weder zu beschreiben noch anm zu Sprechen undt wirdt desgleichen inn keine Historien gelesen dem allem bei 500 Menschen erschlagen undt bej 2 000 verwundet worden diese Statt ist imm Niederländichen Krihk zweimahl eingenommen undt biß zum grunde aufgeplundert worden dergleichen kaum ein Statt inn gantz Niederlandt wiederfahren Heutiges tages ist sie in Spanieschen Händen wie auch die meisten Stätte deß Hetzogthumb Brabants darunter manche gutte Festnung ist

ZeugHaus

Daß Zeughaus alda wirdt mitt verwundrung angesehen undt besichtiget

Romberti Thurm

St Romberti Thurm ist 555 steigen hoch sie ist nicht gantz verfärtieget ehs manquiren noch 300 stiege inn Eroberung Mecheln, haben die Staden alles Stein nach Holland fyhrenlaßen

Antwerpen wiederangelangen

Ceilar kirjoittaa – se on koko Alankomaiden hauskin luostari sekä rakennustavaltaan että sijainniltaan.

Raatihuone – kaupungin suuruus – Sitto Lowi.

Myös raatihuone ylittää taiteellisuudessaan ja rakennustyössä kaikki muut koko Alankomaissa. **Ceilar** kirjoittaa, että Ranska, Espanja, Alankomaat, Saksa ja Englanti ihmettelevät sitä. Muuten Louvainin kaupunki on suurempi kuin Köln Reinin varrella ja Pariisi Ranskassa. Kaupungin keskusta sijaitsee melko korkealla ja muu osa alempana. Vallin lisäksi on muuri. Vallin ja muurin välissä on melko vähän rakennuksia, mutta muurien sisällä on enemmän.

Caesarin leiri, jossa **Julius Caesar** asui, on siellä. P. Pietarin kirkko kaupungintaloa vastapäätä on Louvainin merkittävin kirkko.

Mecheln 5. huhtikuuta [1648] – enkeli.

5. huhtikuuta [1648] ajoimme vaunuilla klo 1 [13] Louvainista Mechelniin neljän tunnin matkan. Kello 7 illalla näimme joitakin partioita, jotka olivat vaarallisia. Saavuimme Mechelniin ja asetuimme *Kultaiseen Enkeliiin* Kohrmarktin laidalla.

Raadin kirjoitus.

Mechelnin kaupunki sijaitsee melkein Alankomaiden keskellä. Siellä ovat arkkipiispan istuin sekä Alankomaiden korkein parlamentti ja kuninkaallinen neuvosto. Sinne on tapana kutsua myös *Kultaisen taljan*⁸⁷ ritarit muista maakunnista. Kaupunki on linnoitettu, ja vihollisen lähestyessä porvarit voivat antaa veden virrata eteen, sillä kaupungin ympärillä on iso järvi. Vahinkoa, joka kaupungille koitui ruudin syttymisestä vuonna 1546, ei tarvitse selostaa eikä siitä puhua. Tästä ei⁸⁸ kerrota historiassa. Noin 500 ihmistä kuoli ja noin 2 000 haavoittui. Kaupunki valloitettiin kahdesti Alankomaiden sodassa ja hävitettiin maan tasalle, mitä tuskin on tapahtunut millekään muulle kaupungille koko Alankomaissa. Nykyisin se on espanjalaisten käsissä kuten useimmat Brabantin herttuakunnan kaupungit, joista monet ovat hyviä linnoituksia.

Asevarikko.

Siellä oleva asevarikko on ihmeteltävä ja katsomisen arvoinen.

Rombaudin torni.

P. Rombaudin torni on 555 askelmaa korkea. Sitä ei ole rakennettu valmiiksi, vaan siitä puuttuu vielä 300 askelmaa. Mechelnin kaupungin valtauksessa kaupunki kuljetutti nimittäin kaikki kivet Hollantiin.

Saapuminen Antwerpeniin.

-
- 86 Käsikirjoituksessa lukee ”einfinding”, ruotsinnoksessa *antändande* (syttyminen). Sana *Anzündung* (syttyminen) lie-nee jäljennetty virheellisesti.
- 87 Kultaisen taljan ritarikunnan (*Orden vom Goldenen Vlies*) perusti Burgundin herttua **Filip Hyvä** 1429. Siihen sai ottaa vain ruhtinaita tai vanhojen aatelissukujen jäseniä, jotka olivat suorittaneet huomattavia palveluksia. Lakkautettu Itävallassa 1919 ja Espanjassa 1931. Ritarimerkkinä on kultainen oinaantalja, joka riippuu sinisestä liekehtivästä piikivestä. Sitä kannetaan juhlatilaisuuksissa ketjusta, jossa on tulirautoja ja liekehtiviä piikiviä (Burgundin vaakuna), muuten punaisesta nauhasta. (IT, s.v. kultainen talja.)
- 88 Saksankielisessä käsikirjoituksessa on selvästi kieltosana *keine*, mutta ruotsinnoksessa lukee: ”Densamma står att läsa i historien” (sama on luettavissa historiasta).

den 8 Aprilis Klk 9 bin ich mitt der Schuute [P40₇₀] von Mecheln nach Antwerpen gefahren in 2 stunde glycklich mitt gutten Windt yberkommen Ehs ist 4½ meihl von einander undt bin im Bähr auf Meer Logieret Selbieges Tages bin ich mith Mons Meck undt Monsius Johan Dawid Heilchen nicht biß amm Kreutz welches auch 100 Steigen hoch ist

Lillo – Vorsgatt Rotterdam – Delph – Leiden

den 9 Klk 10 haben wihr unß wieder von Antwerpen zuryck nach Brabant nac[h]dem zu Leiden inn Holland begeben undt mitt dem Schuthe auf Rotterdam ungefähr 20 Meile zu Waßer die Nacht zwichen lillo undt Rotterdam zu Wortzgatt verblieben mitt den Tage zu zuur Siegell gegangen undt selbiegen Tages we[lg]ches wahr d 10 glycklich Rotterdam arriuret umb 3 Uhr Klk 4 mith den treck Schuthe auf Delf gegangen uhm 2 Uhr gefahren halb 7 von Delphi nach Leiden gefahren um 3 Uhr gefahren auch mith den treck Schuute welgches von Pferde fortgezogen wirdt undt Klk 10 glycklich angelangen von Leiden nachdem zu Amsterdam gegangen

Amsterdam

von A[m]sterdam ab habe ich meine Reise auf Holland nacher Sweden genommen

Harling Frankar Gryningen Leusarden Delfyll Emden Liere Hamburg Lybeck Stockholm – die Reise bekam mein Vatter die FirschPaniur

gesiegelt von dannen auf mitt ein Schiff auf Harling Franiker zu Lande auf Gryningen Lewarden Dephyll undt Emden von dannen zu Waßer gegangen auf Liere von weither den Landtwegh auf Hamburg undt Lybeck von hierab mith ein Schiff den Schiffer Nahmens Blomm nacher Stockholm gesiegelt bej Calmar wurd Anker geworffen aber stundtlich [P41₇₀] wieder zu Siegel gegangen die Schwediche Brauts ode[r] Jungfrau vorbej gesiegelt undt glycklich Stockholm angelaget alda aus mein Bruder Otto von mihr gefunden kurtz hernach mein Fatter, außer Liflandt nach Riga ab auch angekommen. selbiegen zeit ich undt mein Bruder Otto bei ihr Fustlichen genaden He[r]tzogk Frantz Heinrich von Saxen Launburgh welcher bej Kamphusen Logierete zu Taffel geseßen alda mein Vatter auf ihr Furstliche gnaden begehren zu unß kam undt unß geriesten

Auser Sweden von Stockholm bin ich wieder nacher Riga in Lieflandt gesiegelt alda ich mich die ybriege zeitdt vom Jahr bei meinem Fatter auf gehalten

8. huhtikuuta [1648] klo 9 purjehdin rahtialuksella Mechelnistä Antwerpeniin ja saavuvin hyvällä tuulella perille kahdessa tunnissa. Matka on 4 ½ peninkulmaa. Majoituin *Bähr auf Meeriin*. Samana päivänä kävin monsieur **Meckin** ja monsieur **Johan David Hilchenin** kanssa ei ristissä asti, joka on sata askelmaa korkea⁸⁹.

Lillo – Vorsgatt – Rotterdam – Delft – Leiden.

9. huhtikuuta [1648] klo 10 matkustimme Antwerpenistä takaisin Brabanttiin ja sen jälkeen Leideniin Hollantiin. Rahtialuksella matkustimme Rotterdamiin yhteensä 20 peninkulman matkan vesitse. Yön Lillon ja Rotterdamin välillä vietimme Vorsgattissa, mutta seuraavana päivänä jatkoimme taas purjehtien, minkä jälkeen samana päivänä, joka oli 10. [huhtikuuta 1648], saavuimme onnellisesti Rotterdamiin klo 3 [15]. Klo 4 [16] matkustimme proomulla Delftiin kaksi tuntia ja puoli seitsemältä [18.30] Delfistä Leideniin kolme tuntia myös proomulla, jota vetivät hevoset. Saavuimme onnellisesti sinne klo 10 [22]. Leidenistä matkustimme Amsterdamiin.

Amsterdam.

Amsterdamista Hollannin-matkaltani suuntasin Ruotsiin.

Harling – Frankar – Gryningen – Leusarden – Delfzijl – Emden – Liere – Hampuri – Lyypekki – Tukholma.

Purjehdin Harlingiin ja Franekeriin ja matkustin maanteitse Grimmingeniin, Lewardeniin, Delfzylliin ja Emdeniin. Sieltä menin vesitse Liereen ja sieltä maanteitse Hampuriin ja Lyypekkiin. Täältä matkustin **Blomnimisen** kapteenin aluksella Tukholmaan. Kalmarissa laskimme ankkurin, mutta melkein heti jatkoimme matkaa. Matkustimme Ruotsin neidon eli Neitsyen ohi ja saavuimme onnellisesti Tukholmaan. Siellä tapasin veljeni **Otton**, ja pian sen jälkeen saapui myös isäni Riiasta Liivinmaalta. Samaan aikaan minut ja veljeni **Otto** oli kutsuttu *Kamphusenissa* oleskelevan Hänen Ruhtinaallisen Armonsa Saksin–Lauenburgin herttuan **Franz Heinrichin** juhlapäivällisille, jonne isäni tuli Hänen Ruhtinaallisen Armonsa kutsusta tervehtimään meitä.

Tukholmasta Ruotsista purjehdin Riikaan Liivinmaalle, missä olin isäni luona loppuvuoden.⁹⁰

1649

Ano 1649 Gewa Alentueken gelegen bej naha 70 Meih von Riga

den 12. Januari bin ich auf Riga nach Gewa 7 meijl von Narwa meines Vattren Gutt gegrieset daselbsten mein Schwägryn mein Elster Bruder frau Christyhn Treiden haus gehalten welche daß Guht inn arende gehabt undt bei ihr aufm höfwe etliche wochen verblieben interm nach Rewall undt Narwa gewehsen

den 21 Aprilis bin ich mitt mein Sch[w]ägerin auf

Vuosi 1649 Jöhvi, Alentaka sijaitsee 70 peninkulman päässä Riiasta.

12. tammikuuta [1649] matkustin Jöhviin seitsemän peninkulman päähän Narvasta. Tämä on isieni perintötila. Siellä asui kälyni, vanhimman veljeni vaimo, **Christina Treiden**, joka oli vuokrannut tilan. Vietin hänen luonaan muutamia viikkoja, joiden aikana kävin Tallinnassa ja Narvassa.

21. huhtikuuta [1649] matkustin yhdessä kälyni kans-

89 Ruotsinnoksessa lukee ”uppe i Vårfrutornet, 620 steg högt” (ylhäällä Meidän Rouvamme tornissa, 620 askelmaa korkeassa).

90 Kolmikymmenvuotisen sodan päättänyt Westfalenin rauha tehtiin Münsterissä ja Osnabrückissä 24. lokakuuta 1648.

Narfwa von dannen nach meinem Bruder Otto Oberster nach Nexuitz inn Ingermanlandt so ehr dahmalen von Baron Sixen Pfandt reise innen hatte zu gefattern gereiset ich da meine liebsten zum ersten mahl gesehen von die Kinttauf bin ich wieder nacher Narfwa gezogen undt durch wunderbahr schickung undt ausersehung deß högsten mich den 27 Maj mitt de[r] Wohlgebörne [P42₇₁] Jungfrau Hæbla Drake deß wohlgebohrne hs hs Hans Draken Hern auf Hagelsrum undt Braunwegh[n]ääs Königliche Landshöfding yber Ingermanlandh Narffen Jwannagrod ambt Aletakens lähn einieg Tochter ehrlich verbobet ihres alterß 19 Jahr gebohren auf ihres Vatters Guht Hagelßrum imm Königreich Schweden in der Prowintz Småland 13 Meihll von Calmar in Asbolands Häradh undt Norlunde Socken gelegen ihreß geschlec[h]t undt [r]itterliches herkomst beides von Fatter undt Mutterliche Linien ist aus die Ginealogia die Jungfrau zu versehen [Draken Vatterlichen Linien undt Scheckenburg Mutterlicher Linien]⁹¹

d 9 Juni bin ich von Narfwa auf Riga gezogen imm willens n[a]ch Stockholm zu gehen umm einige wyrkliche dienste suchen

d 17 huig zu Riga angelanget

d 9 Juli vom Riga nach die Schantzen gefahren undt folgendeß Tages sehr fryhe zuur Siegell gegangen nacher Stockholm

d 16 Juli glycklich zu Stockholm angelanget bej meinem alten wirdt Hans Olofsson hatt an die 3 grochen Logieret d 11 Augusti hab ich mein Logie geendert undt inn die vergulten Trauben gegäset vor mihr undt 3 Jungen 6 RM Wochentlich gegeben

d 13 Ochtobris bin ich Major yber die Artollerie in Lieflandt geblieben

d 13 Octobris hab ich von ihr Kngl Majestätt Köningen Chrystyna ein vollmacht bekommen auf die Major Scharge von die Artollerie Extat in Lieflandt

d 26 Ochtobris binn ich von Stockholm mitt gutter verrichtede sachen wieder nach Riga gesiegelt d 5 Nowember glycklich angelanget, d 13 Nowember auf dem Schloß zu Riga vom Obersten Funken auf die haupt Batterie installieret worde undt meine Dienste angetreten

d 29 Nowember zu Narfwa angelanget

[P43₇₁] im ausgang dieses Monaths Nowember bin ich nach Narfwa zu meiner liebste gereiset undt d 29 huig zu Nar[f]wa angelanget

sa Narvan kautta veljeni **Otton** luokse, joka on eversti Neuritzissa Inkerinmaalla, paroni **Sixen Pfandtin** luota toimiaksemme siellä kummeina. Siellä näin ensimmäisen kerran uudestaan läheiseni. Lapsen⁹² kastamisen jälkeen palasin Narvaan, ja ihmeellisellä tavalla ja Korkeimman kaitsemuksesta kihlauduin 27. toukokuuta jalosukuisen neidon **Hebla Draken** kanssa, joka on jalosukuisen herran **Hans Draken**⁹³ ainoa tytär. Isä on Hagelsrumin ja Breviksnäsin isäntä ja Inkerinmaan, Narvan, Ivangorodin ja Alentakan läänin kuninkaallinen maaherra. Tyttö oli 19-vuotias, syntynyt sukutilallaan Hagelsrumissa, joka sijaitsee Ruotsin kuningaskunnassa Smoolannin maakunnassa, 13 peninkulman päässä Kalmarista, Aspelandin kihlakunnassa ja Morlundan [eli Mälillan] pitäjässä. Hänen sukunsa ja ritarillinen syntyperänsä sekä isän että äidin puolelta ilmenee neidon sukuselvityksestä (isän puolelta **Draken** sukua ja äidin puolelta **Snakenborgin** sukua).

9. kesäkuuta [1649] siirryin Narvasta Riikaan tarkoituksenani matkustaa Tukholmaan ja löytäkseni kunnan palveluspaikan.

Riikaan saavuin 17. kesäkuuta [1649].

9. heinäkuuta [1649] menin Riista linnoituksille [Dünamünde] ja astuin aikaisin seuraavana aamuna Tukholmaan menevään laivaan.

16. heinäkuuta [1649] saavuin onnellisesti Tukholmaan ja asetuin vanhan isäntäni **Hans Olofssonin** luokse *Tre Kronorin*⁹⁴ lähelle. 11. elokuuta [1649] vaihdoin majapaikakseni *Kultaiset Rypäleet*. Maksoin itsestäni ja kolmesta palvelijasta kuusi riikintaalaria viikolta.

13. lokakuuta [1649] minusta tuli Liivinmaan tykistön majuri.

13. lokakuuta [1649] sain Hänen Kuninkaalliselta Majesteetilta Kuningatar **Kristiinalta** majurin valtakirjan Liivinmaan tykistössä.

Hoidettuani tehtäväni hyvin purjehdin 26. lokakuuta [1649] takaisin Riikaan, minne saavin onnellisesti 5. marraskuuta [1649]. Asetuin 13. marraskuuta [1649] Riian linnaan eversti **Funckin** luokse pääpatteriin sekä astuin palvelukseen.

29. marraskuuta [1649] saapuminen Narvaan.

Saman kuun lopussa matkustin Narvaan rakkaimpiani luokse. Saavuin Narvaan 29. päivänä [marraskuuta 1649].

1650

Ano 1650 Narfwa Riga

Vuosi 1650 – Narva – Riika.

- 91 Hakasuluissa olevat sanat esiintyvät käsikirjoituksessa Tukholmaan menevään laivaan astumisesta kertovan lauseen jälkeen. Ruotsinnoksen perusteella sanat kuuluvat tähän kohtaan.
- 92 **Otto Wellink II** (1649–1708) osallistui mm. Lundin, Narvan ja Klissowin taisteluihin. Kunnostautui Lundin taistelussa 1676, vapaaherra 1676, Hämeen rykmentin eversti 1678, Gästriklandin ym. pohjoisten maakuntien maaherra 1687, Skoonen kuvernööri 1693, ratsuväenkenraali sekä Inkerinmaan ja Käkisalmen läänin kuvernööri 1698. Johti Inkerin- ja Liivinmaan puolustusta 1700. Komensi oikeaa sivustaa Narvan taistelussa ja osallistui Kaarle XII:n seuraaviin sotaretkiin. Kuninkaallinen neuvos ja Turun hovioikeuden presidentti (ei hoitanut virkaa) 1705. Vanhemmat: kirjoittajan veli **Otto Wellink I** (n. 1610–56) ja **Kristina Mannersköld**.
- 93 **Hans Drake** (k. 1653), Narvan maaherra. Hänen poikansa **Gustaf Drake** (1634–84) oli kuuluisa ruotsalainen merirosvo.
- 94 *Tre Kronor* (kolme kruunua) oli Tukholman vanha kuninkaanlinna, joka paloi 1690-luvulla.

d 6 Februari von der Narfwa wiede[r] nach Riga gereiset undt d 21 huig zu Riga angelanget

Ryga Narfwa

d 9 Juni bin ich wieder nach Narfwa von Riga gereiset zu meiner Hochzeit

Meine Hochzeit gehalten

d 25 Juni deß andern tages nach S Johannis deß Tauferß am Dienstage ist meine Hochzeit zu Narfwa aufdem Schloß alda mein SchwiegerVatter alß Kngl Landeshöfding resiedieret hatt Christlich undt Ritterlich imm beiwesen deß Gubernieur Niels Mannerschildh meineß Bruder Otto Wellingh Kngl Obersten zwei Junge Mörnern undt andre vornehme Cauwalieren undt freunde wie auch die Burgerschaft daselbsten eleriel undt auf die Schwediche manier 3 tage gehalten undt glycklich wollenzogen worden

den 30 Augusti bin ich mitt meiner liebsten von Narfwa nach Riga gereiset undt den 15 September zu Rig[a] glycklich angelanget undt in mein Vatters haus Logieret

6. helmikuuta [1650] matkustin Narvasta takaisin Riikaan, jonne saavuini 21. päivänä⁹⁵.

Riika – Narva.

9. kesäkuuta [1650] matkustin jälleen Riista Narvaan viettääksemme siellä häitämme.

Hääni.

25. kesäkuuta [1650], P. Johannes Kastajan päivän jälkeisenä päivänä, tiistaina, vietettiin häitäni Narvan linnassa, missä appeni asui kuninkaallisena maaherrana. Häitä juhlittiin kristillisesti ja ritarillisesti. Länä oli kuvernööri **Nils Mannersköld**, veljeni **Otto Wellingk**, kuninkaallinen eversti, kaksi nuorta **Mörnerniä**⁹⁶ ja muita ylhäisiä aatelismiehiä ja ystäviä sekä paikkakunnan porvaristoa. Ruotsalaiseen tapaan häät kestivät kolme päivää ja päättyivät onnellisesti.

30. elokuuta [1650] matkustin rakkaimpani kanssa Narvasta Riikaan, jonne saavuimme onnellisesti 15. syyskuuta [1650], ja asetuimme asumaan isäni kotiin.

1651

Ano 1651 – auf der Kalk-Straßen inn dem Hause – in Stier der 12 Himlichen zeichen – Jupiter Mercury und Mars Complexion

den 10 December am Mittwochens morgens fryhe zwischen 5 undt 6 ist mein Sohn Gothardt gebohren er wahr der erstgebohrner zuur weldt, in Vorstadt zu Riga so ich von [P44₇₁] damahligen Capit[ ]lau auf ein halbes Jahre geheuret undt folgendes d 9 huig welsches wahr am Freitag den 7 Tag vor Weinachten nach Mittag auf göttlicher besegung durch den Suprem Pastor Ecclens Magister Johanni Dolmanno die heilige Taufe empfangen seine Pathen als gezeugen daß ehr dem heiligen Christo vorgetragen seint folgendes geweßen

1 Sum Gräfflichen Exselense Pfeltherr Gustaf Horn in deße stelle dahmaligen Oberstleutnant yber ihr Majestäts Leibquardi Vrquart welcheß daß Kindt gehalten

2 ihr Gräffliche Exselenße Graf von Thurn Gubernier zu Riga

3 mein seliger Schwigerfatter Hans Drake inn deßen stelle den Statthalter Gustaf Klooth gestanden

4 Mein Vatter Gothardt Wellingk inn deße stelle 5 Paul Helmerßen Kngl Abiestens rath wer auch vor sich selben gestandt

6 Mein Bruder Otto Welling[k] Oberste zu Roß in

Vuosi 1651 – Talossa Kalkstrassen varrella – kahden-toista taivaanmerkin Härässä – Jupiter, Merkurius ja Mars.

Aikaisin keskiviikkoamuna 10. joulukuuta [1651] kello viiden ja kuuden välillä syntyi esikoispoikani **Gott-hard** maailmaan Riian esikaupungissa [Kalkstrassen varrella]⁹⁷ talossa, joka olin vuokrannut puoleksi vuodeksi kapteeni **Laulta**. Yhdeksän päivän kuluttua iltapäivällä, perjantaina [19. joulukuuta 1651], seitsemäntenä päivänä ennen joulua, hän otti vastaan Jumalan käskyn mukaisesti pyhän kasteen ylipastori, teologian maisteri **Johannes Dolmannilta**. Kummit, jotka toimivat todistajina ja piteivät häntä, olivat seuraavat:

1 Hänen Kreivillinen Ylhäisyytensä sotapäällikkö **Gustaf Horn**⁹⁸, jonka sijaisena oli läsnäolevana Hänen Majesteettinsa henkivartioston everstilutnantti **Urqvard** pidellen lasta

2 Hänen Kreivillinen Ylhäisyytensä kreivi **von Thurn**⁹⁹, Riian kuvernööri

3 edesmennyt appeni **Hans Drake**, jonka sijaisena oli käskynhaltija **Gustaf Kloot**

4 Isäni **Gotthard Wellingk**¹⁰⁰, jonka sijaisena oli 5 **Paul Helmersen**¹⁰¹, kuninkaallinen apulaisneuvos, joka oli myös itse kummina

6 Veljeni **Otto Wellingk**, ratsuväen eversti, jonka si-

95 Ruotsinnoksen mukaan 22. päivänä.

96 Keitä nämä **Mörnerit** ovat, on vaikea sanoa. **Carl Mörner** (1605–65) oli maaherra, kenraalikuvernööri, Tarton hovioikeuden presidentti 1651, vapaaherra 1652, Götan hovioikeuden presidentti 1662. Hänen velipuolensa (äidin puolelta) oli **Hans Georg Mörner** (1623–85), everstilutnantti 1651, eversti 1657, kenraalimajuri 1669, vapaaherra ja kenraaliluutnantti 1674 sekä Kalmarin kuvernööri 1679.

97 Hakasuluissa olevat sanat puuttuvat saksankielisestä käsikirjoituksesta mutta sisältyvät ruotsinnokseen.

98 **Kustaa (Gustaf) Kaarlenpoika Horn** (1592–1657), soturi, eversti 1621, valtaneuvos 1624, sotamarsalkka ja sotaväen ylipäällikkö Liivinmaalla 1628, Porin kreivi ja Marienburgin vapaaherra 1651, Liivinmaan kenraalikuvernööri 1652, valtamarski ja sotakollegion presidentti 1653.

99 **Henrik von Thurn** (1628–56), komppanian päällikkönä 1646, everstinä 1648, Riian kuvernöörinä 1649, kenraalimajuri 1651, valtaneuvos 1653; kaatui sodassa.

100 Nro 768 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa (**Gotthard Wellingk II**).

101 Tarkoittanee jotakuta **Paul Helmesin** (nro 1 216 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa) nuorempaa lähisukulaista.

deßen stelle 7 Palm Riegeman welcher auch vor sich selbst gestandt

8 Didrich Fridrichs

1 Frau Bryta Sthallarm die Krohnste[r]nsche

2 Frau Caryn Gildenstjerne die Mecksche imm deßen stelle Agnes 3 Sophia von Rosen die Bocksche gestanden

4 Frau Anna Welling[k] deß Graffen auß Burgk Johan von Flygelns Hausfrau

5 Wendula Helmes die Meiersche

jaisena oli 7 **Palm Rigeman**, joka oli myös itse kummina

8 **Didrich Friedrichs**

1 Rouva **Brita Stålar**¹⁰², **Cronstjernin** vaimo

2 Rouva **Carin Gyllenstrierna**¹⁰³, **Meckin** vaimo, jonka sijaisena oli 3 Agnes **Sophia von Rosen**, **Bockin** vaimo

4 Rouva **Anna Wellingk**, linnakreivi **Johan von Flygelnin** vaimo

5 **Wendula Helmes**¹⁰⁴, **Meyerin** vaimo

1652

erster mahl da ich zu Hagelsrum angekommen

Ano 1652 bin ich mitt meiner Frau undt Kindt von [P45₇₂] Riga auf Stockholm von dannen nacher alhier Hagelsrum inn Scholand gelag zu meiner Schwieger Eltern gereiset meinem Schwieger Vatter wohl in Stockholm gefunden mitt dem selber booth da er mitt angekommen sindt wihr deß 3 Tages nach Brääwygk nääs von dannen nach Hagelsrum gesiegelt

*Hans wardt deß Nahmens*¹⁰⁵

In diesem Jahr ist uns ein Söhnlein alhier zu Hagelsrum gebohren stuntlich die Taufe emphanen undt Hans genennet laßen nach emfangner Taufe aber gestorben sein gantzes leben ¼ Stunde ist inn meines Seligen Schwieger Fatter grab [i]n dehr er selbst begraben ist niedergesetzt

Saapuminen ensimmäisen kerran Hagelsrumiin.

Vuonna 1652 matkustin vaimoni ja lapsen kanssa Riista Tukholmaan appivanhempieni luokse Smoolannin Hagelsrumiin. Tämä oli ensimmäinen matkani Hagelsrumiin. Appeni odotti minua Tukholmassa, ja samalla veneellä, jolla hän oli saapunut, purjehdimme kolme päivää myöhemmin Breviksnäsiin ja sieltä Hagelsrumiin.

Hans oli hänen nimensä.

Samana vuonna [1652] meille syntyi poika Hagelsrumissa. Hänet kastettiin välittömästi **Hansiksi**. Hän kuoli kasteen jälkeen. Hänen koko elämänsä oli neljännestuntin mittainen. Hänet laskettiin appeni hautaan, johon myös appeni [myöhemmin] haudattiin.

1653

Ano 1653

Monatt Maj bin ich mitt mein Frau undt Sohn Gothardt alhier von Hagelsrum auf Stockholm von dannen wieder nach Riga gesiegelt undt auch da glycklich angekommen

nicht lang nach mein abreise von Hagelsrum Jnn disem Jahr hatt main Schwieger Vatter Sehliger diese Weltt gesegent undt auf seinen Guth Brää[wygk] nääs Seelig entschieden

Vuosi 1653.

Toukokuussa [1653] purjehdin vaimoni ja poikani **Gotthardin** kanssa Hagelsrumista Tukholmaan ja sieltä jälleen Riikaan, minne saavuimme onnellisesti.

Pian Hagelsrumista lähtöni jälkeen samana vuonna [1653] appeni jätti tämän maailman ja kuoli tilallaan Breviksnäsissä.

1654

Ano 1654

d 4 Juny binn ich wieder zum andren mahl mith mein Frau undt Sohn Gothardt auser Riga nach Schweden gereißet meines Seligen Schwieger Fatters begänis zu bestellen

d 11 huig zu Stockholm glycklich angelanget bej Ingemar Pehrßon suhr Wit[w]e Logieret vor mihr undt

Vuosi 1654.

4. kesäkuuta [1654] matkustin toisen kerran vaimoni ja poikani **Gotthardin** kanssa Riista Ruotsiin huolehtiaksemme appeni hautauksesta.

11. päivänä [kesäkuuta 1654] saavuimme onnellisesti Tukholmaan ja asetuimme **Ingemar Perssonin** luokse

102 **Brita Stålar** oli eversti **M. Cronstjernan** puoliso.

103 **Carin Gyllenstrierna** oli maatuomari **E. Meckin** puoliso.

104 Nro 1 217 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa (s. **Wellingk**, s. n. 1578). Hänen vanhempansa ovat **Gotthard Wellingk I** (1546–86, nro 1 536 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa ja 2 434 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa) ja **Wendula Rigeman** (1552–85, nro 1 537 Esa A. Reimanin esivanhempien taulussa ja 2 435 Sirke Reimanin esivanhempien taulussa).

105 Nämä, ilmeisesti väliotsikoksi tarkoitettut, sanat on sijoitettu käsikirjoituksessa apen hautauksesta huolehtimista koskevan lauseen jälkeen. Ne on kirjoitettu jälkeenpäin kappaleiden väliin ja ilmeisesti vahingossa väärään kohtaan. Ruotsinnoksen asajärjestys poikkeaa tässä kohdassa hieman saksankielisestä käsikirjoituksesta.

meine Frau 6 **RM** wochentlich [P46₇₂] gegeben

den 7 Juli von Stockholm nach Braunsweignäas abgesiegelt alda meiner Sehliger Schwieger Fatters Leuche gestandt die ich mith mihr nach Hagelsrum genommen d 18 huig mit daß Leuche abgesiegelt d 22 zu Hagelsrum angelangen

Seine Planeter sindt Saturnus Venus Mars Jupiter Mercurio exonibo aliquid F im zwillig die 12 Himlichen zeichen

d 21 September auf dem Abendt umb 10 Uhr amm Tage Matheie ist mein Sohn Hans der andrer deß Nahmens alhier in Smoland auf meines Schwiegervatters Erbgutt Hagelsrum gebohren undt folgendeß Tages d 25 huig welcheß wahr folgendeß Tages nach mein Seligen Schwieger Fatter begängniß dem heiligen Christo durch die heilige Taufe emverleibet

die Pathen wahren folgende

1 Mein Frau Schwieger Mutter

2 Frau Maria Magdalena von Mahbach die Draksche inn deßen stelle Frau Magdalena Schörding die Silbersparsche gestand

3 Frau Chrystyn Manneschöldt wiewoll auch zu stelle

4 Jungfrau Chrystyn Gildestjern

5 Herr Larß v. Hickzky sein Frau

6 Pehr Silbersparre

7 Mons Drake

8 Mang Strale

9 Erick Båoth

d 24 Ochtoper bin ich von Hagelsrum nach Stockholm gereiset dem 5 Nowember alda angelangt undt bei Abraham Weneker [P47₇₃] Logieret vor mihr undt meinen diener wochentlich gegeb 5 **RM**

den 1 December von Stockholm abgereiset den 4 huig glycklich zu Hagelsrum angelange

bej au[s]gangk dieses Jahres blieb der Statt eingezogen insonderheit daß Artolerie esthat bei welchem Reducjon ich undt der Oberster abgegangen aber durch vielen Solicitiren weit dahin kommen welches ich nicht habe thun wollen weihl mihr mith den diensten nicht grosgehnet dan ich die selbe mitt zusetzung meiner mittelen inn die 5 Jahren vorgestanden auch vor diesen Reducion schon umm andre oditjon angehalten bej Snor Graf Exselens Gustaf Leijonhaupt

7. heinäkuuta [1654] purjehdimme Tukholmasta Breviksnäsiin. Siellä oli kuolleen appeni ruumis, jonka vein Hagelsrumiin. 18. päivänä purjehdin ruumiin kanssa Breviksnäsistä ja saavuin Hagelsrumiin 22. päivänä.

Hänen planeettansa ovat Saturnus, Venus, Mars, Jupiter, Mercurius jonkin verran vapautuneita Kaksosissa – 12 taivaanmerkkiä.

21. syyskuuta [1654] illalla kello 10, Matteuksen päivänä, syntyi toinen **Hans**-niminen poikani täällä Smoollannissa, edesmenneen appeni perintötilalla Hagelsrumissa. 25. päivää seuraavana päivänä [syyskuussa 1654], joka oli edesmenneen appeni hautausta seuraava päivä, **Hans** otettiin Kristuksen pyhään ruumiiseen pyhän kasteen kautta.

Kummit olivat seuraavat:

1 Rouva anoppini

2 Rouva **Maria Magdalena von Masenbach**¹⁰⁶, **Draken** vaimo

3 Rouva **Kristina Mannersköld**, vaikka paikalla myös¹⁰⁷ 4 neiti **Christina Gyllenstierna**

5 Herra **Lars i Hicksby**, hänen vaimonsa

6 **Per Silversparre**

7 **Måns Drake**

8 **Magnus Stråle**

9 **Erik Bååth**

24. lokakuuta [1654] matkustin Hagelsrumista Tukholmaan. Saavuin perille 5. marraskuuta [1654] ja asetuin **Abraham Winekerin** luokse. Maksoin itsestäni ja palvelijoistani viisi riikintaalaria viikolta.

1. joulukuuta [1654] matkustin Tukholmasta ja 4. päivänä saavuin onnellisesti Hagelsrumiin.

Tämän vuoden [1654] lopussa valtio supisti erityisesti tykistön menoja. Näissä supistuksissa minä ja eversti saimme eron, mutta monien ehdotusten jälkeen tulimme takaisin, mitä en olisi halunnut tehdä, koska en ollut ansainnut paljon palveluksessa. Käyttämällä lisäksi omia varojani olin hoitanut virkaa viisi vuotta ja jo ennen tätä reduktiota¹⁰⁸ hakenut toista paikkaa Hänen Kreivillisen Ylhäisyytensä kreivi **Gustaf Lewenhauptin**¹⁰⁹ palveluksessa.

1655

Ano 1655

d 20 Januari bekam ich ein Schreiben vom ihr Exselense Graf Gustaf Hornn als General Gubeneur zur Riga worin ehr wegen Reductjon daß Artoll[eri]Esthat

Vuosi 1655.

20. tammikuuta [1655] sain Hänen Ylhäisyydeltään kreivi **Gustaf Hornilta** Riian kenraalikuvernöörin omi-

106 **Maria Magdalena von Masenback** oli käslyhaltija **Knut Draken** puoliso.

107 Ruotsinnoksessa ”ehuru icke tillstädes” (vaikka ei paikalla).

108 **Kaarle X Kustaan** (1622–60, hallitsi 1654–60) reduktio eli neljänneksenkorjaus (ruots. fjärdepartsrävsten): Varsinkin kuningatar **Kristiinan** hallitessa läänitettiin aatelistolle kruunun tiloja ja veroja, jolloin kruunun tulot vähenivät ja aatelittomien säätyjen rasitukset lisääntyivät. Tukholman valtiopäivillä päätettiin 1655, että kaikki ns. kielletyllä alueella olevat, sotajoukon, hovin ja vuorilaitosten ylläpitämiseksi määrätty läänitystilat oli heti luovutettava kruunulle. Muista **Kustaa II Aadolfin** kuoleman jälkeen annetuista läänityksistä oli neljäsosa peruutettava ja sitä ennen neljäsosa läänitysten tuloista maksettava kruunulle. (IT, s.v. Kaarle, reduktio.)

109 **Gustaf Lewenhaupt** eli **Leijonhufvud** eli **Løwenhaupt** (1619–56), soturi, Raaseporin kreivi, kenraaliluutnantti, Suomen sotaväen ylipäällikkö 1651, sotamarsalkka 1655, kuoli sotaleirissä Raudussa.

gedenken¹¹⁰

Hagelsrum Stockholm

[P48] d 27 Februari bin ich von Hagelsrum nach Stockholm [wieder]¹¹² Verreiset d 4 Martz glycklich angelanget undt bei Abraham Wyneker Logieret

d 22 Aprilis hab ich ein Recomanditjon Schreiben wom seer hoch Gräfflich Exsell Pfelt-hern Graf Gustaf Horn an Pfeldt-Marschalk Kaggen bekommen wihr auß unten sehen

Stockholm von Hagelsrum 40 meihl

d 2 Maj bin ich wieder von Stoc[k]holm nach Hagelsrum verreiset undt d 6 glycklich angekommen

Hagelsrum Stockholm

d 28 Maj wiederum Nach Stockholm von hierab gereiset d 10 Juni glycklich angekommen

Narfwa

d 4 Juli bin ich von Stockholm zuur ziegell gegangen auf Narfwa undt d 11 huig glycklich zu Narfwa angekommen

d 22 Aug gereiset wahr Nye Schantz Capuri et habe ich mihr entlich auf die Reise nach Riga weiter gemacht d 22 Augusti von Narfwa abgereiset undt den 10 September zu Riga glycklich arrewieret, nach etlichen Tagen ist mein Bruder Otto mitt sein Regiment alhier angekommen welcher beordert nach Kubitzky ins Littauche z Marschyren umb da alla streifende Partheien von die Mouskauwitter seigten entweder in die guthe oder mitt gewaldt abzuweisen undt zu begegnen damitt die gräntzen alda inn sicherheit verbleibend undt keiner weitleuftiekeit ante terminum entstehe

d 13 Nowember bekam ich durch Major Wrangell eine volmacht auf meine vorige dienste yber die Atollerie welgsches ich nicht acceptieret auch imm, Skytte worin er mihr welgsches aber auf ursach zur kein Effect kommen wegen werbung

Eine volmacht auf meine worigen dienste yber die Atollerie Estat so wohl auch imm Lithaun

Ihrer Königl Majestätt undt dennen Reiche Sweden [R]ats Reiches Schatsmeister Gennerall [P49₇₅] Guwerneur yber Lieflands undt die Statt Riga Leutnant Generall yber die Arme undt Krieges Estatt im Lieflandt Esthlandt undt Ingermanlandt wie auch Ober-Landtreuter yber Westegötlandt undt Dahl Magnus Gabriel de la gardi Graf zu läcköö undt Arensburg Preusere zu Eckholm Herr zu Hapsall Magnus Hof undt Hozendorf

Kugen hirmitt zu wißen waß maßen wihr zu mehre beforderung Ihrer Kngl Majestätt unsers allgerenedigsten König undt undt Herr dienste vor hochnötig erachtet daß

naisuudessa kirjeen, jossa hän lausui ajatuksensa Riian tykistön määrärahojen reduktiosta.¹¹¹

Hagelsrum – Tukholma.

27. helmikuuta [1655] matkustin Hagelsrumista Tukholmaan. Saavuin perille onnellisesti 4. maaliskuuta ja asetuin **Abraham Winekerin** luokse.

22. huhtikuuta [1655] sain suosituskirjeen Hänen Korkealta Kreivilliseltä Ylhäisyydeltään sotapäällikkö, kreivi **Gustaf Hornilta** sotamarsalkka **Kaggille**.

Tukholma–Hagelsrum 40 peninkulmaa.

2. toukokuuta [1655] matkustin jälleen Tukholmasta Hagelsrumiin, jonne saavuin 6. toukokuuta.

Hagelsrum – Tukholma

28. toukokuuta [1655] matkustin taas Hagelsrumista Tukholmaan, jonne saavuin onnellisesti 10. kesäkuuta [1655].

Narva.

4. heinäkuuta [1655] purjehdin Tukholmasta Narvaan, jonne saavuin onnellisesti 11. päivänä [heinäkuuta 1655].¹¹³

22. elokuuta [1655] jatkoin vihdoin matkaani Riikaan. 22. elokuuta [1655] matkustin Narvasta ja 10. syyskuuta [1655] saavuin onnellisesti Riikaan. Muutaman päivän kuluttua veljeni **Otto** saapui tänne rykmenttinsä kanssa. Hän oli saanut [Hänen Ylhäisyydeltään kreivi **Magnus Gabriel de la Gardielta**] käskyn marssia Kupitskyyn Liettuaan ja millä tahansa keinolla torjua ja kohdata kaikki moskoviittien tiedustelupartiot, jotta rajat siellä tulisivat varmistetuiksi ja jotta mitään sekaannusta ei esiintyisi ennen määrääaikaa.

13. marraskuuta [1655] sain majuri **Wrangelin** kautta valtakirjan aikaisempaan tehtävääni tykistössä, mutta en ottanut sitä vastaan. – ¹¹⁴ **Skytte**, mutta se ei värväyksen takia onnistunut.

Valtakirja aikaisemmasta palveluksestani tykistössä ja Liettuassa.

”Hänen Kuninkaallisen Majesteettinsa ja Ruotsin valtakunnan valtaneuvoksena ja valtiovarainhoitaja, Liivinmaan ja Riian kaupungin kenraalikuvernööri, Liivinmaan, Viron ja Inkerinmaan armeijan ja sotaväen kenraaliluutnantti sekä Länsi-Götanmaan ja Dalin ylimaaherra [laamanni] **Magnus Gabriel de la Gardie**¹¹⁵, Leckön ja Arensburgin kreivi, Ekholmenin vapaaherra, Haapsalun, Magnusbergin ja Höjentorpin isäntä

”tekee täten tietäväksi, missä määrin me Hänen Kuninkaallisen Majesteettinsa, meidän kaikkein armollisimman kuninkaamme ja herramme palveluksessa, huo-

110 Saksankielisessä käsikirjoituksessa vuoden 1655 tapahtumat ovat väärässä järjestyksessä.

111 Ruotsinnoksessa todetaan tämän jälkeen: ”Tästä on leikattu pois lehdenkappale.”

112 Matka 27.2.–4.3.1655 mainitaan saksankielisessä käsikirjoituksessa kahdessa kohdassa. Hakasuluissa oleva sana *wieder* esiintyy vain jälkimmäisessä. Muuten sanat ovat samat.

113 Ruotsinnoksessa todetaan tämän jälkeen: ”Tästä on leikattu pois lehdenkappale.”

114 Ruotsinnoksessa todetaan tämän jälkeen: ”Tästä on revitty lehdenkappale, mutta jäännöksestä ilmenee, että hän sai valtakirjan **B. Skytteltä**, joka everstiluutnanttina värväsi joukkoa, mikä ei kuitenkaan johtanut tulokseen.”

115 **Magnus Gabriel de la Gardie** (1622–86), valtiomies, kenraali 1648, kamarikollegion presidentti ja valtiovarainhoitaja 1652, Liivinmaan kenraalikuvernööri ja Itämerenmaakuntien ylipäällikkö 1655; puoliso **Maria Eufrosyne**, kunigas **Kaarle X Kustaan** sisar. **Magnus de la Gardien** isä sotapäällikkö **Jaakko de la Gardie** (1583–1652) valtasi Moskovan 1610 ja Novgorodin 1611.

bei dem vorordnaten Artollerie Estatt imm Lieflandt Ingermanlandt undt Carelen wie auch Lithaun unter deß he[rr]n¹¹⁶ Obersten Kunekens Regiment ein Major forordnet wirdt

undt aber deß wohl Edlen Vest undt Manhaften hs Adolph Axell Welling guth Capeitet undt unverdrosner fleiß so ehr viell fältig inn etlichen uns genugsam bekant also da wihr uhrsach genommen denselben diese Scharge zu göönnen undt hier zu Maßen folges kraft dieses hiermith besvehet in welchen ihm anfertrauten Charge zu forderst obliegen wirdt ihr Kngl Majestätt unsers allgemadigsten Königs undt Herr dienste mitt treue fleis undt Wachtsamkeit vorzu stehen undt zu verwalten aufzug undt Wacht inn Guarnison undt imm Felde sich allwege unverdroßen bezeugen unß ins gemein sein amt also versehen wie er zu vorderst vor Gott ihr Kngl Majst undt seiner gewißen zu [P50] verantworten hatt

dagegen soll ihm daß selbe zuur gage guth gethan wirdt alß auf dem Estatt dem Majoren von Artollerie zu geeignet undt zugeleget wirdt vornach sich alle undt jeder zu richten haben

datum imm haupt Quartyr zu Wylona d 23 Ochter A_o 1655

(LS) Magnus Gabriel Delagarde

Wohledlar gestrengar undt insonderß vielgel[ie]bter hs Major

die große freindschaft undt beständikeit so sein Herr Vatter allezeit zu meinem Hause getragen reizet mich an ihm undt dem seinigen guttes zu thun zu dem mihr ein von ihr Mjst meiner allergenädigsten König undt Hern ist daß Directorium zu vohren alß bin ich gesonnen einer Esquadron Reuther undt eine Esquadron Draguner zu ehren meiner alter gen[ä]digsten König undt Herrn zu werben habe deswegen d hs Major zu einen Oberst-Leutnant yber die Esquadron nechter erwehlen wollen dafur ihm diese Conditjon aceptabell ist wohlte er sich durch Tag undt Nacht per posto zu mihr verfege wiew ich ihm die kraft dieses hier mitt dazu meinen wollen undt versichert sich der hs Major daß ich ihm also Recomendieren werde daß er soll ursach haben mich zu danken undt zweifle ich auch nicht an deß hs Majoren treue undt fleis Erwarte hinauf seiner Schleinige ankunft womitt Gott befhß

Datum Wylona d 20 October 1655

deß Hern bereiteligen freint B. Chytte

[End of German Manuscript. Latter part translated from the Swedish version (pp. 74–76).]

mioon otettavaksi Liivinmaan, Inkerin ja Karjalan kuten myös Liettuan tykistössä herra eversti **Funckin** rykmentissä majurin ylentämisen.

Koska jalosukuisen ja miehekkään **Adolph Axell Welling[k]in** hyvät ominaisuudet ja uupumaton ahkeruus, jonka hän monissa tilanteissa on osoittanut monivuotisessa palveluksessa päällikkönä, ovat meille tunnettuja, meillä on syytä suoda hänelle tämä päällikkyys, mikä tehdään tietäväksi ja tulee täten voimaan. Tämän hänelle uskotun päällikkyuden hän on Hänen Kuninkaallisen Majesteetilleen, kaikkein armollisimmalle kuninkaallemme ja herrallemme velvollinen hoitamaan hartaasti, ahkerasti ja valppaasti sekä rivistössä että vartiossa, varuskunnassa ja kentällä, kaikkialla osoittaen uupumattomuutta ja alituisen hoitaen virkaansa, jotta hän voisi vastata ennen kaikkea Jumalan, Hänen Kuninkaallisen Majesteettinsa ja omantuntonsa edessä.

”Vastikkeeksi häntä hyvitetäköön sillä palkkiolla, joka on tarkoitettu ja suodaan tykistön majurille. Kaikilla ja jokaisella on oikeutensa.

”Päiväys: Wijlonassa, esikunnassa 23. lokakuuta 1655

”(L.S.) **Magnus Gabriel de la Gardie**”

”Jalosukuinen, urhoollinen ja erityisen rakastettu Herra Majuri

”Suuri ystävyys ja uskollisuus, jota Teidän herra isänne kaiken aikaa on talolleni osoittanut, innostaa minua tekemään hyvää häntä ja hänen omaisiaan kohtaan. Sen jälkeen kun Hänen Majesteettinsa, armollisin kuninkaani ja herrani, antoi minulle tehtäväksi hoitaa armeijan legaatinvirkaa, olen halukas vanhan armollisimman kuninkaan ja herrani kunniaksi värväämään eskadroonan ratsumiehiä ja eskadroonan rakuunoita ja haluan nähdä Herra Majurin valittuna ratsueskadroonan everstilutnantiksi. Jos hyväksytte tämän ehdotuksen, Te voinette yötä päivää *per posto* matkustaa luokseni, mihin haluan tämän [valtakirjan] voimalla Teitä täten kehottaa. Vakuutan, että Herra Majuri saa syyn kiittää minua, enkä epäile myöskään Herra Majurin uskollisuutta ja ahkeruutta. Odotan Teidän pikaista saapumistanne ja jätän Teidät Jumalan huomaan.

Päiväys: Wijlona 20. lokakuuta 1655

Teidän palvelualtis ystäväne **B. Skytte**

[Saksankielisen käsikirjoituksen loppu. Loppuosa on suomennettu ruotsinnoksesta (s. 74–76).]

1657

Torstaina 20. elokuuta 1657, Bernhardin päivänä, aikaisin aamulla, tuntia ennen päivänkoittoa, syntyi tällä Smoolannissa edesmenneen appeni perintötilalla rakas tyttäreni **Helena Katharina**. Sen jälkeen 13. syyskuuta [1657] hänet otettiin pyhän kasteen kautta Kristuksen seurakuntaan. Hänen kumminsä olivat seuraavat:

Rouva **Emerentia Stake**¹¹⁷, **Sparren** vaimo, Helgerumissa

Rouva **Margareta Drake**¹¹⁸, **Lilljen** vaimo, Lillieholmissa

116 Käsikirjoituksessa lukee ”heilig” (pyhä). Sana *Herr* (herra) on ilmeisesti jäljennetty väärin. Ruotsinnoksessa lukee *herr* (herra).

117 **Emerentia Stake** oli **Johan Sparre af Rossvikin** puoliso.

118 **Margareta Drake** oli everstilutnantti **Christer Lillje till Liljeholmenin** puoliso.

Neiti **Elsa Gyllenstierna**
Rouva **Campuhusen**, kihlakunnantuomarin rouva
Gustaf Drake¹¹⁹
Knut Månsson

1658

Sunnuntaina 17. elokuuta 1658 keskiyön jälkeen noin kello 4 syntyi rakas tyttäreni **Hebla Kristina** täällä Itä-Götanmaalla äitinsä perintötilalla Breviksnäsissä kahdentoista taivaanmerkin suojassa.

1661

18. syyskuuta 1661 otin pyhän kolminaisuuden nimessä opettajan kahdelle pojalleni. Hänen nimensä on **Benjamin N. Retzius**, ja hän on Tidarsrumin edesmenneen pastorin **Nils**-herran poika. Häntä suositteli korkeasti kunnioitettu tämän hiippakunnan piispa **Samuel Enander**. Opettajan palkaksi sovittiin 30 riikintaalaria. Tänään he ovat aloittaneet Jumalan nimeen. Pyhä Henki tukekoon, valaiskoon, vahvistakoon ja ohjatkoon heitä kaikkeen hyvään, jotta he kasvaisivat iässä ja kristillisissä hyveissä voidakseen siten palvella Jumalaa ja ihmisiä.

1666

17. elokuuta 1666 päivällisaikaan syntyi pieni tyttäremme **Adelin** täällä Breviksnäsissä Itä-Götanmaalla.

1667

31. maaliskuuta 1667 **Gotthard** astui palvelukseen Hänen Majesteettinsa kuningatar **Hedvig Eleonoran** hovipoikana¹²⁰. Pyhä Henki ohjatkoon häntä. Elokuussa 1671 **Gotthard** jätti paikkansa palveltuaan Hänen Majesteettiaan hovipoikana viisi vuotta ja sai armollisen erokirjan.

Jätettyään hovipojan paikkansa, hän otti Hänen Majesteettinsa armollisesta tahdosta vastaan paikan keihäsmiehenä¹²¹ Kuninkaallisessa Kaartissa. 22. elokuuta [1671] hän marssi ensimmäisen kerran. Ylistys Jumalalle ja Jumala ohjatkoon häntä eteenpäin Pyhällä Hengellään.

13. syyskuuta 1667 noin kello 6 illalla syntyi rakas tyttäreni **Gustaviana** matkalla 1 ½ peninkulman päässä Tukholmasta kapteeni **Magnus Olivebladin** tilalla Vårbyssä. Olimme matkalla eversti **Slattesin** luokse Aljöhön osallistuaksemme lapsenkasteeseen. Mikaelinpäivänä annoimme rakkaan lapsen saada pyhän kasteen Aljössä. Kummit olivat seuraavat:

Rouva **Sophie Slatte** ja eversti **Erik Slatte** Hänen Ylhäisyytensä valtaneuvos ja sotamarsalkka **Henrik Hornin**¹²² sijaan. Pappina oli mestari **Lars Wijboensis**, teologian lehtori Strängnäsissä ja pastori Överselössä.

1668–69

Perjantaina 20. marraskuuta 1668 kello 4 iltapäivällä syntyi pieni tyttäremme **Anna Christina**. Seuraavana päivänä hänen kastettiin, koska hän oli sairas. Keskiyöksi 24. maaliskuuta 1669 illalla noin klo 7 hän nukkui pois vaikean rintataudin jälkeen. Hänen sielunsa Jumalan iankaikkiseen iloon. Hänen ikänsä oli 4 kuukautta ja 3 päivää.

1671

Ks. 1667.

---

119 **Gustaf Drake** (1634–84) oli kuuluisa ruotsalainen merirosvo, joka hyökkäsi 1662 Bornholmin lähellä hollantilaisen kauppalaivan kimppuun, tappoi laivaväen ja vei saaliin Ruotsiin.

120 Ruots. *page* [paš] ung adelsman som uppfostrades o. tjänade vid ett medeltida hov (< ransk).

121 Ruots. *pikenerare* med *pik* bevärnad fotsoldat; *pik* gammal lanstyp.

122 **Henrik Henrikinpoika Horn** (1618–93), soturi, eversti 1643, vapaaherra 1651, ratsuväen kenraalimajuri 1654, kenraaliluutnantti 1657, valtaneuvos ja hovioikeudenneuvos Svean hovioikeudessa 1660, hovioikeudenneuvos Turun hovioikeudessa 1664, sotamarsalkka 1665, Bremenin ja Verdenin kenraalikuvernööri 1668, Suomen kenraalikuvernööri 1674 (ei ryhtynyt tähän toimeen), ylimiraali 1677.

References

Lähteet

- BRUNS, ALFRED, *Werner Stadtrechte und Bürgerbuch*. Landschaftsverband Westfalen-Lippe. Westfälische Quellen und Archivverzeichnisse, Band 15. Münster 1988. S. 118–121.
- IT = *Iso tietosanakirja*. 15 osaa ja 2 täydennysosaa. Otava. Helsinki 1931–39, 1957–58.
- Personhistorisk Tidskrift*, 5. årg. Stockholm 1903. S. 63.
- Pikku jättiläinen*. WSOY. 5. p. Porvoo 1988. 1 136 s.
- MAETZKE, M. A., Englanninkielinen kirje Esa A. Reimanille – a letter to Esa A. Reiman in English. Werne 30.7.1997. 1 s. + liitteitä – 1 p. + enclosures.
- RAMSAY, J., *Frälseläkter i Finland intill stora ofreden*. S. 506.
- RIDDERSTAD, CHRISTER, Ruotsinkielinen kirje Esa A. Reimanille – a letter to Esa A. Reiman in Swedish. Nyköping 12.7.1996. 1 s.
- WELLINGK, ADOLPH AXELL, Laaja saksankielinen elämäkerta vuosilta 1645–69 – a comprehensive German biography of the years 1645–69. Kirjoitettu 1656– – written 1656–. C. F. Ridderstads samlingar av handskrifter. Ur: Arkivet på Ekenäs. 50 s. folio.
- WELLINGK, ADOLPH AXELL, Adolf Axel Vellingk [sic]. Personhistoriska uppgifter om honom själv och hans familj. Översättning från det tyska manuskriptet av Erik Westman. – ANTON RIDDERSTAD, *Förr och nu i Östergötland*. Anteckningar och meddelanden om släkt och personhistoria, litteratur, konst... Utg. från Bjerga minnespark och personhistoriska museum av dessa samlingars ägare Anton Ridderstad. Linköping 1930. (298 s.) S. 52–76.